

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 17.

Tisdagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 3 och den 6 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag jämte i ämnet väckt motion;

nr 259, i anledning av väckta motioner om vissa ojämnheter vid löneklassplacering; samt

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 249, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om djurskydd, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 252, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 254, angående den centrala organisationen för utlänningskontrollen;
nr 255, angående statliga åtgärder för tryggnad av bränsleförsörjningen;
nr 256, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;

nr 258, angående vissa anslag till socialstyrelsen; samt

nr 259, angående vissa anslag till nykterhetsvården.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 260, angående allmänna grunder för pensionering av vissa f. d. anställningshavare vid vägväsendet; samt

Första kammarens protokoll 1944. Nr 17.

nr 261, angående pension av statsmedel åt vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 257, med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 56 §§ utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344); samt
nr 262, angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, statsutskottets utlåtanden nr 118—127, bevillningsutskottets betänkanden nr 32 och 33, bankoutskottets utlåtande nr 44, första lagutskottets utlåtanden nr 23—26, andra lagutskottets utlåtanden nr 34 och 35, jordbruksutskottets utlåtanden nr 37—44 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 257 och 262.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.09 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 10 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Andersson**, *Om förbättrat brandskydd vid barnhem m. fl. inrättningar.* som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Holmbergs interpellation om förbättrat brandskydd vid barnhem m. fl. inrättningar, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Holmberg har till mig riktat följande frågor:

1. Har statsrådet observerat de svåra brister i brandskyddsanordningarna, som nu senast branden i dispensärbarnhemmet i Rödeby avslöjat?

2. Är det statsrådets avsikt att i anledning härav vidtaga några åtgärder till förebyggande av liknande katastrofer i framtiden, t. ex. att låta utarbeta ett förslag till lag med föreskrifter beträffande de fordringar, som skola ställas på brandskyddet i byggnader, som användas för barnhem, skolinternat, sjukhem eller liknande ändamål?

Interpellationen har föranletts av den eldsolycka, som den 27 mars i år drabbade stiftelsen Första majblommans dispensärbarnhem i Rödeby. Den officiella undersökningen om olyckan är mig veterligt ännu ej avslutad. Genom Svenska brandskyddsföreningens försorg har emellertid numera verkställts en utredning rörande orsaken till branden och de omständigheter, som lett till att branden fick så svåra verkningar. På sakens nuvarande ståndpunkt kan slutlig ställning icke tagas till denna utrednings resultat. Med hänsyn till vissa uttalanden i interpellationen samt formuleringen av interpellantens första fråga anser jag mig emellertid böra framhålla, att utredningen synes giva stöd för den uppfattningen, att brandskyddsanordningarna vid hemmet varit förhållandevis tillfredsställande. Att branden ledde till en katastrof synes hava berott på ett sammanträffande av flera olyckliga omständigheter. Det kan antagas, att praktiskt taget varje ingripande utifrån för brandsläckning vid denna speciella eldsvåda skulle ha varit utan inverkan på möjligheterna att rädda människoliv.

I interpellationen göres gällande, att det beträffande anstalter av förevarande slag är helt överlämnat åt de kommunala myndigheterna att ställa krav på brandskyddet. Detta är icke riktigt. Dispensärbarnhemmet i Rödeby stod liksom andra barnhem och liksom ålderdomshemmen under övervakning av vederbörande länsstyrelse i enlighet med de allmänna föreskrifter därom, som givas i barnavårds- och fattigvårdslagarna, och vidare under den tillsyn, som socialstyrelsen i egenskap av centralt organ för den sociala barnavården och fattigvården utövar med biträde av statens inspektör för barnavård och fattigvård. Över arbetshem och alkoholistanstalter har socialstyrelsen att utöva uppsikt. Icke minst därför, att allvarliga eldsvådor vid olika tillfällen under senare år inträffat vid vårdanstalter, har socialstyrelsen på olika sätt ägnat brandskyddet i sådana anstalter uppmärksamhet. Senast i januari 1942 har styrelsen, efter samråd med Svenska brandskyddsföreningen, meddelat generella föreskrifter rörande brandskydd m. m. att lända till efterrättelse för ålderdomshem, barnhem, arbetshem, alkoholistanstalter m. fl. anstalter. Såvitt hittills blivit känt har rödebybranden intet samband med åsidosättande av de

Om förbättrat brandskydd vid barnhem m. fl. inrättningar. (Forts.) meddelade föreskrifterna. Omedelbart efter rödebybranden har statens inspektör för fattigvård och barnavård med Svenska brandskyddsföreningen upptagit frågan om ytterligare åtgärder till förekommande av eldsolyckor vid vårdanstalterna.

En annan sak är, att landsbygdens brandförsvaret på många håll är otillfredsställande och att detta inverkar även på möjligheterna att upprätthålla ett effektivt brandskydd vid vårdanstalterna. I denna del skulle ett genomförande av det förslag till ny brandlagstiftning, som år 1942 framlagts av brandförsvarsutredningen, medföra flera särskilt för landsbygdens del betydelsefulla förbättringar. Sälunda skulle enligt förslaget varje kommun, även på landsbygden, bli pliktig att ordna ett brandförsvaret, varmed bl. a. skulle följa skyldighet att anskaffa brandredskap, hålla brandsyn o. s. v. Det är min förhoppning, att ett lagförslag i ämnet, grundat på utredningens betänkande, skall kunna föreläggas årets riksdag.

Att tillskapa en särskild brandskyddslag för här ifrågavarande anstalter synes icke erforderligt eller lämpligt. Den allmänna brandlagstiftningen och de särskilda föreskrifter, som meddelas av tillsynsmyndigheterna, torde ge tillräckliga möjligheter att trygga tillkomsten av ur skyddssynpunkt effektiva anordningar.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det svar, som jag har erhållit. Det är mycket positivt, och det överträffar mina förväntningar, emedan det utlovar — det kan man väl säga — en på basis av brandförsvarsutredningens förslag uppgjord proposition om ny brandlag redan till innevarande års riksdag. Om en sådan lag genomföres och om den, såsom utredningen hade tänkt sig, »i särskild grad inriktas på att förebygga brand», betyder det inte bara det bättre brandskydd för barnhem, ålderdomshem, skolinternat och sjukhem, som jag har efterlyst, utan ett bättre brandskydd och brandförsvaret för hela den svenska landsbygden.

Herr statsrådet har i sitt svar framhållit, att länsstyrelserna redan nu ha möjlighet att i egenskap av övervakande myndigheter ställa krav på brandskyddet vid barnhem och ålderdomshem. Statsrådet har vidare påpekat, att socialstyrelsen har samma möjlighet och att den så sent som i januari 1942 meddelade vissa anvisningar rörande brandskyddet vid barnhem och ålderdomshem jämte andra under styrelsen lydande anstalter. Jag vill inte förringa vare sig länsstyrelsens möjligheter i detta avseende eller socialstyrelsens lofvärda försök att genom cirkulärmeddelanden ge anvisningar om brandskyddets ordnande, men jag kan inte underlåta att påpeka, att man inte bör överskatta länsstyrelsernas nämnda möjligheter eller socialstyrelsens anvisningar, så att man tror, att de uppväga de brister, som bero på efterblivenheten och ofullkomligheten hos nuvarande brandlagstiftning.

Beträffande det förevarande aktuella fallet, som gäller branden i barnhemmet i Rödeby, säger herr statsrådet, att en av Svenska brandskyddsföreningen företagen utredning synes ge stöd för uppfattningen, att brandskyddsanordningarna vid hemmet voro förhållandevis tillfredsställande. Riktigheten av detta yttrande beror givetvis på vilka krav man ställer på brandskyddet. Om man skall antaga, att de krav på brandskyddet, som ha uppställts i stadgan angående hotell- och pensionatsrörelse, äro minimikrav och även böra gälla i fråga om ett barnhem, måste man säga, att brandskyddet vid detta barnhem var föga tillfredsställande. Enligt hotellstadgan fordras, att i varje hotell och pensionat, som har minst åtta rum och plats för sexton gäster, rummen skola, därest de ligga i andra våningen eller högre upp, vara belägna mellan två utrymnings-

Om förbättrat brandskydd vid barnhem m. fl. inrättningar. (Forts.)
trappor. Om så inte är fallet, skola utanför fönstren finnas nödbalkonger och nödstegar.

Barnhemmet i Rödeby var, enligt en på Svenska brandskyddsföreningens utredning baserad artikel i senaste numret av föreningens tidskrift, Brandskydd, ett hus i tre våningar. Första våningen var av sten och de två övriga av trä. Det inrymde 24 barn förutom personal. Av de fyra i andra våningen belägna sovsalarna för barn lågo endast två mellan en utrymningstrappa och en cirka tre meter över marken belägen altan. Dessa sovsalar hade alltså två utrymningsmöjligheter. De övriga två hade som enda utrymningsväg husets innertrappa, vilken vid brandens utbrott omedelbart övertändes. I tredje våningen i huset voro ett par av rummen belägna mellan innertrappan och en yttertrappa, vilken omständighet kom att tjäna som räddningsmöjlighet för ett par pojkar i dessa rum, men de tre återstående rummen i översta våningen hade ingen utrymningstrappa alls, sedan innertrappan övertänts, och inte heller några nödbalkonger och nödstegar. De som befunno sig i dessa rum voro nödsakade att hoppa ut, således från tredje våningen, för att rädda livet.

Hotellstadgan föreskriver vidare, att det skall finnas alarmanordningar, så att alla i huset omedelbart kunna varskos i händelse av eldfara och på det sättet beredas tillfälle att rädda sig. Någon sådan alarmanordning fanns inte här. Hade den funnits, är det möjligt, att åtminstone de äldre av de elva barn, som nu funno döden i lågorna, hade väckts och kunnat rädda sig ut genom fönstren, som ju här inte sutto högre än tre meter över marken.

Socialstyrelsens anvisningar beträffande brandskyddet vid barn- och ålderdomshem ställa inte så stora krav som hotellstadgan, men man måste säga, att inte ens socialstyrelsens fordringar voro tillfredsställande uppfyllda. I socialstyrelsens allmänna anvisningar beträffande brandskyddet säges det, att man skall sörja för utrymningsvägar, som leda kortaste vägen ut i det fria. Så hade endast delvis skett vid barnhemmet vid Rödeby. Vidare föreskrives, att rökavstängande dörrar skola finnas på lämpliga ställen i utrymningsvägarna. Om hur det var ställt i Rödebyhemmet i det avseendet berättar artikeln i Brandskydd, där det heter: »En svaghet var dock givetvis, att den inre trappan var öppen och sålunda icke kunde stängas av mellan de olika våningarna.» Faktiskt var det just denna öppna trappa, som möjliggjorde, att elden omedelbart efter utbrottet spred sig från bottenvåningen till andra våningen och vidare till den översta.

Socialstyrelsens anvisningar säga också, att de, som icke själva kunna rädda sig ur ett brinnande hus, såvitt möjligt skola förläggas i bottenvåningen och omedelbart invid utrymningsvägar och icke i vindsrum eller andra lokaler med trånga och krokiga trappförbindelser. Likväl befann sig åtminstone ett litet barn i ett av vindsutrymnena och kunde räddas till livet endast på det sättet, att en sköterska tog det i famnen, när hon hoppade ut från tredje våningen.

Socialstyrelsens anvisningar säga vidare, att eldfarliga oljor inte få förekomma inom anstaltens område i större kvantitet än högst en liter åt gången. I detta fall stod i hallen en tjugufemlitersdunk med cellulosalack, och strax innan eldsvådan utbröt, hade hela köksgolvet bestrukits med dylikt lack. I spisen i köket var fyren tänd, och denna antände sedan lackgasen. Det kanske kan invändas, att cellulosalack inte räknas som eldfarlig olja. Men den är i själva verket mera eldfarlig än till och med bensin.

Det är för övrigt inte så underligt, att brandskyddet på anstalten inte stod i överensstämmelse med socialstyrelsens anvisningar, ty trots att dessa utfärdats mer än två år före branden, har föreståndarinnan för hemmet — enligt vad hon vid polisutredningen förklarar — inte fått del av dem, och hon hade inte heller någon som helst kännedom om deras existens. I vilken mån länsstyrelsen i egen-

Om förbättrat brandskydd vid barnhem m. fl. inrättningar. (Forts.)

skap av övervakande myndighet har sökt kontrollera, att anvisningarna följts, vågar jag inte uttala mig om, men nog förefaller det, som om länsstyrelsens intresse för brandskyddet i åtminstone detta hem har varit högst minimalt. Det kan exempelvis framhållas, att instruktionen för föreståndarinnan — ett dokument, som man får förutsätta, att den övervakande myndigheten hade kännedom om — inte med ett ord nämnde begreppet brandskydd.

Med hänsyn till dessa fakta måste man nog instämma med artikelförfattaren i tidskriften Brandskydd, när han hävdar, att det hade varit lyckligt för barnhemmet i Rödeby och dess skyddslingar, om kommunen haft sitt brandväsende ordnat och således förfogat över brandteknisk sakkunskap, som kunnat lämna hemmets föreståndarinna råd och anvisningar beträffande brandskyddet.

Dessa fakta, vilka jag förmodar herr statsrådet har förbisett, böra uppmärksammas för att ingen av vad statsrådet här har anfört beträffande länsstyrelsens möjligheter att ingripa och socialstyrelsens strävanden att förbättra brandskyddet skall föranledas att tro, att det kanske inte är så angeläget, att den bebådade nya brandlagen införes.

I samma syfte vill jag till slut påpeka, att skolinternaten, som jag i min interpellation också behandlade, inte alls beröras av länsstyrelsens på barnavårds- och fattigvårdslagarna grundade övervakning eller av socialstyrelsens anvisningar. Där vistas nämligen, i den mån det rör sig om internat, som drivs i förvärvssyfte, inte fattiga barn, vilkas uppehälle bekostas av det allmänna eller välgörande inrättningar, utan barn till relativt välsituerade eller rika personer. Man måste emellertid konstatera, att brandskyddet på dessa inrättningar ofta är uselt. Jag skall tillåta mig att ge ett exempel utöver det, som jag anfört i min interpellation.

Tidigt i våras började Göteborgs stad underhandla om inköp av byggnader, som tidigare använts av Tyringe flickpension i Hindås, för att där inrätta ett semesterhem för husmödrar. Stadens brandchef förklarade vid besiktning av byggnaderna, att han endast sedan mycket kostsamma och omfattande ändringsarbeten vidtagits ville godkänna dem ur brandskyddssynpunkt, och då med absolut förbud mot användande av den översta våningen i den största av de två byggnaderna. Han betecknade båda byggnaderna i befintligt skick såsom veritabla dödsfallor i händelse av brand. Ändå hade de kort tid dessförinnan använts som internat för ett stort antal flickor i åldern 10—15 år, utan att någon ansvarig myndighet hade haft något att invända däremot. Folk sände sina döttrar dit och betalade för deras vistelse där, allt i tro att det var väl sörjt för dem på alla sätt. Likväl var anläggningen sådan, att om eld uppstått där, medan den användes som skolinternat, man hade fått uppleva en katastrof, emot vilken branden i sigtunaskolan skulle ha varit en ren bagatell. Om emellertid nu den nya brandlag, som herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har bebådat, blir verklighet, har man all anledning att förvänta, att brandskyddet i dylika inrättningar liksom brandskyddet i allmänhet kommer att kraftigt förbättras.

Jag vill därför, herr talman, sluta med att uttrycka min innerliga önskan, att statsrådet kommer att bli i tillfälle att uppfylla sin egen förhoppning om att kunna för innevarande års riksdag framlägga det nämnda lagförslaget.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Bagge**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Wiklunds interpellation angående uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker, och nu yttrade: Herr talman! Med första kammarrens tillstånd har dess ledamot herr Wiklund frågat mig vilka de motiv

Ang. uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker.

Ang. uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker. (Forts.)
varit, som avhållit mig från att framlägga proposition angående uppförande av reumatologiska specialkliniker vid undervisningssjukhusen i Stockholm och Uppsala.

Såsom kammarens ledamöter torde erinra sig, fattade fjolårets riksdag principbeslut om att karolinska sjukhuset skulle utbyggas med en dermatologisk och en pediatrik klinik. I propositionen i detta ärende, nr 151, anmälades preliminärt reumatikersakkunnigas förslag om att även två specialkliniker för de reumatiska sjukdomarna skulle komma till stånd. Av dessa kliniker skulle enligt förslaget den ena förläggas till karolinska sjukhuset och den andra anknytas till akademiska sjukhuset i Uppsala. Av propositionen framgår emellertid, att åtskilliga invändningar under remissbehandlingen framkommit mot sakkunnigförslaget. I själva verket kunde man konstatera en anmärkningsvärd oenighet bland de medicinska experterna om den lämpliga anordningen av reumatikersjukvården och av den akademiska undervisningen på detta område. Vidare hade pensionsstyrelsen i sitt yttrande påpekat, att de för reumatiker avsedda vårdplatserna på styrelsens anstalter under den första delen av krigsåren icke kunnat fullbeläggas. Härtill kom, såvitt gäller karolinska sjukhuset, att lärarkollegiet vid institutet enhälligt uttalat, att både den dermatologiska och den pediatrika kliniken borde komma till utförande före en eventuell reumatisk klinik. Slutligen är att märka, att den byggnadstekniska utredningen rörande de båda reumatologiska klinikerna i fjol befann sig på ett förberedande stadium. På grund av nu anförda omständigheter ansåg jag, att med prövningen av frågan om uppförande av de båda reumatikerklinikerna borde anstå åtminstone något år. Fjolårets riksdag godkände utan meningsskiljaktighet den ståndpunkt, som jag för min del intagit i propositionen.

I skrivelse den 2 september 1943 gjorde reumatikervårdssakkunniga förnyad framställning om anslag till klinikernas uppförande. I anslutning därtill ha framlagts resultaten av en serie intensivundersökningar rörande förekomsten av de reumatiska sjukdomarna i skilda delar av vårt land. Denna inventering, som bedrivits av docenten Edström i Lund, har tillika med det av de sakkunniga förebragta materialet synts mig starkt tala för behovet av ökade vårdmöjligheter för de reumatiskt sjuka och av förbättrade villkor för forskningen och undervisningen rörande de reumatiska sjukdomarna. För att få frågan ingående och allsidigt belyst ha därefter inom ecklesiastikdepartementet överläggningar förekommit med de främsta experterna på hithörande områden. Resultaten av dessa överläggningar synas mig kunna sammanfattas sålunda, att någon tvekan numera icke råder om önskvärdheten av att de föreslagna undervisningsklinikerna i Stockholm och Uppsala så snart som möjligt komma till stånd, medan i fråga om sättet för reumatikervårdens ordnande ute i landet betydande meningsskiljaktigheter alltjämt äro för handen. Att proposition om anslag till uppförande av undervisningsklinikerna icke heller i år kan föreläggas riksdagen beror på följande omständigheter.

Vad först den föreslagna kliniken vid karolinska sjukhuset beträffar, kommer förverkligandet av det av riksdagen redan i princip beslutade utbyggnadsprogrammet att medföra, att vissa för sjukhusets drift gemensamma anläggningar bli otillräckliga. Det är därför nödvändigt att utvidga dessa gemensamma anläggningar. Frågan är emellertid, för vilket patientantal de böra beräknas, ett spørsmål, som har ganska stor ekonomisk räckvidd. För att kunna besvara detta spørsmål har byggnadskommittén ansett erforderligt att vinna en samlad överblick av de önskemål om utvidgningar i olika hänseenden, som uppställas från målmännens för den medicinska undervisningen sida. En preliminär undersökning i detta syfte har givit vid handen, att karolinska institutets lärarkollegium finner det önskvärt icke endast att till sjuk-

Ang. uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker. (Forts.)
huset knytes den nu ifrågavarande reumatiska kliniken utan även att dit överflyttas de neurologiska och neurokirurgiska klinikerna vid serafimerlasarettet. Förslag är vidare att vänta om upprättande av kliniker för medicinsk tuberkulos, thoraxkirurgi, urologi och kirurgisk plastisk. Byggnadskommittén har ansett, och för egen del ansluter jag mig till dess ståndpunkt, att man icke kan taga ställning till dessa vittutseende byggnadsfrågor, utan att få en detaljerad plan för täckandet av lokalbehovet för de undervisningskliniker, om vilkas förläggande till karolinska sjukhuset beslut ännu icke fattats av statsmakterna. Ett förberedande arbete för en utredning i detta syfte har redan igångsatts, och jag hoppas därför, att resultatet av undersökningen skall föreligga i så god tid, att nästa års riksdag skall kunna taga ställning till dessa spörsmål. För att icke föregripa undersökningen har jag icke ansett det lämpligt att nu till prövning upptaga frågan om sjukhusets utbyggande med den reumatiska kliniken. Jag har vid mitt ståndpunktstagande även tagit hänsyn till att riksdagen, såsom jag nämnt, i fjol ansåg, att såväl den dermatologiska som den pediatrika kliniken borde komma till stånd före den reumatologiska samt att det i nuvarande läge på byggnadsmarknaden knappast låter sig göra att samtidigt bygga mer än en klinik. Jag vill emellertid nämna, att jag avser att uppdraga åt kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggnad att fullfölja utredningen i denna del.

Vad åter den av reumatikervårdssakkunniga föreslagna nya sjukvårdsinrättningen i Uppsala beträffar, har byggnadsstyrelsen i början av december 1943 inkommit med ett förslag till en kombinerad ortopedisk och reumatologisk klinik. I enlighet med riktlinjer, som angivits av de sakkunniga, ha reumatikeravdelningarna föreslagits inrättade som ett »klimatologiskt forskningsinstitut» med anordningar för luftkonditionering samt med särskilt isoleerade ytterväggar. Detta förslag har därefter, liksom förslaget till nybyggnad för stockholmskliniken, varit underkastat en ingående granskning av 1940 års civila byggnadsutredning jämte en för ändamålet tillkallad medicinsk expert, överläkaren vid Nynäs kuranstalt med. dr Fredrik Sundelin. Resultaten av denna granskning ha framlagts med en skrivelse, som den 25 april detta år inkom till departementet. I sitt sakkunnigutlåtande erinrar dr Sundelin, att anledningen till den säregna konstruktionen av den föreslagna uppsalakliniken vore, att reumatiska sjukdomar skulle vara mycket sällsynta i tropikerna samt att tropikklimatet mången gång skulle vara den bästa terapin för en svårt reumatisk sjuk. Den sakkunnige anser, att dessa påståenden icke äro bevisade, och framhåller, att de energiskt bestridas av en del forskare. Som exempel anföres en omfattande undersökning vid en forskningsinstitution i Brasilien. Denna undersökning synes giva vid handen, att de reumatiska affektionerna inom det tropiska bältet i Brasilien äro utomordentligt vanliga, att de uppträda lika ofta om inte oftare än i områdena utanför detta samt att det icke föreligger något som helst samband mellan frekvensen av reumatiska sjukdomar och olika klimatiska betingelser. Den sakkunnige har ansett detta utgöra ett vägande skäl emot anordnandet av ett artificiellt tropiksjukhus. Därjämte kunna många både teoretiska och praktiska invändningar göras emot en dylik sjukhusanläggning. Det bör även framhållas, att de föreslagna särskilda värmeanordningarna draga ganska betydande merkostnader såväl för klinikens uppförande som för driften av densamma. Civila byggnadsutredningen har i anslutning till den ifrågavarande expertutredningen ansett sig berättigad att utgå från att tropikklimatanläggningen icke bör komma till utförande. Utredningen har därjämte föreslagit en serie förenklingar och rationaliseringar, som skulle medföra en högst betydande kostnadsminskning. Det av civila byggnadsutredningen framlagda förslaget innebär sålunda en

Ang. uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker. (Forts.)
principiellt annan lösning än den av reumatikervårdssakkunniga föreslagna. Uppenbarligen böra såväl nämnda sakkunniga som företrädarna för den medicinska forskningen och utbildningen vid Uppsala universitet ävensom direktionen för akademiska sjukhuset få tillfälle att yttra sig över byggnadsutredningens principlösning. Innan dessa utlåtanden föreligga, kan en på allsidig utredning grundad proposition i detta ärende icke läggas fram för riksdagen.

Herr Wiklund: Herr talman! Jag ber att till chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt hjärtliga tack för det utförliga svar, jag erhållit på min interpellation. Jag ber också att få uttala min tacksamhet för att jag har fått tillfälle att i god tid taga del av interpellationssvaret.

Innan jag närmare går in på herr statsrådets svar på min interpellation, vill jag, herr talman, anföra några uppgifter om de reumatiska sjukdomarnas invalidiserande verkningar i vårt land.

Reumatismen har i alla tider varit mänsklighetens svåraste gissel. Den är ej blott folkhälsans farligaste fiende, utan även folkekonomiens. Hos mer än en fjärdedel av samtliga invalider i Sverige utgör reumatismen invaliditetsorsak. Bodde alla på ett ställe, skulle de fylla en stad av Hälsingborgs storlek. Tuberkulosinvaliderna uppgå ej ens till halva detta antal, barnförlamningsinvaliderna icke ens till en tredjedel. Vi få i vårt land årligen 5 000 nya reumatisminvalider. Reumatismen kostar oss 20 miljoner arbetsdagar om året och i form av sjukhjälp, sjukvård, fattigvård m. m. årligen cirka 100 miljoner kronor. Kapitaliserat blir detta belopp en summa lika stor som Sveriges hela statsskuld före kriget.

Varför fängslar ej reumatismen vår uppmärksamhet på samma sätt som t. ex. barnförlamningen? Jo, därför att den senare har ett dramatiskt, häftigt förlopp, under det att den förra har ett mera smygande och långrandigt förlopp. Vår uppmärksamhet slappnar, därför att sjukdomen tar år, och den reumatiska invaliden glömmes oförmärkt bort. Det ligger något tragiskt över att så skall behöva vara fallet, men just därför får icke samhället göra sig skyldigt till att dessa stackars sjuklingars vårdbehov blir undanskymt.

Herr statsrådet anför, att fjolårets riksdag delade hans uppfattning om att med prövningen av frågan om uppförande av de båda reumatikerklinikerna i Stockholm och Uppsala borde anstå åtminstone något år. Men det fanns dock tydligen en part, som icke var av samma uppfattning som riksdagen och herr statsrådet, nämligen reumatikervårdssakkunniga, som i september i fjol kommo med en förnyad framställning om anslag till klinikernas uppförande. Det material, som dessa sakkunniga framlade, synes nu statsrådet tala för behovet av ökade vårdmöjligheter för de reumatiskt sjuka och av förbättrade villkor för forskningen och undervisningen rörande de reumatiska sjukdomarna. Och resultatet av de överläggningar, som sedan fördes inom ecklesiastikdepartementet, tyckes nu statsrådet kunna sammanfatta så, att ingen tvekan numera råder om nödvändigheten av att de föreslagna undervisningsklinikerna i Stockholm och Uppsala så snart som möjligt borde komma till stånd. Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar en fullkomlig överensstämmelse i sakfrågan mellan herr statsrådet och mig.

Men i fråga om tidpunkten för inrättandet av undervisningsklinikerna kan herr statsrådet icke lämna något bestämt besked eller något bestämt löfte, vilket är att beklaga. Så mycket är säkert, att någon proposition i ärendet ej kommer att föreläggas årets riksdag, utan frågan ställes på framtiden av en hel del olika skäl, där byggnadsfrågor av komplicerad natur torna upp sig, som i sin tur synas leda till nya utredningar.

Bland de funderingar man haft nämnde herr statsrådet, att reumatikerav-

Ang. uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker. (Forts.) delningarna föreslagits inrättade som ett »klimatologiskt forskningsinstitut» med anordningar för luftkonditionering samt med särskilt isolerade ytterväggar. Denna, som man kunde tycka, strålande idé har överläkaren vid Nynäs kuranstalt, doktor Sundelin, obarnhärtigt slagit ihjäl, och i anledning härav har civila byggnadsutredningen — en annan expert på de reumatiska sjukdomarnas behandling — ansett sig berättigad att utgå från att tropikklimatanläggningarna icke böra komma till utförande.

Hela herr statsrådets resonemang i denna för lidande människor vitala fråga slutar, synes det mig, i pessimism. Vi ha därför fått besked om att någon proposition i detta ärende icke kommer att föreläggas riksdagen, innan olika utredningar utförts och olika sakkunniga — i regel av divergerande uppfattning om bästa sättet att lösa reumatikervården — yttrat sig och kommit till ett eventuellt resultat. Någon upplysning om när detta kan ske, kan herr statsrådet tydligen icke lämna med hänsyn till den mängd invändningar av både teoretisk och praktisk art, som komma att framföras av olika experter.

Jag skulle kunna nöja mig med det anförda, men jag kan inte förbigå dem, som lida av reumatismen och dess följder. När jag läste herr statsrådets svar blev jag en smula besviken, då jag trodde mig finna, att statsrådet fastnat i utredningarnas återvändsgränd på detta område. Därför vill jag säga blott några ord om de nuvarande vårdmöjligheterna för dessa stackars människor. För närvarande kan en stor del av dem, som lida av reumatism, icke komma in på vårdanstalterna, förrän sjukdomen börjat övergå till invalidiserande stadium. Det gäller här främst den kroniska ledgångsreumatismen.

En av orsakerna är, att patienterna och även läkarna ej till fullo inse denna sjukdoms farlighet och betydelsen av sjukhusvård i första början. Därför komma de till sjukhusvård ofta alltför sent. Botemedlet här är främst upplysning. Den viktigaste orsaken är emellertid, att antalet vårdplatser för de reumatiskt sjuka å för dem avsedda platser — d. v. s. pensionsstyrelsens — äro så ytterligt få. Där kan man ej taga emot mera än cirka 4 % av de ledgångsreumatiskt sjuka i landet, varför det där blir lång köbildning och långa väntetider. På lasaretten och sjukstugorna, där flertalet vårdas, anser man som sin viktigaste plikt att vårda de akut sjuka, vilkas sjukvårdsbehov är mera imperativt, och resultatet blir, att de reumatiskt sjuka, om de nu efter flera veckors väntetid där bli intagna, blott få stanna ett par veckor, vilket ur behandlingssynpunkt ej har någon som helst betydelse. Skall man här ändra sjukdomsförloppet, fordras en vårdtid av flera månader, och då måste därjämte vården vara rationell efter moderna principer, vilket tyvärr blott förekommer på ett fåtal platser. Det är därför fullt förklarligt, att så många lasarets- och sjukstugeläkare äro negativt inställda mot reumatikervården. Med den vård och den vårdtid, som de bestå de reumatiskt sjuka, nå de ingen effekt, och då anse de det hela hopplöst och meningslöst. Däri ligger även den djupaste grunden till den animositet, som många sådana läkare ha mot reumatikervården: de anse den djupast sett hopplös, på samma sätt som en gång tuberkulosvården betraktades.

Väntetiden vid pensionsstyrelsens anstalter är nu officiellt sex till åtta veckor. I verkligheten har den sedan minst ett år tillbaka varit tre månader eller längre. Pensionsstyrelsen räknar nämligen officiellt väntetiden från den dag alla remisshandlingar äro klara; i verkligheten bör väntetiden räknas från den dag patienten fick sitt läkarintyg om att vård behövdes — så räknas ju väntetiden vid alla andra sjukdomar. Denna väntetid har ökat de sista två åren, och i samma mån som upplysningen stiger, d. v. s. som patienterna få en uppfattning om att bästa botemedlet mot kronisk ledgångsreumatism är rationell sjukhusvård på tidigt stadium, kommer med nödvändighet de nuvarande

Ang. uppskovet med uppförandet av vissa reumatologiska kliniker. (Forts.)
vårdmöjligheternas oerhörda bristfällighet att visa sig. Den akuta ledgångsreumatismen inträffar i 50 procent av fallen före 20 år. Största sjukligheten ligger mellan 15 och 20 år — det är främst en ungdomens sjukdom. De flesta organiska hjärtklaffel — vilka som bekant i mer än 90 procent bero på reumatisk feber eller akut ledgångsreumatism — uppstå i barna- eller ungdomsåren. Kronisk ledgångsreumatism är ungefär lika vanlig mellan 15 och 55 år.

Jag skall sluta mitt inlägg i denna fråga med ett beklaga den oenighet, som råder bland de medicinska experterna om den lämpligaste anordningen av reumatikersjukvården och av den akademiska undervisningen på detta område. Det är därför mer än nödvändigt, att vi med det snaraste få de begärda reumatikerkliniker i Stockholm och Uppsala, där en verklig, vetenskaplig forskning på här nämnda sjukdomars område kan bedrivas, ty ett sådant forskningsarbete är första förutsättningen för en riktig förståelse av de reumatiska sjukdomarna. När man kommit därhän, kommer nämligen också den av mig nämnda oenigheten bland våra experter om den bästa reumatikersjukvården att så småningom försvinna.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! När den ärade interpellanten sade, att denna fråga nu skulle köra in i utredningarnas återvändsgränd, tror jag att han gjorde sig skyldig till alltför stor pessimism. Det är ju klokt och nyttigt, att man lägger fram saken precis sådan som den är, och det tjänar ingenting till att beslöja de svårigheter, som föreligga. Jag är emellertid för min del särskilt angelägen att främja reumatikervården och är följaktligen även mycket intresserad av att de nya behandlingsmetoder, som man kan komma fram till vid den akademiska undervisningen, bliva utnyttjade. I vad på mig ankommer skall jag därför göra vad jag kan för saken.

Jag tror nu inte, att den omständigheten, att vi måste göra en del utredningar för att inte behöva handla i blindo, kommer att fördröja lösningen av frågorna, åtminstone såvitt de falla under mitt departements domvärjo. Vi ha nämligen redan nu här i Stockholm flera stora byggnadsföretag i gång. Riksdagen har ju nyligen beslutat byggandet av en dermatologisk klinik vid karolinska sjukhuset. Jag hoppas vidare, att det till nästa års riksdag skall kunna läggas fram proposition om uppförande av en pediatrik klinik. Dessutom gäller det att flytta de teoretiska undervisningsinstitutionerna från de gamla lokalerna till Norrbacka. Detta är väldiga byggnadsföretag, och man kan inte taga itu med allt på en gång. Särskilt under nu rådande förhållanden få vi taga litet i sänder. Även i Uppsala ha vi flera projekt, som få komma i första hand. På sjukvårdens område ha vi där exempelvis en nybyggnad för den psykiatriska kliniken, vartill medel redan anvisats av riksdagen, och en om- och tillbyggnad för barnpolikliniken och barnavårdscentralen, beträffande vilken jag hoppas att anslag skall kunna äskas på beredskapsstat i år.

Jag tror därför inte, att dessa nödvändiga utredningar skola fördröja saken, såvitt angår den akademiska undervisningen. Vad beträffar själva reumatikervården spela givetvis klinikerna en underordnad roll. Det är blott en ytterst ringa del av de sjuka, som kan få möjlighet till vård vid dessa.

Herr **Wiklund**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra ett tack för det löfte han lämnat att ha speciellt den vetenskapliga forskningen i fråga om de reumatiska sjukdomarna i vänlig åtanke.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 257, med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 56 §§ utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 262, angående anslag till prirabattering å vissa livsmedel m. m.

*Om snabbare
fyllande av
ledigheter
inom riksdagens
kamrar.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 351, av herr *Håstad*, hade hemställts, att riksdagen, efter utredning och förslag av konstitutionsutskottet, måtte besluta vidtaga sådana ändringar av riksdagsordningen och vallagen, vilka gjorde det möjligt att förkorta den tid, som för närvarande åtginge för att fylla under valperioden uppstånden ledighet i kamrarna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion

1) ville såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av § 28 mom. 1 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 28.

1. Hos Konungen göres av vardera *kammaren* anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

1. Hos Konungen göres av vardera *kammarens talman* anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

2) för sin del ville antaga följande

F ö r s l a g

till

Lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

26 §.

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom *underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck* så

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom *kungörelse senast dagen förut anslås offentligen och införes i ortstidningar*, verk-

*Om snabbare fyllande av ledigheter inom riksdagens kamrar. (Forts.)**(Nuvarande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

som med Konungens befallningshävandes kungörelser vanligen förfares, ställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

verkställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

Är i — — — platsen tilldelats.

Efter avslutande — — — under försegling.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

Reservation hade anförts av herrar *Sandegård, Herlitz, Källman, Fast, Nordström* och *Hansson* i Skediga, vilka inom utskottet yrkat avslag på förslaget till ändring av § 28 mom. 1 riksdagsordningen.

På framställning av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag är nästan generad över att behöva taga kammarens tid i anspråk och resa en debatt i ett ämne av så ringa betydelse som detta. Men konstitutionsutskottets majoritet — som i förbigående sagt är åtskilligt knappare än som framgår av utlåtandet — får taga på sig sin del av ansvaret, då den tagit ett initiativ, som enligt min tanke mycket litet motsvarar grundlagens krav på dylika initiativ, nämligen att det skall gälla högst nödiga eller nyttiga förändringar i grundlagarna.

Vad man här vill, är att förkorta proceduren vid en inom kamrarna uppkommen ledighet på det sättet att det helt enkelt skall göras en anmälan av talmannen i stället för av kammaren. Vid läsningen av utskottets utlåtande ha kammarens ledamöter säkert fått den föreställningen — man kan inte gärna få någon annan föreställning, när man läser utlåtandet — att denna förenkling avser alla fall, då ledighet uppkommer i kamrarna. Då skall alltså vederbörande kammare inte behöva besväras, utan talmannen ensam skall kunna sköta om saken. Men det förhåller sig inte på det sättet. Utskottet har inte uppmärksammat eller i varje fall inte angivit, att saken är betydligt mera komplicerad.

Ledigheter kunna uppkomma på många olika sätt. Jag kan för det första inte tänka mig annat än att utskottet räknar med, att då ledighet uppkommer till följd av avsägelse, skall fortfarande gälla bestämmelsen i 29 § riksdagsordningen, enligt vilken avsägelsen skall godkännas av vederbörande kammare. Här kan det sålunda inte bli någon tidsvinst. Saken är komplicerad, då avsägelsen föranledes av att ledamoten går över från en kammare till en annan. I sådana fall tillämpas olika praxis beträffande frågan, huruvida kammaren skall godkänna avsägelsen eller inte. Jag vet inte riktigt, hur utskotts-majoriteten sett på det särskilda problemet.

För det andra kan ju en ledighet uppkomma på så sätt, att en ledamot av kammaren blir obehörig att bekläda sitt uppdrag. Han kan t. ex. råka i konkurs, bli ställd under förmyndare eller brista i skattebetalning. Hur tänker sig utskottet saken i detta fall? Jag kan inte se annat än att man härvid fortfarande får hålla sig till vad som står i 32 § riksdagsordningen, som stadgar, att det tillkommer kammaren att pröva behörigheten för riksdagsmannakallets utövande för dem, mot vilka anmärkning förekommer. Fullt säkert är inte

Om snabbare fyllande av ledigheter inom riksdagens kamrar. (Forts.)
detta, men jag förmodar, att det måste vara utskottets tanke, att det i sådana fall fortfarande skall fordras ett kammarbeslut.

Så ha vi det mera intrikata fall då ledigheten uppkommer genom att en riksdagsman blir av domstol förklarad obehörig att innehava sitt mandat. För att göra saken mera konkret för kammarens ledamöter vill jag erinra om det berömda fall, som förelåg i fråga om herr Z. Höglund någon gång under förra världskriget. Det ankom då på kammaren att anmäla den uppkommande ledigheten, men kammaren underlät att göra detta. Jag är inte säker på, om utskottet tänker sig, att det i ett sådant fall fortfarande skall ankomma på kammaren att anmäla ledigheten eller om talmannen skall göra det.

Såsom ett säkert tillämpningsområde för den nya ordningen återstår sedan egentligen endast det fall, då en ledighet uppkommit genom dödsfall.

Vad jag nu har att invända mot hela detta projekt är för det första, att det är en ganska egendomlig ordning, att talmannen skall pröva ärenden och skriva till Kungl. Maj:t under en tid, då riksdagen faktiskt inte fungerar och då kamrarnas kanslier äro upplösta. Det är nämligen just för förpuppningstiden som man vill ha den här förenklingen. För det andra vill jag invända, att osäkerhet kvarstår på en del punkter; man vet inte, när det räcker med anmälan av talmannen och när prövningen skall ankomma på kammaren. Jag har också på känn, att det kan uppkomma situationer, då talmannen kan ställas inför kinkiga och delikata spörsmål.

Men vad jag framför allt har att invända mot förslaget är, att den vinst vi göra är så hjärtans obetydlig. Som jag sade, tycks det bara bli någon vinning med det hela i fråga om ledigheter, som uppkomma genom dödsfall. Dessutom förhåller det sig ju så, att under normala förhållanden blir det överhuvud taget ingen vinst. När riksdagen är samlad, får man ju ett kammarsammanträde efter några få dagar. Det är bara när vi tillämpa förpuppningsförfarandet, vilket vi vant oss vid under nuvarande utomordentliga förhållanden, som förfarandet i enstaka fall möjligen får någon praktisk betydelse. Men är det verkligen meningen, att vi skola giva oss till att göra grundlagsändringar med hänsyn till de särskilda behov som förpuppningsförfarandet kan medföra? Någon kanske säger, att han gärna vill vara med om detta, eftersom man kan räkna med förpuppningsförfarandet såsom en för framtiden brukbar anordning. Den ståndpunkten kan jag förstå. Men om vi skola se saken på det sättet, vill jag framhålla, att det finns en mängd andra ting i lagar och författningar, mycket viktigare ting än denna lilla detalj, som vi i så fall få se till att få ändrade. Man betänker inte, på vilka lösa boliner vi röra oss under dessa förpuppningsförhållanden, hur formellt otillfredsställande denna ordning är. Jag vet inte, om man t. ex. tänker på, att medan riksdagen är förpuppad, har talmannen möjlighet att när han vill sammankalla kammaren. Och det finns intet hinder för en utskottsordförande att under förpuppningstiden kalla ett utskott till sammanträde, för den händelse utskottet skulle vilja taga något initiativ eller av annan anledning. Att det för närvarande inte blir något gnissel, beror på det vackra samförstånd som nu råder. Men oformligheterna i fråga om förpuppningstillståndet äro sådana, att de i tider av starkare politiska motsättningar verkligen kunna bliva beaktansvärda. Om man alltså verkligen vill ordna upp våra konstitutionella förhållanden med hänsyn till förpuppningsväsendet, finns det en mängd andra mycket viktigare frågor att lösa. Vad det här gäller är blott en liten och betydelselös detalj.

På grund av det anförda ber jag att få yrka avslag på vad utskottet under denna punkt hemställt. Utskottets hemställan under punkten 2) rör en annan, härifrån fristående fråga, och på denna punkt ansluter jag mig till utskottet.

Häri instämde herr *Källman*.

Om snabbare fyllande av ledigheter inom riksdagens kamrar. (Forts.)

Herr **Andersson, Jones Erik**: Herr talman! Det är väl ostridigt, att den nu gällande ordningen för fyllande av uppkomna ledigheter är mer än nödigt omständlig och tidsödande. Inom utskottet har man också varit överens om att ett snabbare förfarande kan vara av behovet påkallat. Meningarna ha emellertid blivit delade i fråga om 28 § riksdagsordningen, som ger bestämmelser om själva anmälan om ledigheter. Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse åligger det vardera kammaren att hos Konungen göra anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas. Utskottet har föreslagit, att denna anmälan i stället skall göras av talmannen. Herr Herlitz menar nu, att det är ett besynnerligt förfaringssätt att överlåta åt talmannen att pröva varjehanda förhållanden, vilka kunna stå i förbindelse med uppkomna ledigheter.

Ja, nog försöker man göra sakerna konstigare än de verkligen äro. Det är märkligt, hur man hänger fast vid gamla byråkratiska former ända in i det sista. Man dissekerar frågorna och försöker göra dem märkvärdigare än de äro. Jag vill påpeka för herr Herlitz, att det står i bestämmelsen, att kammaren skall göra anmälan om de *ledigheter*, som skola fyllas. Bestämmelsen gäller alltså alla *ledigheter*, som uppkomma och som skola fyllas. Nog tror jag, att vi med gott samvete och fullt förtroende kunna överlåta detta åt talmannen utan att vi behöva riskera att någon obefogad eller olämplig åtgärd skall vidtagas. Kammarens talman har säkert i detta hänseende lika goda möjligheter som kammaren i sin helhet, så att något hinder ur den synpunkten för att taga bort denna gamla regel finns alltså inte.

Omständigheten i det nu tillämpade förfaringssättet kommer kanske mest till synes, då det gäller återbesättande av en ledighet under en förpuppad riksdag. Det blir då nödvändigt att kalla kammaren till ett sammanträde med allt vad därmed i fråga om tidspilan och kostnader för en så tämligen enkel procedur sammanhör. Genom utskottets förslag kan man undvika allt detta.

Jag tror inte, att vi behöva göra saker och ting vidlyftigare än vad de verkligen äro. Vi bönder tycka nog många gånger, att professorer försöka göra frågorna konstigare än vad som är behöfligt och framför allt så konstiga, att vanligt enkelt folk inte begriper dem. Även om detta beträffande professor Herlitz inte håller streck alla gånger, tycker jag nog, att han i detta fall gör sig skyldig till ett sådant handlingssätt.

Jag kan nämna, att andra kammaren nyss med stor majoritet bifallit utskottets hemställan, och jag hoppas och tror, att första kammaren nu kommer att göra detsamma. Jag vill därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Gustavson*.

Herr **Karlsson, Gottfrid**: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma med herr Herlitz, då han enligt mitt förmenande uttömmande anförd de skäl, som kunna frambäras mot utskottets förslag. Som kammaren finner av utlåtandet, är jag emellertid inte med bland reservanterna. Detta har sin grund i ett misstag. Inom utskottet röstade jag för den mening, som reservanterna gjort gällande, och jag anmälde också reservation, men jag kom som sagt av förbiseende inte med på reservationen. Jag har därför ansett mig böra begära ordet för att tala om, att jag rätteligen skulle befinna mig bland reservanterna.

Utskottets vice ordförande har ju nyss sagt, att det genom utskottets förslag skulle bliva ett snabbare och enklare förfarande vid återbesättande av uppkomna ledigheter. Jag kan emellertid inte finna, att detta är förhållandet i andra

Om snabbare fyllande av ledigheter inom riksdagens kamrar. (Forts.)
fall än då riksdagen är förpuppade. Och som herr Herlitz nämnde, finns det, om vi nu skola utgå från att förpuppningsförfarandet kommer att bli en för framtiden bestående anordning, åtskilliga andra ting som behöva ändras i våra grundlagar. Men man behöver ju inte utgå därifrån i detta sammanhang, och då det således enligt min mening icke är nödvändigt att i detta fall göra denna ändring i grundlagen och man inte bör besluta om ändringar däri, som icke äro nödiga eller nyttiga — jag tycker knappast att ändringarna enligt det förslag som här föreligger äro någondera delen — hemställer jag, herr talman, i likhet med herr Herlitz om avslag å utskottets förslag i vad det rör den nu föredragna punkten.

Herr Sandström: Herr talman! När man hörde min ärade vän herr Herlitz, kunde man nästan få den uppfattningen, att utskottet helt och hållet av eget initiativ framlagt det förslag, som nu ligger på kammarens bord. Så är ju dock ingalunda fallet, utan anledningen har varit en av herr Håstad väckt motion, som refereras på första sidan i utlåtandet.

Man kan ju säga som herr Herlitz och den siste ärade talaren, att detta är en ganska liten fråga. Ja, jag skall medge, att den kan synas liten, men det är ett rätt viktigt spörsmål för de personer, vilkas rätt kan komma i fråga. Vi ha ju haft tillfälle att se fall, då nuvarande tidsutdräkt med återbesättande av ledigblivna befattningar i kamrarna har vållat rätt betydande olägenhet och svårighet, bland annat vid tillsättandet av utskotten.

Vad är det då egentligen, som hela saken rör sig om? Jo, som herrarna veta, ha vi av ålder i grundlagarna bestämmelser om återbesättande av ledigblivna riksdagsmannatjänster, dels då ledigheten uppstår under pågående riksdag och dels då ledighet uppstår mellan riksdagarna. Men när dessa bestämmelser tillkommo, hade man ju, herr talman, ingen tanke på nuvarande situation, då vi ha dessa s. k. förpuppade riksdagar — då alltså riksdagsarbetet upphör i juni eller juli månad och riksdagsmännen resa hem, men den formella upplösningen av riksdagen inte sker förrän i slutet av december. Om det då under denna mellantid uppstår en ledighet i en kammare genom en ledamots bortgång, så finnes ingen annan möjlighet att återbesätta den platsen än att kalla kammaren till ett sammanträde här i Stockholm för att kort och gott besluta en anmälan till Konungen om ledamotens bortgång. Det är väl ändå en ganska orimlig omgång!

Vad utskottet nu föreslår är inte några konstigheter; förslaget innebär i sak helt enkelt att under denna mellantid talmannen får, när anmälan om dödsfall kommer in, vidarebefordra denna anmälan till Konungen för att platsen skall återbesättas. Alla dessa andra fall, som herr Herlitz berörde, regleras ju, såsom han själv påpekade, i § 32 riksdagsordningen. Uppstår anmärkning av ena eller andra slaget mot en riksdagsman, skall ju kammaren pröva ärendet. Det blir därför, jag upprepar det, endast den enkla ändringen, att, eftersom talmannen skulle få anmäla på grund av dödsfall ledigbliven plats, icke hela kammaren skulle behöva kallas till Stockholm och sammanträda för att besluta i den frågan. Jag understryker ännu en gång, att jag anser detta vara en mycket enkel och praktisk åtgärd, och jag har hittills inte funnit några bärande skäl anförda däremot.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Herlitz: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande beklagade, att jag hade gjort denna sak krångligare än den är, och jag lyssnade med intresse till hans anförande, i förhoppning att han skulle kunna återställa saken till

Om snabbare fyllande av ledigheter inom riksdagens kamrar. (Forts.)
dess ursprungliga enkelhet och reda upp de dunkla punkterna. Jag blev tyvärr besviken i det hänseendet.

Jag ställde fram en hel del frågor — om hur utskottet tänkt sig det fallet och det fallet, om det är talmannen eller kammaren, som skall besluta etc. — men herr vice ordföranden gav inte något svar på dessa frågor. Jag nödgas säga, att just genom det enkla sätt, på vilket herr vice ordföranden tog saken, tycker jag att den dess värre har blivit ytterligare kinkig.

Herr talman! Jag kan icke annat än vidhålla mitt yrkande.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag kan inte neka mig nöjet att framhålla, att vad herr Sandström anförde endast innebar ett vitsordande av vad herr Herlitz sagt i sitt första anförande.

Jag tror att hela hemligheten beträffande utskottets framställning ligger däri, att man inte beaktat innebörden av § 32, 2 mom. riksdagsordningen, som talar om att det är kammaren, som prövar eventuell obehörighet att inneha riksdagsmannauppdrag.

Herr Sandström har nu vitsordat, att, när det är fråga om uppkommen ledighet på grund av dödsfall, man enligt utskottets förslag vinner det, att talmannen under en förpuppard riksdag kan göra en anmälan till Konungen om återbesättande av den uppkomna ledigheten, men eljest icke. Det gäller bara ett fall således, och det vill jag alldeles särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på. Men ett snabbare återbesättande av en ledig plats vinnes genom vad utskottet föreslagit i punkten 2), och i den punkten äro alla utskottets ledamöter eniga.

Herr **Johanson, Karl August**: Herr talman! Jag vill bara säga herr Källman, att det han här framfört om paragraf 32 mom. 2 är felaktigt. Utskottet har beaktat innebörden i angivna paragraf.

Detta är en så enkel sak, att jag tycker att kammaren borde ta utskottsförslaget utan något resonemang.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Första kammarens protokoll 1944. Nr 17.

Om snabbare fyllande av ledigheter inom riksdagens kamrar. (Forts.)

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha-
va utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 50.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av beställningar för långtjänstunderbefäl vid armén och kustartilleriet m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående penningbidrag och premier åt värnpliktiga m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet; samt

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till fiskares försäkring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anslag till Svenska befolkningsförbundet familjevårnet.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till Svenska befolkningsförbundet familjevårnet för upplysningsverksamhet i befolkningsfrågan.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Arrhén* m. fl. (I:180) och den andra inom andra kammaren av herr *F. Kylling* m. fl. (II:283), hade hemställts, att riksdagen till Svenska befolkningsförbundet familjevårnet för bedrivande av objektiv upplysningsverksamhet om vår befolkningsfrågas allmänna läge och förutsättningarna för dess lösning ville bevilja ett reservationsanslag av 60 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I:180 och II:283 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Arrhén**: Herr talman! Såsom av motionen och utskottets utlåtande framgår, ingick i direktiven vid tillsättandet av 1941 års befolkningsutredning bland annat, att den skulle ta ställning till frågan om förutsättningarna för en upplysningsverksamhet i befolkningsfrågan. Utredningen har också, vilket likaledes framgår av utlåtandet, i en promemoria till Kungl. Maj:t av den 6 februari 1943 framlagt förslag och kostnadsberäkningar för en dylik verksamhet utan att detta efterkommande av Kungl. Maj:ts egna direktiv hittills föranlett åtgärd från regeringens sida.

Med hänsyn till sakens vikt och betydelse är det motionärernas varma förhoppning, att Kungl. Maj:t, vilket också utskottet synes hålla för troligt, med det snaraste för riksdagen framlägger en proposition på detta område, ett initiativ som vore desto mera önskvärt som i annat fall en på privat initiativ inledd verksamhet löper fara att allvarligt äventyras.

Jag har, herr talman, som ärendet nu ligger till, för dagen intet yrkande.

Om anslag till Svenska befolkningsförbundet familjevärnet. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till tullverket jämte i ämnet väckt motion; och

nr 125, i anledning av väckta motioner angående förbättrande av skogsarbetarnas bostadsförhållanden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 till förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

- a) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar 735 000 kronor,
- b) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader 225 000 kronor.

*Anslag till
statens bygg-
nadslånebyrå.*

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är inte för att framställa något yrkande om ändring i statsutskottets och Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt som jag begärt ordet, även om man ju kan tycka, att det kanske kan ge litet tråkiga föräningar beträffande den kommande statsverksamheten på detta område, då man finner att bara en sådan här sak som statens byggnadslånebyrå skall behöva dra så stora kostnader i administration, som det nu är fråga om, och ändå föranleda så stora förseningar som i praktiken varit fallet. Jag har begärt ordet för att påpeka en sak, som jag anser vara oriktig i det sätt, på vilket byggnadslånebyrån utövar en viss del av sin verksamhet.

Riksdagen fattade nämligen förra året ett beslut i denna fråga, avsett att möjliggöra även för andra kreditinstitutioner än sparbanker, hypoteksföreningar och dylika att meddela tilläggsån och tertiärlån. När man bygger ett hus, har man i regel under byggnadstiden byggnadskreditiv i de vanliga affärsbankerna. Men när sedan huset blivit färdigt och dessa tilläggsån och andra lån kanske skola lämnas ut, så fordrar statens byggnadslånebyrå att dessa lån ovillkorligen skola flyttas över till sparbanker, hypoteksföreningar eller dylika institutioner. Jag har svårt att inse, att det kan vara riktigt, att byggnadslånebyrån på eget bevåg och trots vad riksdagen beslutat, skall ensidigt hålla på ett sådant system. De personer, som skola ha dessa lån, böra ju ha något litet att säga till om själva; de kunna ha vissa skäl för att få ha sitt lån i en bank, där de kanske ha andra affärsförbindelser, där de kanske ha trivts bra och där de alltså själva vilja ha sina lån placerade. Förutsättningen för att så skall få ske är, som också riksdagen har uttalat, dels att Svenska bankföreningen har utfärdat en allmän förbindelse för sina medlemmar att hålla samma ränta som sparbankerna och dels att varje långivande bank också i sin tur förbinder sig att tillämpa samma lånevillkor som sparbankerna. En sådan allmän förbindelse har lämnats från bankföreningen och har också lämnats från enskilda banker i fall, då dylika lån sökts hos dem. Men trots

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)
 detta följer byggnadslånebyrån den, som det tycks, bestämda praxis att inte tillåta några andra än sparbanker, hypoteksföreningar och dylika att lämna ut ifrågavarande lån.

Jag har här en skrivelse från statens byggnadslånebyrå till en låntagare i Kalmar, däri byrån uttryckligen säger, att »affärsbankslån av byrån för närvarande endast godtages som underliggande kredit i fall, då lån på förmånligare eller enahanda villkor ej kunna erhållas i sparbank, hypoteksförening eller annat därmed jämförligt kreditinstitut, som har fastighetsbelåning till sin huvudsakliga uppgift».

Jag skulle nu vilja hemställa, huruvida icke herr statsrådet ville beakta denna sak och tänka över om det kan finnas något verkligt motiv för att byggnadslånebyrån skall få självständigt besluta i en sådan sak, ty jag får säga det, herr statsråd, att det innebär faktiskt en mannämånt gentemot olika enskilda företag, att en statlig institution skall kunna dela ut sina gracer på detta sätt mot statsmakternas direktiv. Det är knappast riktigt trevligt att se att så sker, utan jag tycker det borde vara likhet inför lagen i detta fall, då alla villkor i övrigt äro uppfyllda.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet förehaft dels en inom andra kammaren av herr *E. Jonsson* i Skutskär väckt motion (II: 19), vari hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av gällande författning angående statsbidrag för anordnande av pensionärshem, att statsbidrag, på sätt i motionen angivits, framdeles kunde utgå även till pensionärsbostäder inrymda i enskilda hyreshus av egnahemstyp,

dels ock en inom samma kammare av herr *D. Hall* m. fl. väckt motion (II: 110), vari hemställts, att riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål anvisa 6 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 110 till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor,

b) med bifall till motionen II: 19 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om anordnande av pensionärsbostäder på landsbygden.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bernhard Nilsson, Holmström, Heiding, Svensson* i Grönvik, *Pettersson* i Dahl, *Stacäng* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 110

Anslag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)
till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor,
b) med bifall — — på landsbygden.

Herr Nilsson Bernhard: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter finna av den vid denna punkt fogade reservationen, har det icke varit reservanternas avsikt att ej tillhandahålla det kapital, som erfordras för den verksamhet, som i denna punkt avhandlas, utan reservanternas anse, att de två miljoner kronor, som utskottet därutöver föreslår med anledning av en motion, skulle kunna beslutas i samband med kommande förslag till allmän beredskapsstat. Genom en sådan anordning vinnes ju, att den ordinarie staten inte behöver betungas med dessa två miljoner kronor.

Det framgår av utskottets utlåtande, att de medel, som Kungl. Maj:t begärt för detta ändamål, alltså 4 miljoner kronor, kunna beräknas vara tillräckliga för att finansiera behovet fram till den kommande hösten. Men för byggnadsverksamheten, som visserligen delvis bedrivs året runt, är den lämpligaste tiden i alla fall sommaren, och man tycker då att det borde kunna förutsättas, att när medel finnas tillgängliga för att tillfredsställa behoven fram till instundande höst, borde det vara tillräckligt med detta belopp och att man vid en senare tidpunkt borde kunna bestämma om de ytterligare medel, som kunna befinnas erforderliga. Det är just med anledning härav som reservationen har avgivits.

Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, att på s. 9 i utskottets utlåtande, där alltså punkten 2:o) behandlas, säger utskottets majoritet, sedan den konstaterat, att man redan nu räknar med möjligheten av en väsentligt större bostadsproduktion än den, på vilken anslagsberäkningen grundats: »Härav föranledd ökning av medelsbehovet torde emellertid kunna tillgodoses genom anslag å allmän beredskapsstat för nästa budgetår, varom förslag ännu icke förelagts riksdagen.»

Precis samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten intagit på s. 9 ha reservanternas i fråga om punkten 4:o) intagit i sin reservation. Jag tycker, att konsekvensen kräver, att man också på denna punkt går efter samma linje som utskottet följt beträffande punkten 2:o), och jag ber nu med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Då reservanternas tydligen räkna med att ytterligare medel för lånebidrag till pensionärshem skola upptagas i beredskapsstaten, är det ju, det medger jag gärna, icke mycket som skiljer reservationen från utskottets förslag. Men förhållandet är ju dock det, att byggnadslånebyrån redan nu kan se, att de i propositionen upptagna medlen komma att vara förbrukade redan i höst. När man dessutom har erfarenhet av hur lång tid det tar för kommunerna att få sådana här förslag godkända och genomförda i de första instanserna, skulle det vara mer än betänkligt, om ansökningarna ytterligare skulle stoppas i byggnadslånebyrån här uppe i Stockholm av brist på medel för ändamålet. För statens del kan man ju säga att det kommer på ett ut, om medel beviljas nu eller om de komma att upptagas i beredskapsstaten. För övrigt vet inte riksdagen, vilka villkor och regler som komma att fastställas för att få medel just på beredskapsstaten. Det är för att trygga denna mycket vällovliga verksamhet, så att den inte hämmas på något sätt, som utskottets majoritet har velat redan nu tillstyrka att dessa ytterligare medel beviljas.

Jag menar alltså med detta, att vill man att denna verksamhet skall kunna fortsätta oavbrutet, så bör man också ställa medel till förfogande därför.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det ligger i sakens natur, att jag inte kan avstyrka den reservation, som är fogad till detta utlåtande. Å andra sidan måste jag ju säga, att det naturligtvis är mycket välkommet att anslaget ökas.

Detta anslag är självfallet mer eller mindre tilltaget på en höft, då ingen kan på förhand riktigt avgöra, hur mycket pengar som behövs för ändamålet. Jag har för min del icke ansett mig böra begära mer än de fyra miljonerna, eftersom byggnadslånebyrån för sin del inte hade föreslagit ett högre belopp, och det kan väl vara tvivelaktigt, om jag i en finansberedning hade kunnat överhuvud taget åstadkomma att det i statsverkspropositionen upptoges ett högre belopp än det, som här har föreslagits.

Det är klart som dagen, att ingen kan bättre än jag behjärta denna verksamhet. Jag betraktar den verkligen såsom en av de viktigaste som samhället för närvarande bedriver, därför att den innebär för varje pensionär, som kan få bostad i ett pensionärshem, helt andra utsikter att klara sig på den folkpension, som för närvarande utgår, än han har, om han nödgas hyra bostad i den öppna marknaden.

Jag har i varje fall velat avge den deklarationen, att jag, så som saken ligger till, inte har ansett mig kunna föreslå ett högre belopp och därför icke heller anser mig kunna avstyrka det förslag, som reservanterna här bjuda på. Skulle det, därest kammaren eventuellt skulle följa reservanterna, visa sig att det kommer att krävas mera pengar, finns de ju möjlighet att sörja för den saken i början av nästa riksdag, hur än beredskapsstaten kommer att läggas upp.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 126 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. förvärv
av aktier i
Västerås-
banan.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

a) besluta, att aktierna i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag skulle på avtalade villkor förvärvas av staten;

b) till Förvärv av aktierna i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag för budgetåret 1944/45 under statens affärsverksfonder, statens järnvägar, anvisa ett investeringsanslag av 25 200 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet bland annat berört vissa olägenheter, som för-
anletts av det inträffade uppskovet med Västeråsbanans statsinlösen, samt ut-
talat en förväntan, att arbetet på övriga privatägda banors införlivning med
statsbanenätet skulle omedelbart fortsättas så att det av statsmakterna år 1939
uppställda målet nämligen ett i statens hand enhetligt drivet svenskt järnvägs-
system kunde snarast möjligt uppnås.

Reservation hade anmälts av herrar *Holmström* och *Hall*, vilka dock ej antytt
sin mening.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande en blank reserva-
tion. Den innebär att jag anser att, när det gäller statens förvärv av enskilda
järnvägar, propositionen bör innehålla utförligare uppgifter, särskilt siffror,
som göra det möjligt för riksdagen att grundligare bedöma ärendet.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Eklund**: Herr talman! Inte heller jag ämnar göra något annat yrkande
än om bifall till utskottets hemställan, men som en av representanterna för det
län som närmast beröres av frågan vill jag först uttrycka min tillfredsställelse
över att denna fråga nu äntligen kommit så långt, att det kan fattas ett positivt
beslut.

Utskottet påvisar ett par fördelar, som uppnås genom det förestående beslutet.
Den ena fördelen är att en enklare förvaltning kan genomföras vid inte
mindre än elva stationer, som äro gemensamma för statens järnvägar och Väs-
teråsbanan, den andra är att det blir en betydande minskning av tomvagnsdrag-
ningen. Båda delarna medföra säkerligen en ganska stor utgiftsminskning. Där-
till komma ju fördelarna för den trafikerande allmänheten genom lägre taxor,
lägre biljettpriiser och kanske också genom bättre samtrafikförbindelser, som
man nog hoppas på i ett och annat fall. För personalens del hoppas man ju ock-
så på att beslutet skall medföra vissa fördelar. Om jag är riktigt underrättad,
skulle pensionsförmånerna för järnvägens personal ganska avsevärt förbättras,
och det är sannerligen behövt, så anmärkningsvärt små som pensionerna äro
inom detta järnvägsföretag. Det är således många och goda anledningar, som
tala för ett bifall till utskottets förslag, även om priset måhända kan synas
litet högt.

Till slut skulle jag emellertid vilja framföra det önskemålet, att den elektri-
fiering av järnvägen, som förebådas av såväl departementschefen som kungl. järn-
vägsstyrelsen, måtte komma till utförande så snart som möjligt. Det måste en-
ligt mitt förmenande anses vara en stor brist, att denna stora bana, som inom
sitt trafikområde har så stor och tät bebyggelse och så många stora produ-
ktionsföretag, icke redan är elektrifierad. Nu väntar man att detta skall ske så
gott som omedelbart, och förhoppningen därom har naturligtvis i hög grad bi-
dragit till det stora intresset i våra trakter för denna frågas lösning.

Jag hoppas således att elektrifieringen måtte komma till stånd med det sna-
raste på de delar av banan, där det kan vara lämpligt och ekonomiskt möjligt,
och jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Andersson**: Den förste talaren uttalade det önskemålet,
att propositionerna om förstatligande av järnvägar skulle innehålla mera sif-

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

fermaterial. Att så icke sker, beror ju förnämligast på att man inte vill tynga riksdagstrycket, då man utgår ifrån att de kalkyler, som det här gäller, äro av så speciell art, att endast ett ringa antal av riksdagens ledamöter anstränga sig att tränga igenom dem. Dessutom har naturligtvis vederbörande utskott tillfälle att från järnvägsstyrelsen inhämta ytterligare upplysningar i alla de avseenden som kunna ha intresse för sakens belysning.

I statsutskottets utlåtande förekomma nu vissa uttalanden, som väl få betraktas som ett klander av den takt, vari järnvägsförstatligandet hittills bedrivits. Ehuruväl jag kan förstå, att det råder delade meningar om denna sak, finner jag det dock rätt egendomligt, att klandret kommit just i år. Till 1944 års riksdag ha nämligen framlagts propositioner om statsinlösen av enskilda järnvägar till en sammanlagd banlängd av 795 kilometer, alltsammans avseende bredspåriga järnvägar, och köpeskillingen för dessa belöper sig till 29 433 000 kronor. Detta är, i penningar räknat, den största transaktion av detta slag som ägt rum, sedan principbeslutet om förstatligandet träffades år 1939. Den näst största var det första året, 1940, då banor köptes för 24 miljoner kronor, men då var omkring hälften av banlängden smalspårig. Under de mellanliggande åren ha affärerna varit av betydligt mindre omfattning.

Att inlösenprocessen inte har hunnit genomföras under den tid som man från början angav som önskvärd, är väl ganska förklarligt med hänsyn till vad som har inträffat under mellantiden. Jag är övertygad om att därest man år 1939 hade kunnat förutse, att ett världskrig skulle utbryta och pågå i fem år och kanske ännu längre, hade uttalandena om takten i järnvägsförstatligandet blivit mindre optimistiska. För min del hyser jag också den uppfattningen — och jag har grund för den — att även om inte kriget och krisen hade kommit, hade inlösenprogrammet ändå icke kunnat genomföras inom de fem åren. Jag grundar detta antagande på den långsamma takt, som förstatligandet hade under första och andra året, då inga som helst ansatser från regeringshåll gjordes för att påverka den omfattning, i vilken järnvägsstyrelsen grep sig an med programmet. Jag bygger mitt antagande även på det faktum, att man började med att inlösa små och relativt betydelselösa banor. Hade man i stället börjat med de stora banorna, är det sannolikt, att programmet hade kunnat avverkas på kortare tid. Men i avseende på programmets utformning från början fränsäger jag mig allt ansvar, ty dispositionerna voro redan gjorda när jag tillträdde min nuvarande befattning.

I den mån den nuvarande regeringen är ansvarig för dröjsmålet, beror detta, såsom jag tidigare varit i tillfälle att utveckla i denna kammare, därpå, att de gynnsamma konjunkturerna för järnvägarna ha drivit upp anspråken hos banornas ägare, så att det inte alltid varit möjligt att komma fram till acceptabla uppgörelser. Såväl jag som mina kolleger i regeringen ha nämligen fattat riksdagens beslut om förstatligandet av de enskilda järnvägarna så, att staten icke skall betala vad som helst, utan att man i varje fall skall ha skyldighet att pröva, om villkoren äro skäligen. Denna prövning har lett till att regeringen i alla fall utom i ett har ansett sig kunna till riksdagen vidarebefordra de förslag om förstatligande, som kommit ifrån järnvägsstyrelsen, och i alla de fall, som bringats under riksdagens prövning, ha också positiva beslut fattats.

Motiven för min och regeringens ståndpunkt härutinnan angåvos i ett yttrande i propositionen om förstatligandet av vissa banor till riksdagen 1941, där jag uttalade, att därest den dåvarande och alltjämt förhandenvarande förhållandevis goda inkomstgivningen hos järnvägarna skulle avsevärt minska möjligheten att ernå överenskommelser om förvärv av enskild järnväg på för staten skäligen villkor, hinder icke syntes böra möta att i avvaktan på den kom-

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

mande utvecklingen låta tills vidare anstå med övertagande av sådan järnväg. Detta uttalande lämnades av 1941 års riksdag utan erinran.

Det enda fall, då jag icke ansett mig kunna till riksdagen vidarebefordra ett förslag om statsinlösen av enskild bana, är S. W. B., med vilka banor en preliminär överenskommelse förelåg redan 1942. Inom regeringen ansågo vi då, att det begärda priset var för högt, varför saken den gången fick förfalla.

Med stöd av vissa påståenden av järnvägsstyrelsen synes statsutskottet nu vilja ifrågasätta, huruvida de nu föreliggande villkoren för inlösen av S. W. B. äro så mycket förmånligare än 1942 års förslag. Jag vill då säga, att någon kalkyl härutinnan med absolut exakthet icke kan göras, därför att några av faktorerna äro ovissa och svåra att siffermässigt bestämma. Håller man sig till de kända och påtagliga siffrorna, är det dock uppenbart att villkoren nu äro förmånligare i den omfattning som klarlagts i propositionen.

Köpeskillingen år 1942 var 1 300 000 kronor högre än nu, men därmed är naturligtvis inte jämförelsen färdig. Fråga är ju också, om det objekt man förvärvar är detsamma i båda fallen. Så är nu inte förhållandet, och det är bedömningen härutinnan, som lämnar rum för olika meningar. Men åtminstone i ett eller två fall tror jag att jag skall kunna lämna ytterligare bidrag till denna diskussion om förhållandet mellan de båda avtalen.

Med förvärvet följer nu rätten till vissa kapitalutdelningar, som äro att förvänta från de försäkringsanstalter, där Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar ha varit delägare. Beloppet av dessa utdelningar har jag beräknat till 800 000 kronor. Järnvägsstyrelsen räknar med 600 000 kronor, men jag vill säga, att jag har goda skäl för min gynnsammare beräkning därvidlag. Om man minskar köpeskillingen enligt 1944 års avtal med detta belopp, blir skillnaden mellan de båda förslagen 2,1 miljoner kronor.

På bedömandet inverkar naturligtvis också vad aktieägarna haft möjlighet att taga ut i det ena och det andra fallet och vad som har på sådant sätt tagits ut ur företaget under mellantiden. I 1942 års uppgörelse förutsattes att aktieägarna skulle ha rätt att taga ut en utdelning på 10 procent med 2,25 miljoner kronor, Nu förutsattes en utdelning av 7 procent med 1,5 miljoner, men jag vill inte säga att skillnaden mellan dessa båda belopp utan vidare kan gottföras 1944 års förslag, och jag är därför beredd att lämna denna faktor utanför vid kalkylationen.

Ekvationen har blivit alldeles onödigt tillkrånglad, därför att man fört in frågan om utskiftningskatt vid eventuell upplösning av järnvägsbolaget och på det sättet fått fram en helt olika verkan i de båda fallen. Enligt 1942 års förslag beräknade järnvägsstyrelsen, att aktieägarna i järnvägsbolaget skulle få erlägga utskiftningskatt med 2,5 miljoner kronor, vilket alltså skulle bli en extra inkomst för statskassan på affären. Så som årets förslag är lagt, blir det järnvägsstyrelsen som svarar för avvecklingen, och följaktligen skulle det också bli järnvägsstyrelsen som svarade för en eventuell utskiftningskatt. Jag har härom i propositionen anført, att frågan om utskiftningskattens storlek efter 1942 års uppgörelse var alldeles oviss och beroende på de dispositioner, som järnvägsbolaget kunde komma att vidtaga för att bringa ned aktievärdet eller draga ut på avvecklingen.

Nu säger utskottet, att detta resonemang icke är riktigt, men utskottet påpekar inte vari felaktigheten i resonemanget skulle bestå, och såvitt jag kan bedöma, är järnvägsbolaget i sin fulla rätt att dröja med avvecklingen och vidtaga dispositioner, som göra att det kanske inte blir någon utskiftningskatt att tala om. Därmed intet ont sagt om aktieägarna; de ha naturligtvis intresse av att få behålla så mycket som möjligt av rovet för egen del.

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

Jag skulle alltså stanna i tacksamhetsskuld till utskottet, om jag finge veta, på vilket sätt staten skulle kunna tvinga järnvägsbolaget att avveckla och alltså drabbas av denna utskiftningsskatt på 2,5 miljoner kronor. I ett fall, som ligger parallellt med detta och som behandlas av riksdagen i år är läget detsamma, men där har man i kalkylerna icke förutsatt att staten skulle få någon utskiftningsskatt. Där har man i förväg vetat, att vederbörande järnvägsbolag kommer att fortbestå och därigenom tills vidare undgå en dylik extra beskattning. I det nu aktuella fallet blir utskiftningsskatten en transaktion mellan staten och ett av dess egna organ, och jag håller för ganska troligt, att saken skall kunna ordnas utan att statens järnvägars fond behöver belastas med detta skattebelopp. På grund av dessa synpunkter har jag velat hålla frågan om utskiftningsskatten alldeles utanför kalkylerna i förevarande fall.

Gentemot dessa siffermässiga beräkningar kan ju alltid invändas, att Västeråsbanan i statens järnvägars regi skulle ha lämnat så mycket bättre driftresultat, att detta mer än väl uppväger den besparing, som staten gör i fråga om kontant utlägg vid inlösenstillfället. Ja, ett sådant antagande kan naturligtvis göras, men det är rent hypotetiskt, och emot detta kan man göra motsatta antaganden. Faktum är i varje fall, att åtskilliga fraktsatser skulle ha blivit sänkta vid statens övertagande, och likaså är det ju klart, att statens järnvägars högre standard på åtskilliga områden skulle ha medfört ökade omkostnader. Jag vill inte bestrida, att där funnits åtskilligt att rationaliseringsvis hämta, men statens järnvägar ha själva vitsordat, att Västeråsbanan åtminstone under senaste tiden skötts på rationellt sätt. Därav drar jag den slutsatsen, att vad som intjänats av företaget måste finnas kvar, i den mån det icke har utdelats till aktieägarna.

Kvar står naturligtvis alltid vinsten i allmänt rationaliseringshänseende: den vinst, som man överhuvud taget vill inkassera genom järnvägsnätets enhetliggörande. Värdet av detta kan ju varken jag eller statsutskottet få fram i några siffror.

Med vad jag här sagt har jag ingalunda velat framställa det nu föreslagna statsförvärvet av Västeråsbanan som någon lysande affär. Tvärtom. Jag har nämligen den uppfattningen, att köpeskillingen trots allt är för hög och att det skulle varit synnerligen önskvärt att komma till ett lägre inlösenvärde. Att detta icke lyckats, beror som sagt på de för järnvägen goda konjunkturerna. Men jag tvekar inte heller att säga, att det även beror på att järnvägsstyrelsen vid ett tidigare tillfälle accepterat ett inlösenpris som låg högre. Det är inte så lätt att sedan få ett avtal på basis av en lägre summa. Orsaken till att jag ändå nu har ansett mig böra tillstyrka statens förvärv av dessa banor är, att programmet för järnvägelektrifieringen eljest skulle komma att förryckas. Västeråsbanans huvudlinje är utan gensägelse den järnväg, som med hänsyn till trafikintensitet nu står främst i tur att elektrifieras. Såvitt man kunde bedöma, skulle detta icke komma att ske i de nuvarande ägarnas hand, och det blev då önskvärt att så snart som möjligt få statsförvärvet till stånd för att kunna påbörja elektrifieringen. Jag har också för avsikt att redan till denna riksdag föreslå en proposition med begäran om ett begynnelseanslag för detta ändamål.

Vad det fortsatta arbetet med statsinlösen av de enskilda järnvägarna angår, så har utskottet uttalat ett stort intresse för att det skulle gå så fort som möjligt. Jag vill då meddela, att det pågår förhandlingar i vanlig ordning med ett par företag, och varken från min sida eller från någon annans har det gjorts några som helst ansatser att hindra järnvägsstyrelsens verksamhet därutinnan. Jag tror också, att den väntade konjunkturedgången vid ett fredsslut skall inverka på säljarnas villkor, så att man skall få lättare än under de näst föregående åren att komma fram till för staten rimliga uppgörelser. Ju närmare vi

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

komma fredskrisen, desto lättare bör det gå att komma överens med de enskilda järnvägarnas ägare, och på så sätt har uppskovet med inlösningsprogrammet lett till den fördelen för staten, att ju längre man väntar, desto billigare kan man förvärva de ifrågavarande banorna.

Såvitt jag kunnat finna vid läsningen av statsutskottets utlåtande, har man inom utskottet icke visat något intresse för att staten kan förvärva de enskilda banorna på rimliga villkor, och det är kanske på den punkten som utskottets mening och min går isär. Jag har nämligen fattat principbeslutet 1939 på det sättet, att man skulle se till att i varje fall få den för staten förmånligast möjliga uppgörelsen. Andra ha kanske fattat beslutet så, att staten skulle förvärva de enskilda järnvägarna, kosta vad det kosta vill.

Herr Forslund: Herr talman! Med hänsyn till det intresse jag hyser för järnvägsväsendets rationella utveckling och för en samordning på det sätt, som man tänkte sig år 1939, ber jag att få uttala min tacksamhet för det steg som nu har tagits. Jag riktar detta tack till herr statsrådet, som är den ansvarige för att denna proposition föreligger vid årets riksdag, jag tackar även dem, som ha medverkat till att åstadkomma en uppgörelse, och jag är helt naturligt fullt belåten med det utlåtande, som utskottet här har avgivit.

Jag vill emellertid påminna om att vi för två år sedan hade anledning att diskutera frågan om inlösen av denna järnväg. Vid det tillfället framställde jag, som herrarna måhända minnas, en interpellation efter det att järnvägsstyrelsens förslag om inköp då blivit förkastat av regeringen. Av det interpellationssvar, som jag då erhöll från herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, framgick att regeringen ansåg att ett för högt pris var åsatt inlösen. Statsrådet anförde också att man hade en skiljaktig mening emot järnvägsstyrelsens på det sättet, att statsrådet ansåg att det var toppriser, som järnvägsstyrelsen hade kommit med i sitt förslag. Jag uttalade vid detta tillfälle, att när det gällde en bana av denna storleksordning och utomordentliga betydelse i vårt sammanlagda järnvägsnät, var det mycket svårt att föreställa sig att man skulle kunna få detta pris reducerat. Jag gjorde det antagandet, att om man kunde reducera priset med ett par miljoner kronor, så vore det i förhållande till det sammanlagda köpebeloppet en reducereing, som icke ens översteg fem procent. Ty då som nu var det ju icke fråga om en köpeskilling på 24 eller 26 miljoner kronor, utan man ikläder sig dessutom skyldigheten att inlösa de skuldförbindelser, som bolaget har, och de värden man inköper belöpa sig därigenom i själva verket till en kostnad av 42 miljoner kronor.

Vi ha då att se efter vad staten har lyckats uppnå med all den hjälp, som här har fått rycka in för att få till stånd en förmånligare uppgörelse och som jag tycker att det var mycket förståndigt att anlita, då man därigenom fick en möjlighet att komma ur ett trångmål, som synes ha förelegat under nära två års tid. Och man finner då, att hur man än diskuterar frågan om priset kommer man ändå fram till att man inte ens lyckats uppnå den reducereing i priset med fem procent, som jag då tänkte att man måhända kunde ha en möjlighet att genomdriva.

De som nu ha granskat kalkylerna ha byggt dem på fredspriserna — det omtalas ju i årets proposition att järnvägsstyrelsens kalkyl bygger på normalår. Vi veta också från propositionen år 1939, hur man tänkte sig att prisberäkningen skulle ske vid eventuellt användande av tvång, så att skiljedom skulle anlitas; då hade man skisserat upp förfarandet så, att man skulle bortse från de sämsta och de bästa trafikåren och på det sättet skapa fram ett normalår, liggande mellan 1931 och 1938. Det är ju detta som även nu har skett. Den

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

kalkyl, som man då kommit till i det föreliggande förslaget, visar att grunderna för beräkningarna icke äro ändrade. Att en jämkning kunnat ske tror jag har blivit möjligt mera på grund av att man frångått det gamla förfarandet, nämligen att köpa egendomen såsom sådan, och i stället köpt aktierna. Därigenom har det blivit en möjlighet till resonemang om priserna för dessa aktier, och vederbörande säljare ha därunder kunnat jämka med sig en liten smula. Vad beträffar den jämkning, som sålunda har skett med hänsyn till vad staten får betala nu och vad den skulle ha fått betala enligt 1942 års förslag, är det ju på det sättet, att järnvägsstyrelsen tvistar med vederbörande och även med statsrådet om vad den egentligen har givit staten. Järnvägsstyrelsen kommer till det resultatet, att det blir en prisskillnad till statens förmån på 400 000 kronor. Utskottet synes ha godtagit denna beräkning. Och om även jag tar denna siffra såsom sannolik, vad betyder den i själva verket? Jo, den betyder icke fullt en procent av den sammanlagda köpeskillingen. Och då måste jag uppställa frågan: Kan det vara affärsmässigt, att man sysslar med en så stor affär under två års tid med alla därmed sammanhängande olägenheter, för att slutligen uppnå ett resultat, som inte reducerar inköpspriset med större belopp än knappt en procent av hela inköpsvärdet?

Jag måste påstå att det har besannats vad jag sade den 15 april 1942, när vi diskuterade denna sak, att det helt säkert inte skulle lyckas att komma fram till något nämnvärt bättre resultat än det som då förelåg. Det enda man har lyckats åstadkomma är sålunda att man måst vidbliva den gamla ordningen under två års tid, och man får under ett tredje år arbeta under provisoriska förhållanden, vilket också har sina besvärligheter.

Under sådana omständigheter måste jag säga att statsrådet, som föredrog detta ärende i statsrådsberedningen år 1942, enligt min mening då icke upp nådde det bästa och lyckligaste resultatet. Jag tror att det skulle ha varit riktigare om regeringen redan 1942 hade smällt till och gjort upp denna affär, även med det obetydligt högre pris som det då var fråga om. Vad är det som därmed skulle ha vunnits? Jo, det hade vunnits att man under dessa två år av en högkonjunktursperiod kunnat inlemma denna viktiga bana i trafiksystemet i dess helhet. Vi veta nu att vi under den tid av mycket stark trafik, som varit rådande, bättre skulle ha kunnat fördela denna trafik och låtit den i större utsträckning uppbäras av linjer, som äro elektrifierade. Det visar sig också att järnvägsstyrelsen är beredd, trots att man går in under bolagsformen, att redan från den 1 juli söka åstadkomma en sådan ordning i transportförfarandet, att man så långt som möjligt skall undvika transporter av vagnar och gods på icke elektrifierade linjer. Om man kunnat förfara på detta sätt under de två gångna åren, skulle man endast därigenom ha vunnit så väsentligt, att det vägt upp det obetydligt högre pris, som för två år sedan hade måst betalas. Alla dessa fördelar, som för övrigt i korthet äro omnämnda i utskottets utlåtande, ha ju sitt säkra ekonomiska värde, och de kunna sammanräknade sannolikt representera väsentliga belopp. Enbart möjligheten att eliminera elva samstationer, som man hittills haft, och göra dem till enhetsstationer är av ofantligt stor betydelse, vilket envar som känner till vårt trafikväsen mycket väl vet. Vidare kan man tänka på den avrustning, som måste bli möjlig vid en så stor bana i fråga om förvaltning och administrativ personal och även i andra hänseenden — det inträder ovillkorligen en minskning i fråga om behovet av personal och man kan också bättre utnyttja trafikapparaten genom samkörning med närbelägna linjer.

Utöver detta vill jag påminna om en sak, som också borde något ha beaktats och som herr Eklund redan varit inne på, nämligen kostnaderna för trafikanterna. De äro ju ingen ovidkommande part, utan människor till vilka man bör

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

ta all möjlig hänsyn. I det betänkande, som år 1938 avlämnades av 1936 års järnvägskommitté, har man redovisat vad ett förstatligande skulle betyda i fråga om minskade inkomster för järnvägarna. Jag vill då påpeka att S. W. B. fört en sådan taxepolitik beträffande den egna trafiken och de övergångsavgifter, som finnas, att enligt denna statistik, som jag inte hört att någon kunnat rikta några vägande anmärkningar emot, gällde det för trafikanternas del en merkostnad på över en halv miljon eller närmare 600 000 kronor per år. Dessa uppgifter grunda sig på 1935 års trafikrörelse. Gör man sedan de nödvändiga kompletteringarna fram till krisens inträdande, alltså till och med år 1938, kommer man upp till nära 700 000 kronor. Och fullföljer man räkneproceduren till 1942, när vi sist talade om denna sak, vad fingo då trafikanterna på S. W. B. betala mera genom att banan var ett enskilt företag? Jo, cirka 1 200 000 kronor. När vi nu skola räkna ihop vinster och förluster, få vi således också ta hänsyn till det förhållandet, att om staten nu kunnat spara 400 000 kronor eller om vi rent av kunna säga en miljon eller två miljoner kronor, så ha trafikanterna under samma tid fått betala ut över två miljoner kronor.

Jag måste fråga mig om man verkligen tänkt igenom detta trafikekonomiska problem. För att uppnå en med en knapp procent reducerad inköpssumma har man under två års tid bibehållit ett system, varigenom man har åsamkat trafikanterna en utgift på drygt två miljoner kronor. Jag skall dessutom färskva upp de gjorda beräkningarna med en liten detalj och skall då beröra förhållandena på min »egen» station på denna trafikled, som ju även användes som förortsbana. Vad betyder den nuvarande ordningen för trafikanterna på denna förortslinje? Jo, den betyder att trafikanterna i månadsbiljetter och tur- och returbiljetter på förortslinjen Stockholm—Kungsängen få betala 220 000 kronor per år mera än om statsbanornas taxa vore gällande. Det betyder sålunda att man är framme vid en förlust för de enskilda trafikanterna på 440 000 kronor på den korta tiden av två år. Trafikanterna på den lilla station där jag bor och som heter Spånga ha — jag säger det rent ut — på grund av regeringens avslag 1942 på det då framlagda förslaget i merkostnader för sina resor fått betala 60 000 kronor per år. Detta är, mina herrar, för fattiga människor som bo ute i förorterna inget litet belopp. Det skulle ha varit mycket kärt för oss om vi kunde ha fått använda dessa 60 000 kronor per år till något helt annat ändamål än att låta S. W. B:s förvaltning äta upp dessa pengar. Det vore enligt min mening en sund ekonomisk politik.

Nu kanske herr statsrådet kommer att göra den erinran mot mitt resonemang, att en ordning, varigenom inkomsterna minskas, väl måste betyda att resultatet blir sämre för staten såsom sådan. Nej, mina herrar, det är inte meningen! Och jag är nästan säker på att järnvägsstyrelsen skall kunna bemästra detta problem på det sättet, att avgiftsminskningen kan elimineras genom en ekonomisk driftsomläggning, så att det inte behöver uppstå någon förlust för staten. Jag tycker för övrigt att hela systemet är sådant, att det kravet skall ställas på järnvägsstyrelsen — om staten köper en bana, på vilken inkomsterna genom ändrade taxor bli minskade, är det järnvägsstyrelsens skyldighet att se till att denna förlust kompenseras på något sätt, främst naturligen genom en förnuftigare trafikverksamhet.

Nu är jag framme vid ett problem vid sidan av den föreliggande frågan om S. W. B.-banan, som jag också vill säga ett par ord om, nämligen fördröjandet av statens inlösen av de enskilda järnvägarna. På den punkten har utskottet, tror jag, uttalat sig fullt riktigt. Vi behöva väl inte tvista om detta, utan det är endast ett konstaterande som man kan göra, att vad som här fördröjts under de två åren faktiskt har även fördröjt förstatligandet av de andra

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

banor, som återstå. Nu invänder någon, och det gjorde statsrådet också, att med hänsyn till kriget och allt som inträffat är det väl inte så märkvärdigt att så har skett. Javäl, men går man litet närmare in på frågan skall man finna att detta dröjsmål, om man räknar efter samma grunder som kommittén utgått ifrån vid sina beräkningar och med uppräknig dessutom med en skälig procent under tiden, i själva verket betyder att allmänheten för de ännu icke inköpta normalspåriga järnvägarna får vidkännas en merkostnad på mellan fem och sex miljoner varje år. Och då skulle jag vilja ställa frågan: ha vi verkligen råd med detta bara för att vi skola gå något saktare fram när det gäller dessa inköp? Är det inte i stället så, att krisen själv manar oss att gå allvarligare och mera målmedvetet fram? När jag nämnde siffran fem å sex miljoner är Västeråsbanan inräknad; tar man bort denna bana kommer man upp i ett belopp på mellan fyra och fem miljoner. Jag vet inte varför de människor, som bygga och bo utefter Berslagsbanan, för de tjänster, som göras av denna koncern — ty i den inkluderas ju fler banor än den gamla B. J. — skola betala en merkostnad av nära två miljoner kronor om året i jämförelse med de människor som bo vid en statsbana.

Det är denna frågeställning som enligt min mening måste göras, när man har att bedöma frågan, huruvida förstatligandet skall gå i raskare takt eller inte. Jag reserverar mig naturligen för att dessa siffror kanske böra jämkas något nedåt eller uppåt, men i stort sett är jag tämligen säker på att underlaget för kommitténs beräkningar är ungefärligen riktigt. Och beräkningarna äro i alla fall tillräckligt korrekta för att visa en klar tendens när det gäller spörsmålet om vilka merkostnader de banor, som ännu inte äro inlösta av staten, åsamka trafikanterna på dessa banor.

Jag skulle ytterligare kunna utlägga dessa saker, men jag skall inskränka mig till att ge denna deklaration i samband med det nu föreliggande köpet av Västeråsbanan. Och jag vill samtidigt utan något som helst högmod konstatera, att det resonemang som jag förde 1942 har blivit till fullo bekräftat. Men även järnvägsstyrelsen har fått rätt i sina år 1942 gjorda beräkningar. För de i förhållande till köpesumman små belopp, som man här har sparat, har man åstadkommit mycket mera i skada, framför allt genom att lägga bördorna på dem, för vilka bördorna i stället borde lättas.

Jag vill emellertid ännu en gång uttala min tacksamhet för att frågan nu i alla fall kommer till ett avgörande. Och för vad som skett anser jag att det är regeringen som sådan, som är ansvarig. Kommunikationsministern har här redovisat för frågans handläggning och uppvisat att ärendet behandlats i statsrådsberedningen, och det får därför bli ett delat ansvar för att man inte lyckades komma till ett resultat redan tidigare. Och nu skulle jag, i likhet med vad jag gjorde år 1942, än en gång genom statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vilja vädja till regeringen att den måtte taga allvarligare på detta problem och så snart som möjligt söka komma fram till en rimlig lösning. Vi få om några dagar anledning att tala om hur det egentligen bör förfaras i de fall, då man inte kan få till stånd sådana avtal som man från statens sida anser sig kunna acceptera.

Jag slutar alltså med att uttala ett tack för vad som nu blivit gjort, och jag vill tillägga en önskan om god fortsättning på samma väg men med något raskare takt.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Kontentan av första delen av den föregående ärade talarens anförande var ju, att staten icke bör pruta på de belopp, som begäras, när det är fråga om att inlösa enskilda järnvägar. Han tyckte, att detta är frutigt och en politik som hämnar sig. Jag måste säga, att det

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

kanske icke är så lätt för statsmakterna att gå till förhandlingar med ägarna av enskilda järnvägar, när dessa veta, att det i riksdagen finnes en sådan uppfattning, som närmast går ut på att staten skall betala vad ägarna begära och därmed basta.

Beträffande sifferkalkylerna, tjänar det ju inte mycket till att ingå på en fortsatt diskussion om dessa. Herr Forslund har godtagit järnvägsstyrelsens siffror. Jag har visat på att dessa siffror i två avseenden icke kunde vara helt acceptabla. Jag har vid mina beräkningar kommit till andra slutsatser än han. Om jag eliminerar utskiftningsskatten från ekvationen, vilket jag anser mig ha full rätt att göra, kommer jag till ett plus för det nya förslaget av mellan 2 och 3 miljoner kronor och icke 400 000 kronor, som herr Forslund säger.

Vad trafikanterna angår, märkte nog den föregående ärade talaren själv, att han kom in i en motsägelse, när han samtidigt ville bevisa, hur förmånligt det skulle ha varit att köpa banan redan år 1942 och ögonblicket därefter kom fram till en beräkning av hur mycket trafikanterna skulle ha tjänat på detta. Det sista måste ju betyda, att järnvägen under statens järnvägars regi skulle ha fått så mycket mindre inkomster, ty någonstans skola ju pengarna tas. Jag upprepar, vad jag sade i mitt första anförande, att vad företaget har inbragt, finnes kvar i olika former med undantag av vad som har utdelats till aktieägarna. De belopp, som gått till akteägarna, äro icke så mycket större än vad staten skulle ha fått betala i räntor, om förvärvet hade skett år 1942. Jag förmodar att den kalkyl som herr Forslund gör, är beroende på antagandet, att statens järnvägar skulle ha kunnat utveckla och sköta trafiken på ett så mycket mer ändamålsenligt och praktiskt sätt, så att vinst skulle komma att inställa sig både för trafikanterna och för statens järnvägar. På den punkten kan man naturligtvis ha olika meningar, men om man såsom herr Eklund förutsätter, att personalen också skall få det bättre i fråga om löner, pensionsförmåner och annat sådant, vilket naturligtvis i och för sig är riktigt, ha vi också där en post, som står på minussidan och som man måste taga hänsyn till, när man från statens sida göra upp kalkylerna.

Det är gott och väl att herr Forslund uppträder som talesman för trafikanterna. Mig veterligen har dock icke från trafikanternas sida några yrkanden framförts på att järnvägens förstatligande borde påskyndas. I detta speciella fall måste man betrakta Västerås stad såsom den mest intresserade parten. Västerås är ju en stad med stor befolkning som har behov av goda kommunikationer. Där ligga också stora industrier, som i allt väsentligt äro beroende av Västeråsbanan för sina transporter. Från Västerås stads sida har det icke visats någon villighet att överlämna banan till statens järnvägar, utan man har tvärtom gjort vad man kunnat för att fördröja överlåtelsen. Eftersom Västerås stad är den förnämsta delägaren i bolaget borde väl staden ha bevakat trafikanternas intressen.

Vad andra järnvägar angår, har jag fått en petition från trafikanter på Bergslagsbanan med anhållan om att denna bana icke skall förstatligas. Jag anför detta såsom exempel på vilken uppfattning man kan ha på trafikant håll. Jag vill inte säga, att denna uppfattning är riktig, men saken är dock icke så där alldeles självklar som herr Forslund tycks utgå ifrån att den är.

Jag kan avsluta denna diskussion med herr Forslund — det är icke första gången vi tala om detta — med att säga, att jag bär ansvaret för 1942 års beslut om avvísande av det förslag, som då förelåg, lättare än jag bär ansvaret för det positiva förslag, som jag nu har framlagt.

Herr Nilsson, Johan i Malmö: Herr talman! Herr kommunikationsministern uttalade ett visst missnöje med det sätt, varpå utskottet behandlat en del av

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

de angelägenheter, som nu äro föremål för överläggning. Han riktade sig särskilt mot att utskottet just nu anmärkt på den långsamma takt, i vilken förstatligandet av de enskilda järnvägarna sker, och undrade, varför man inte redan tidigare kommit med detta påpekande. Jag vill då fästa herr kommunikationsministerns och även kammarens uppmärksamhet på att vid krigets början väcktes det motioner om att med hänsyn till tidsförhållandena tills vidare inhibera förstatligandet. Utskottet genmälde, att om förstatligandet någonsin skulle genomföras snabbt, vore det just under en krigstid, då staten mer än annars behövde ett enhetligt järnvägssystem i landet. Att vi från utskottets sida just nu ytterligare tryckt på angelägenheten av ett snabbt förstatligande beror på att de fem år, som från början anslogos för frivilliga överenskommelser, nu ha gått till ända. Förstatligandet ansågs nämligen innebära en hel rad av fördelar. Ju förr förstatligandet kunde ske, desto tidigare skulle också staten komma i åtnjutande av dessa fördelar. Därför uttalade sig också redan vederbörande kommitté för en lagstiftning, avseende att få till stånd tvångsförsäljning eller tvångsinlösen av de enskilda järnvägarna. De fem år, som man 1939 räknade med för förstatligandets genomförande, ha sålunda nu, som sagt, gått till ända. Därför anser jag, att både utskottet och riksdagen ha intresse av att uttala sig för en mera ökad takt i fortsättningen i fråga om förstatligandet.

Sedan sade herr kommunikationsministern i slutet av sitt första anförande, om jag inte hörde fel, att han i utskottets sätt att ta på dessa frågor spårade ett bristande intresse för förstatligandet. Om detta verkligen var hans mening, vill jag till svar erinra om att utskottet redan nu har signalerat om möjligheten av en lagstiftning i syfte att öka takten i förstatligandet.

Det har här också talats om vilket köp, som hade blivit fördelaktigast: 1942 års köpeavtal eller det som nu ligger på kammarens bord. Därvidlag har utskottet — även om herr kommunikationsministern icke är nöjd därmed — intagit en försiktig hållning, i så måtto att utskottet ansett sig ha skäl att säga, att skillnaden mellan de olika förslagen icke är så stor, att den har någon nämnvärd ekonomisk betydelse vid en affär av denna storleksordning. Om man såsom utskottet anser sig kunna underskriva en sådan uppfattning, måste man fråga sig, om inte detta långa dröjsmål med förstatligandet dock vållat staten en hel del förluster, ty tillgodogörandet av de fördelar, som voro ställda i utsikt redan från början, har blivit fördröjt. Det är också alldeles uppenbart, att uraktlåtenheten att verkställa inköpet år 1942 haft en ofördelaktig inverkan på förstatligandet i dess helhet. Om förstatligandet har fördröjts däri- genom att man inte slog till den gången, måste ju också förlusterna för staten vara mycket stora, även om jag här i dag icke siffermässigt kan ange dem.

Herr kommunikationsministern ansåg vidare, att utskottet genom sitt skrivsätt liksom krånglat till frågan om utskiftningsskatten, som ju delvis är avgörande för hur stor vinsten blir. Utskottet anser, att kommunikationsministern på den punkten i propositionen uttryckt sig på ett sådant sätt, att det nästan verkar som om han ville ge en lektion i hur man skall undgå att få höga skatter. Ett sådant påpekande från utskottets sida anser jag icke vara att krångla till saken. Man hade ju för övrigt kunnat undgå att tvista om denna sak om köpet hade gjorts enligt 1939 års riksdagsbeslut, nämligen att köpa värdet av järnvägarna i stället för aktierna. Nu skedde köpet i strid mot nämnda beslut.

Det kunde vara frestande att här ytterligare ingå på siffrorna i kalkylerna, men departementschefen och herr Forslund — som ju närmast anslöt sig till utskottets uppfattning — ha redan expedierat dessa siffror, så att det kanske kan vara onödigt för mig att på nytt föra fram siffermaterialet i diskussionen

Ang. förvärv av aktier i Västeråsbanan. (Forts.)

för att belysa utskottets ståndpunkt. Jag understryker emellertid, att vi inom utskottet ha den uppfattningen, att det icke är någon nämnvärd skillnad mellan förslagen, och då är det också uppenbart, att ett dröjsmål från år 1942 till 1944, kanske t. o. m. till 1945, förorsakat stora förluster för staten, som jag dock icke kan siffermässigt ange.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Forslund: Herr talman! Herr statsrådet Andersson ville göra gällande, att man av mitt resonemang skulle kunna draga den slutsatsen, att jag vore beredd att godtaga vilket förslag som helst som komme ifrån en säljare. Det borde väl ligga i sakens natur, att man inte ens kan misstänkas för att vara så oförnuftig i ekonomiska ting. För att framtidens barn icke skola få det intrycket, att jag har låtit dessa ord stå oemotsagda, vill jag än en gång understryka vad jag sade och komplettera detta med vad jag yttrade om köpet redan den 15 april 1942. Jag framhöll då, att »om det kan ske efter en sänkning av köpeskillingen, skulle det naturligtvis bara glädja mig, eftersom jag inte har något intresse av att staten skall betala mer för banan än som är absolut nödvändigt».

Medan jag har ordet, ber jag också att ännu en gång få betona, att den ekonomiska besparing, som enligt mitt resonemang är möjlig för trafikanterna, visserligen går ut över järnvägsföretaget, men den skall kompenseras genom en förnuftig anordning av trafiken, så att det hela skall bli till ekonomisk nytta för statens och trafikanternas samfälliga intresse.

Herr Sundberg: Herr talman! Herr Johan Nilsson påtalade den stora förlust, som staten skulle ha åsamkats på grund av den minskade takt, varmed järnvägsförstatligandet skett under de senaste åren. Jag tror inte, att herr Johan Nilsson därvidlag kan stödja sig på någon objektiv grund, helt enkelt av den anledningen att statistiken vid statens järnvägar för närvarande icke är sådan, att den visar, huruvida det uppstått vinst eller förlust för staten i fråga om driften på de förstatligade banorna.

Jag vill emellertid i detta sammanhang uttrycka den förhoppningen, att en sådan statistik må komma att tagas upp på den vidare basis, som den en gång tidigare haft, d. v. s. omfatta särskilda banor eller bandelar, så att man så småningom kan få ett verkligt begrepp om vad förstatligandet betytt.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Herr Sundberg ifrågasätter riktigheten av mina påståenden om den förlust som staten lidit genom det försenade förstatligandet. Vi ha inga siffror, så att vi kunna ange denna förlust i något fixerat belopp, men jag kan i alla fall fästa herr Sundbergs uppmärksamhet på att statsutskottet i varje utlåtande, som utskottet har skrivit om inköp av olika järnvägar sedan 1939, alltid anfört en rad av förmåner som erhållits genom inköpen i fråga. Och om vi antaga, att dessa förmåner bli lika stora i fortsättningen som hittills, tror jag inte, att det är oriktigt att säga, att den långsamma takten har förorsakat förluster, som visserligen icke kunna siffermässigt angivas, men som dock äro av mycket stor betydelse. Jag är övertygad om att, om herr Sundberg genomgår alla utskottets utlåtanden rörande dessa inköp, skall han i brist på den statistik, som han efterlyser, få en god uppfattning om fördelarna med hela förstatligandet av järnvägarna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om frihet från omsättningsskatt vid försäljning, som i viss begränsad omfattning bedrivs av biodlare med honung av egen skörd; och

nr 33, i anledning av väckt motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av nu gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckt motion angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser om sparbanks utlåningsrörelse, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. straffet
för olovlig
underrättelse-
verksamhet
m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 138, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Undén* hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga i motionen infört förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

I det av motionären framlagda lagförslaget var 14 a § så lydande:

(*Nuvarande lydelse:*)

Den som, i annat fall än förut är sagt, inom riket för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte, dömes för olovlig underrättelseverksamhet till fängelse eller straffarbete i högst två år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till böter dömas.

(*Föreslagen lydelse:*)

Den som, i annat syfte än förut är sagt, mot ersättning eller på uppdrag av främmande makt bedriver verksamhet inom riket för anskaffande av hemliga uppgifter rörande annan främmande makts militära förhållanden, dömes för olovlig underrättelseverksamhet till fängelse eller straffarbete i högst två år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till böter dömas.

Motionärens förslag innebar vidare, att de i 8 kap. 26 och 28 §§ strafflagen upptagna bestämmelserna om straff för förberedelse till olovlig underrättelseverksamhet och för underlåtenhet att »upptäcka» sådan verksamhet skulle upphävas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion, I: 138, måtte besluta att för sin del antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i 8 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 14 a § strafflagen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma kapitel skall införas en ny paragraf, betecknad 28 a §, av den lydelse nedan sägs.

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

8 KAP.

14 a §.

Den, som — — — böter dömas.

Allmän åklagare må ej utan Konungens lov väcka åtal för brott, som nu är sagt.

28 a §.

Allmän åklagare må ej utan Konungens lov väcka åtal för brott, som avses i 26 eller 28 §, i vad de hänföra sig till 14 a §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Erfarenheten av de senaste årens tillämpning av 14 a § torde giva vid handen, att lagrummet erhållit en avfattning, som möjliggör ingripande i större omfattning än vad vid bestämmelsernas tillkomst torde ha förutsatts. Det är fördenskull enligt utskottets mening motiverat att en begränsning av lagrummets tillämpningsområde kommer till stånd. Vid utskottets överväganden i detta hänseende har det dock icke synts utskottet möjligt att åstadkomma en tillfredsställande avgränsning genom antagande av det lagförslag som framlagts i motionen. Bland annat har tveksamhet yppats om lämpligheten av att inskränka straffbarheten till anskaffande av hemliga uppgifter rörande annan främmande makts militära förhållanden. Oavsett att den totala karaktär som utmärker våra dagars krigsföring ofta gör det svårt att draga en gräns mellan militära och politiska förhållanden, kan en hemlig underrättelseverksamhet som närmast är av politisk art vara av sådan beskaffenhet att dess tolererande kan äventyra vårt lands vänskapliga förbindelser med främmande makt. Bland de fall av olovlig underrättelseverksamhet, som föranlett åtal, saknas icke exempel härpå.

Huvudändamålet med en straffbestämmelse mot olovlig underrättelseverksamhet, som icke avser svenska förhållanden, måste vara att såvitt möjligt förhindra utländska spioneriorganisationer att förlägga sin verksamhet till Sverige. Förekomsten av sådan verksamhet kan givetvis ur olika synpunkter inverka ofördelaktigt på vårt utrikespolitiska läge. Med det angivna huvudsyftet är uppenbart att ingripande bör kunna äga rum mot den, vilken såsom agent för främmande makts räkning här i riket insamlar eller låter insamla uppgifter avseende annan främmande makt, vilka ej genom publicering eller eljest blivit allmänt kända. Det synes också nödvändigt att förberedelse och medverkan till dylik verksamhet straffbeläggas i större utsträckning än vad i fråga om andra brott är vanligt. Utskottet erinrar härutinnan om de förut återgivna bestämmelserna i 26 och 28 §§. Såväl i 14 a § som sistnämnda bestämmelser kunna dock enligt ordalagen utnyttjas på ett alltför omfattande sätt. Det torde emellertid stöta på betydande svårigheter att, utan åsidosättande av vårt lands intressen, uppdraga en bestämd gräns för det straffbara området, och utskottet har för sin del funnit att en ändring av brottsbeskrivningen i 14 a § överhuvud icke lämpligen kan företagas annat än i samband med en revision av 8 kap. strafflagen i dess helhet. Straffrättskommittén är också för närvarande sysselsatt med en sådan revision. Det betänkande om brott mot staten och allmänheten som kommittén torde komma att avlämna under innevarande år innefattar förslag till ändrad lydelse av 8 kap. Lagförslag i ännu torde enligt vad utskottet inhämtat vara att förvänta till nästa års riksdag. Utskottet vill understryka vikten av att så kommer att ske. Med

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
den kändedom utskottet erhållit om tillämpningen av nu ifrågavarande lagbestämmelser synes det emellertid utskottet angeläget att en ändring härutinnan kommer till stånd utan dröjsmål. Någon annan framkomlig väg har därvid icke erbjudit sig än att — i avbidan på den förestående allmänna omarbetningen av 8 kap. strafflagen — låta anställandet av åtal för olovlig underrättelseverksamhet och sådan förberedelse eller medverkan därtill som avses i 8 kap. 26 eller 28 § strafflagen föregås av en lämplighetsprövning av utomstående myndighet.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *Branting*, som av angivna orsaker yrkat, att ur det första av de nyss återgivna styckena av utskottets motivering skulle utgå den del, som började med orden »Vid utskottets överväganden» och slutade med orden »exempel härpå».

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Den som läser första lagutskottets utlåtande i föreliggande ärende, således angående herr Undéns motion om ändringar i lagstiftningen beträffande s. k. olovlig underrättelseverksamhet, kan inte undgå att märka, hur synpunkterna på denna lagstiftning ha förskjutits under de gångna åren. Vid krigsutbrottet 1939 tog man ju omedelbart vissa initiativ till skärpning och utbyggnad av den förut gällande spionerilagstiftningen. Då kom den lagstiftning till stånd, som sedan antogs av urtima riksdagen år 1939. Därefter följde ju de stora krigshändelserna i vår närhet, den 9 april, med Danmarks och Norges ockupation o. s. v., och då började också nya idéer att göra sig allt starkare gällande inom vårt rättsliv. Det befanns, att de 1939 företagna förändringarna i lagstiftningen ingalunda skulle vara tillräckliga. De sakkunniga, som arbetade på en modernisering av 8 kap. strafflagen, förklarade då bl. a., att »så länge man tillåter ett främmande lands medborgare att röra sig fritt i riket torde det vara omöjligt att på ett verkligt effektivt sätt hindra all spioneriverksamhet där från sådant lands sida». I den andan gick man således till verket. De sakkunniga underströko särskilt, hurusom vårt neutrala lands relationer till främmande makt kunde äventyras genom en härifrån bedriven underrättelseverksamhet, riktad mot annan främmande makt. Detta skenbart objektiva uttalande syftade i realiteten helt enkelt på Sveriges förhållande till Tyskland. Detta kunde försämras, ansågs det, om medborgare ifrån de allierade nationerna skulle försöka att härifrån taga reda på förhållanden i Tyskland eller i något av alla de länder, som Tyskland vid denna tidpunkt hade ockuperat. I det läget slog vår spionerilagstiftning in på helt nya banor — banor som enligt min syn på saken voro äventyrliga nog för rättssäkerheten.

I det föreliggande utskottsutlåtandet refereras på s. 5 den nya princip, som då gjorde sig gällande för vår spionerilagstiftning. Det erinras där om ett mycket klaggörande uttalande beträffande vilka allmänna riktlinjer som för framtiden borde tillämpas i fråga om spionerilagstiftningen. Det heter bl. a.: »I stället för att såsom nu straffbelägga endast vissa spionerihandlingar torde böra eftersträvas att göra lagbestämmelserna allmänt tillämpliga å sådana handlingar som kunna skada rikets säkerhet. Härigenom kan även uppnås en i viss mån förenklad avfattning av straffbuden.» Man skulle med andra ord beskriva de brottliga handlingarna på ett så allmänt och vittomfattande sätt, att sedan snart sagt vilka handlingar som helst kunde bli straffbara, allenast man om dem kunde anse, att de skadade rikets säkerhet i något avseende, eller kunde befaras så göra. Och så begåvades vi med de ytterligt vidgade, flytande och skärpta lagbestämmelser, som tillkommo genom lagen av den 17 maj 1940.

Trycket mot vårt land gjorde sig emellertid allt starkare gällande, och vi

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
tyckte tydligen, att läget blev allt hotfullare. Därför följde också år 1942 ytterligare en rad utvidgningar och skärpningar av bestämmelserna i detta olycksaliga 8 kap.

Sedermera har ju dock en viss tillnyktring börjar göra sig gällande. Nu stå vi här i dag inför detta verkligen ganska märkliga utskottsutlåtande av år 1944, i fråga om vilket man väl kan säga, att helt nya signaler äntligen blåsas beträffande denna lagstiftning. Utskottet förordar ju nu en mycket effektiv kontroll- och spärranordning beträffande tillämpningen av vissa paragrafer i 8 kap. strafflagen. Utskottet anför i åtskilliga punkter en bestämd kritik både mot gällande lags formulering och mot rättspraxis och begär på det hela taget ett helt nytt 8 kap. Jag skall tillåta mig att här först fästa kammarens uppmärksamhet på utskottets redogörelse för tillämpningen av den nu närmast avhandlade 14 a §.

Utskottet framhåller härvidlag bl. a., att när straff har utdömts enligt detta lagrum, har det i de flesta fall varit fråga om att upplysningar lämnats icke om Sverige, utan om förhållanden i något främmande land. Utskottet understryker, att det i många fall rört sig om upplysningar från vederbörandes eget hemland, varifrån den åtalade måst fly, sedan landet ockuperats av fienden. Utskottet understryker också med rätta, att vederbörande i åtskilliga fall synas ha handlat av rent patriotiska motiv.

Dessa synpunkter på ifrågavarande gärning — i varje fall på den vanligaste form, i vilken den förekommer — klinga onekligen ganska annorlunda än vad som anfördes när denna lagstiftning infördes. Då talades det ju i mer eller mindre dystra ordalag om hur ett land kunde bli operationsområde för utländska spioneri- och underrättsorganisationer, vilkas verksamhet icke avsåge det land där organisationen arbetade, således Sverige, utan ett annat land. Detta fick icke tolereras, förklarade man, dels ur allmän ordningssynpunkt och dels med hänsyn till våra vänskapliga förbindelser med främmande makt, d. v. s. i realiteten med Tyskland.

Jag har under genomgång av detta ärende undrat, huruvida det i något fall har förekommit, att någon har blivit dömd enligt 14 a §, därför att han har handlat på ett sådant sätt som ansetts äventyrligt för vårt lands goda förbindelser med England eller Sovjetunionen. Det har upplysts, att så verkligen förekommit, under år 1944, i några fall. Några sådana åtal lära alltså verkligen ha förekommit under sista tiden, nämligen när det gällt personer som genom sina åtgöranden ansetts kunna lädera våra goda förbindelser med England.

Efter dessa synpunkter på vad slags brott det här varit fråga om och vilka s. k. brottslingar som denna rättsskipning i praktiken har fungerat mot, skall jag också tillåta mig att fästa kammarens uppmärksamhet på lagutskottets kritiska anmärkningar i åtskilliga avseenden. Det förefaller, som om man i allmänhet inte har riktigt beaktat, hurusom detta utlåtande går till rätta med nuvarande lag och rättspraxis.

Först och främst fastslår utskottet, att rättspraxis icke tycks ha tagit hänsyn till det krav, som riksdagen trodde sig uppställa för ifrågavarande handlingstyps straffbarhet, nämligen att den åtalade gärningen skulle utgöra led i en *verksamhet*. Enligt lagens ordalydelse är det olovlig underrättelseverksamhet som har kriminaliserats. Utskottet skriver därom visserligen med avsikt försiktigt, men dock fullt begripligt: »Det synes också ha förekommit, att lämnande av upplysningar vid något eller några enstaka tillfällen — låt vara avseende militära förhållanden — blivit bedömt såsom bedrivande av sådan hemlig underrättelseverksamhet varom här är fråga. Begreppet 'verksamhet' synes överhuvud taget ha erhållit en vidsträcktare innebörd än som överensstäm-

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
mer med utskottets uppfattning om vad detta begrepp i förevarande sammanhang bör betyda.» Det är ju rätt mycket sagt av utskottet, men det är säkerligen icke för mycket.

Utskottet riktar sig sedan mot den tillämpade straffmätningen och skriver: »Huruvida den tillämpade straffmätningen varit väl avvägd har naturligtvis undandragit sig utskottets bedömande, även om de utdömda straffen mången gång kunnat förefalla utskottet strängare än handlingarnas natur motiverat.» Sedan konstaterar utskottet, att bötesstraff överhuvud taget icke kommit till användning vid denna sorts mål, ehuru böter ju ingår i straffskalan, och att villkorlig dom tillämpats i ytterst begränsad omfattning, ehuru, som utskottet säger, »med hänsyn till de utmätta straffen förutsättningar därför förelegat i ett icke ringa antal fall och anledning saknats att anse villkorlig dom principiellt utesluten i mål av ifrågavarande art.»

Utskottet vänder sig därefter mot avfattningen av 14 a § och framhåller, att »erfarenheten av de senaste årens tillämpning av 14 a § torde giva vid handen, att lagrummet erhållit en avfattning, som möjliggör ingripande i större omfattning än vad vid bestämmelsernas tillkomst torde ha förutsatts». Det är så sant som det är sagt! Men här står man, mina herrar, just inför konsekvensen av den lagformuleringsprincip som de sakkunniga av år 1940 inaugurerade, när de skrevo, att i stället för att straffbelägga endast vissa spionerihandlingar, så torde böra eftersträvas att göra lagbestämmelserna allmänt tillämpliga på sådana handlingar som kunna skada rikets säkerhet. Erfarenheten har med andra ord visat, att man hamnar i det ovissa, om icke strafflagen på ett konkret och tydligt sätt riktar sig mot vissa klart beskrivna handlingstyper utan i stället gives en allmän och svävande formulering. Det är nu genom erfarenheten fastslaget, att riksdagen genom att antaga så skrivna lagar möjliggör en icke förutsedd och icke önskad rättstillämpning. Litet längre fram i utskottets utlåtande heter det också beträffande såväl 14 a § som beträffande 26 och 28 §§, att de enligt ordalagen kunnat tillämpas på ett alltför omfattande sätt.

Vi skola också observera, att utskottet — med all rätt för övrigt — framställer anmärkningar ur politiska synpunkter mot hittills tillämpad praxis. När utskottet föreslår, att åtal enligt 14 a och ett par andra paragrafer icke skola få komma till stånd annat än efter Kungl. Maj:ts förprövning, framhålls också, att denna anordning »är avsedd att utgöra en prövning av ifrågasatt åtals lämplighet ur politiska och andra förekommande synpunkter. Utskottet finner det uppenbart att en sådan förprövning skall vara ägnad att förebygga onödiga eller eljest olämpliga åtal enligt nu ifrågavarande lagrum». Såvitt jag förstår, skulle utskottet icke ha skrivit på detta sätt, om icke anledning därtill hade förefunnits. Utskottets uttalande innebär en indirekt kritik av åtskilliga hittills företagna åtal också ur sådana synpunkter som här ha anförts.

Jag har verkligen anledning att understryka även dessa synpunkter. Vad har Sverige t. ex. haft för verkligt intresse, vare sig rättsligt eller politiskt, av att häkta och strängt bestraffa normmän, som ha gått in i Norge, eller avsett att göra det, för att där taga reda på hur tyskarna bära sig åt och vad de ha för sig? Man kommer helt enkelt inte ifrån de politiska synpunkterna på åtal av denna beskaffenhet. Jag har sett, att man i pressen ondgjort sig över att Kungl. Maj:t nu enligt utskottets förslag skall få i sin hand att avgöra, när åtal enligt denna lag bör komma till stånd. Ett sådant arrangemang skulle ur allmänna rättsliga synpunkter vara förkastligt, har man menat, och kanske öppna möjlighet för godtycke. Här blir det ju dock alltid fråga om ett politiskt avgörande. Själva brottets natur är sådan. Det kommer man icke ifrån.

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

Då är det väl ändå bättre, har utskottet ansett — och det tycker jag med — att detta avgörande lägges i Kungl. Maj:ts hand än att det får bero på ett bedömande av annan myndighet.

Utskottet sammanfattar sina synpunkter på så sätt, att man understryker vikten av att få fram ett helt nytt förslag till 8 kap. strafflagen. Men eftersom man naturligtvis inte kan genomföra en sådan reform från den ena dagen till den andra, och utskottet med den kännedom, som man nu har fått om tillämpningen av ifrågavarande lagbestämmelser, anser det angeläget, att en ändring i denna tillämpning kommer till stånd utan dröjsmål, har utskottet anvisat den utvägen, att Kungl. Maj:t efter den 1 juli skall förpröva vissa av dessa åtal.

Det har, herr talman, för mig varit en glädje, om jag så får säga, att vara med om ett utskottsutlåtande som uttalar sig på detta sätt i nu refererade delar. Vad blir emellertid konsekvensen av dessa lagutskottets välgrundade kritiska anmärkningar mot gällande lag och tillämpad rättspraxis? Vad bör bli konsekvensen av utskottets mening, att en ändring i tillämpningen av denna lag bör komma till stånd snarast möjligt? Man har alltså nu på vederbörligt auktoritativt håll slagit fast, att den nuvarande lagen går för långt, att den tillämpas på ett sätt, som man inte har avsett, och att tillämpningen ibland också har varit olämplig ur allmänna synpunkter; vidare att straffmätningen har varit för sträng och att här överhuvud taget behövs en ny lag. Konsekvensen av allt detta bör väl, synes det mig, också bli den, att justitieministern tar upp en annan fråga till övervägande, nämligen frågan om *amnesti* för åtskilliga av de män och kvinnor, som nu ha fallit offer för en lagstiftning och en rättspraxis, vilka ha fått så klart underbetyg. Jag syftar alltså på amnesti åt dem, som i denna stund avtjäna långa och stränga frihetsstraff efter domar enligt denna lag.

Jag har mig bekant, att det i en del fall av denna beskaffenhet har förekommit, att *nåd* har beviljats, och det är ju gott och väl! Det finns kanske emellertid andra fall, där de dömda ingalunda anse sig ha gjort något illa och inte äro benägna att erkänna sig ha haft orätt i sin verksamhet. Därför äro de inte heller benägna att begära nåd. Jag har för den skull talat om amnesti och inte om nåd.

En strafflagstiftning har åtminstone enligt min syn inte sitt huvudsakliga intresse ur teoretiska juridiska synpunkter, utan dess verkliga betydelse ligger i dess verkningar ute i det praktiska livet. Om vi här på papperet eller diskussionsvis framföra kritiska anmärkningar och erkänna, att den nuvarande spionerilagen är bristfällig och att rättspraxis inte överensstämmer med vad som i varje fall har varit lagstiftarens mening, så är det visserligen gott och väl. Men det ligger främst vikt uppå att sedan också i det verkliga livet undanröja den orätt, som lagen kan ha vållat.

Den fråga, som jag senast har tillåtit mig beröra, alltså amnestifrågan, skulle ju ha kunnat tas upp i särskild ordning, interpellationsvis. Jag har ändå inte velat försumma detta tillfälle att i förbigående beröra också den sidan av saken, och det skulle vara mycket tacknämligt, om justitieministern ville här preliminärt meddela sina synpunkter.

Utskottsutlåtandet har ju emellertid närmast föranletts av herr Undéns motion, och när det har gällt att ta ställning till denna, har frågan gestaltat sig så: vilket är bättre, att 14 a § om den hemliga underrättelseverksamheten skrives om i enlighet med motionärens förslag, eller att man får en ordning, som måste komma att starkt begränsa åtalet enligt den nuvarande lagen, nämligen att man inför en förprövning av Kungl. Maj:t? En tredje möjlighet hade naturligtvis också kunnat övervägas, och jag har för min del haft stora sym-

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
patier för den linjen. Jag syftar på att det hade varit möjligt att beträda båda vägarna, att både godta herr Undéns förslag till omskrivning av 14 a § och samtidigt införa Kungl. Maj:ts förprovning. När utskottet emellertid inte har velat reflektera på den linjen, har jag för min del ansett, att man faktiskt vinner mera på den av utskottet föreslagna linjen.

Jag vill visst inte fördölja, att jag anser herr Undéns lagtext betydligt överlägsen den nuvarande lagformuleringen, och det i flera avseenden. Men jag kan å andra sidan inte dölja för mig själv, att även med herr Undéns lagtext, läst på det sätt, som vi nu veta, att domstolarna läsa 8 kap. strafflagen, kan man komma till mycket otillfredsställande resultat. I herr Undéns lagförslag talas det om hemliga uppgifter rörande annan främmande makts militära förhållanden. Detta skulle alltså vara själva objektet för den underrättelseverksamhet, som det här är fråga om. Jag är emellertid för min del övertygad om att man i praktiken kommer att anse så gott som alla uppgifter om främmande makt såsom hemliga. Och jag är likaledes övertygad om att när domstolarna, såsom nu sker, skola rådfråga vissa militära instanser, huruvida en viss omständighet skall anses vara av militär natur, så blir svaret från dessa militära instanser: »Ja, den omständigheten har militär betydelse.» Militärerna anse nu för tiden, kanske med viss rätt, att nästan alla uppgifter ha militär betydelse.

Under dessa förhållanden är jag för min del en smula skeptisk beträffande den omedelbara praktiska vinsten av en ny lag enligt herr Undéns förslag. Jag har, liksom utskottets majoritet, menat att det viktiga nu är att snarast möjligt förhindra en mängd åtal av ifrågavarande slag d. v. s. att starkt inskränka processerna om hemlig underrättelseverksamhet. Och från dessa utgångspunkter har jag alltså stannat för att förorda det nu anbefallda förprövningsförfarandet.

Jag vill tillåta mig att särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på betydelsen av detta förprövningsförfarande i ett speciellt avseende, nämligen när det gäller åtal enligt 8 kap. 28 § strafflagen. Enligt utskottets förslag skall ju förprovning ske också därvidlag. Detta är det lagrum, som kriminaliserar underlåtenhet att tala om för svensk polismyndighet vad man vet om vissa förehavanden, som äro kriminaliserade enligt 8 kap. strafflagen. Vad innebär, mina herrar, detta stadgande i praktiken? Jag har i min egen advokatpraktik sett mycket egendomliga fall, där det har gällt åtal enligt 28 §. Vi kräva enligt denna 28 § t. ex., att en norrman, som känner till en del om någon hemlig norsk underrättelsetjänst beträffande vad tyskarna göra i Norge, genast skall gå till den svenska polisen och tala om allt vad han vet. Om han inte gör det, är han hemfallen åt straff. Men vad skulle ett sådant beteende betyda ur *norsk* synpunkt? Enligt gällande norsk rätt skulle detta innebära, att vederbörande gör sig skyldig till angiveri och förräderi — grova brott, som enligt norsk lag straffas med döden. Detta blir sålunda i praktiken följden av kravet i strafflagen 8:28, att var och en är skyldig att tala om allt, som han kan känna till om vissa förehavanden, vilka enligt nu gällande svensk lag äro att betrakta som brott — samtidigt som dessa förehavanden ju ingå som led i de ockuperade folkens befrielsekamp. Det är alltså verkligen allt skäl i världen, att Kungl. Maj:t får i uppgift att förpröva åtal enligt 28 §.

Om jag sålunda för min del har varit med om det slut, till vilket lagutskottet har kommit, och även till stora delar gillar dess motivering, kan jag ändå, herr talman, i en viss punkt av principiell betydelse icke följa utskottets motivering. Jag syftar på det ställe där utskottet synes ha engagerat sig för att också för framtiden i vår spionerilagstiftning skall behållas den 1939 och 1940 införda principen, att vissa upplysningars inhämtande eller medde-

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

lande skall kriminaliseras på *den* grunden, att de kunna innehålla något, vars meddelande kan lända till men för rikets vänskapliga förbindelser med främmande makt. Som jag i en särskild reservation har närmare utvecklat, förefaller mig denna synpunkt icke lämpligen böra komma till användning vid brottskonstruktioner i allmänna strafflagen. Man inför ju härmed vid brottsbedömningen ett osäkert och från fall till fall skiftande element, som ligger helt utanför både vad en domstol i allmänhet är skickad att bedöma och vad den tilltalade rimligen har kunnat överblicka eller avse. Och framför allt lägger man ju, genom att i svensk strafflag knäsetta en sådan synpunkt, omständigheterna direkt till rätta för de utländska makter, som av något skäl vilja blanda sig in i vår inhemska rättsskipning. Det är också klart, att våra vänskapliga förbindelser med främmande makt inte bara bero på oss. De bero ju också på vad man vill och vart man syftar på det främmande hållet. Det är klart, att man där kan ta än den ena, än den andra anledningen till att vilja påstå, att ett förfarande här i landet är av beskaffenhet att inverka menligt på våra goda förbindelser. Det är därför, synes det mig, också ett oting att överhuvud taget låta sådana eminent politiska förhållanden bli så att säga en av byggstenarna, när man i strafflagen skall konstruera ett visst brott.

Jag har, herr talman, från dessa utgångspunkter velat föreslå, att ett visst närmare angivet stycke i utskottets motivering skall utgå. Jag är medveten om att utskottet också på andra ställen i sitt utlåtande har laborerat med den straffrättsliga föreställning, som jag här har vänt mig emot, men bifaller man reservationsyrkandet, blir det ju ändå fullt klart, hur riksdagen betraktar denna viktiga straffrättsliga och politiska principfråga.

Därför vill jag, herr talman, sluta med att yrka bifall till lagutskottets utlåtande i övrigt, men beträffande motiveringen bifall till den av mig framställda reservationen.

Herr Undén: Herr vice talman! I egenskap av motionär vill jag gärna framföra det traditionella tacket till utskottet. Det är i detta fall ett mycket uppriktigt tack från min sida, dels för att utskottet har ägnat ett så omsorgsfullt arbete åt den viktiga fråga, som har berörts i motionen, dels också och framför allt för att utskottet har kommit till ett positivt resultat.

Man kan kanske å andra sidan beklaga, att utskottet inte redan förra gången denna fråga var uppe, nämligen vid 1942 års riksdag, ägnat spörsmålet lika mycken prövning, ty hade det skett och hade den av mig då väckta motionen — som sammanfaller med vad utskottet nu föreslår — blivit antagen redan 1942, tror jag, att många för vårt land komprometterande åtal skulle ha förebyggts.

Man kan väl nu säga, att det råder en ganska allmän enighet om att den nuvarande paragrafen om olovlig underrättelseverksamhet är alltför vidsträckt avfattad och ger anledning till kritik. Det måste ju ha gått ganska långt, när landets justitieminister i ett offentligt anförande nödgas konstatera, att denna paragraf har lett till stötande tillämpningar, såsom skedde i ett föredrag av justitieministern i höstas. Och även utskottet säger ju i sitt utlåtande, att erfarenheten av lagens tillämpning visar, att den har fått en avfattning, som är för vidsträckt.

Jag har i motionen liksom vid tidigare tillfällen i riksdagen särskilt pekat på de fall, då flyktingar ha blivit åtalade för att de ha givit underrättelser angående förhållandena i sitt hemland. Vid 1942 års riksdag bemöttes detta av dåvarande chefen för justitiedepartementet med den förklaringen, att om flyktingar överlämnade sina iakttagelser rörande förhållandena i sitt hem-

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
land, skulle det inte betraktas som en »verksamhet» — det var inte en fortlöpande verksamhet — och skulle alltså inte komma in under strafflagsparagrafen. Men detta justitieministerns yttrande har tydligen inte lyckats slå igenom bland domstolarna. Det har från advokathåll sagts mig, att man har åberopat justitieministerns ord vid rättegångar utan att emellertid utslagen ha visat någon påverkan av hans tolkningstes. Nu erkänner ju också utskottet, att det har förekommit fall, då lämnande av enstaka upplysningar har blivit straffat enligt denna paragraf, trots att det inte motsvarar, vad utskottet har menat med verksamhet. Alltså ha både utskottet och dåvarande justitieministern lagt in en annan betydelse i detta ord än vad som har antagits av domstolarna i deras praxis.

Jag skulle vilja nämna ett annat exempel på fall, som ha kommit in under denna paragraf. För några år sedan dömdes en hel rad både svenska och norska medborgare till straff för att de hade konspirerat i syfte att införa ett visst föremål från Norge till Sverige. Själva corpus delicti var vissa norska kartor. Det ansågs ha varit olovlig underrättelseverksamhet, att dessa norska kartor hade införts till Sverige genom samverkan mellan en hel rad av personer. Det var, skulle jag tro, ett tiotal personer, som den gången blevo dömda till straff.

Man kan nu fråga sig: vem ägde egentligen förfoga över dessa hemliga norska kartor? Var det männtro ockupationsmakten, som utan lov hade trängt in i landet, eller var det Quislingregimen, som vi här i Sverige inte erkänna som en legal norsk regering? Nej, det var naturligtvis den norska regeringen i London. Man kan alltså säga, att dessa kartor ingalunda voro på villovägar, utan de voro på rätt väg, när de kommo in i Sverige.

Om vi fråga oss efter grunden för denna strafflagsbestämmelse, skulle den ju — enligt vad utskottet här framhåller — vara att skydda vårt vänskapliga förhållande till andra länder. Det är alltså av hänsyn till vårt förhållande till andra länder, som vi straffa denna olovliga underrättelseverksamhet. Om vi nu erinra oss en något färskare kartaffär, kommer det där tidigare rättsfallet onekligen i en ganska grotesk belysning. Här har, kan man säga, bedrivits olovlig underrättelseverksamhet en gros från tyska myndigheters sida. De ha uppsnappat våra hemliga kartor, och inte nog därmed: de ha tryckt dem i massupplagor för att fördela dem bland sina trupper. Det är ju en handling, som står alldeles utanför våra strafflagsparagrafers räckvidd. Men man får väl säga, att det ser litet egendomligt ut, om vi så omsorgsfullt vårda vårt vänskapliga förhållande till främmande länder som skedde i det första fallet, och å andra sidan utsätts för den sortens bemötande som tryckningen av de där generalstabskartorna innebär.

Om jag får säga några ord om den av mig väckta motionens innehåll, vill jag först i förbigående rätta ett skrivfel, som beklagligtvis insmugit sig i lagtexten. I första raden av 14 a § har använts ordet »syfte» i stället för ordet »fall». Det är ett rent skrivfel.

Jag har alltså föreslagit en begränsning av själva förutsättningarna för straffbarhet, och det har jag gjort, därför att när jag förra gången kom med förslaget, att åtalsfrågan skulle prövas av Kungl. Maj:t, avvisades detta både av lagutskottet och av justitieministern såsom olämpligt förfarande. Det är också klart, att man kan anföra vissa invändningar mot att lägga den där prövningen i regeringens händer. Det är ingalunda någon idealisk lösning av spørsmålet att överantvarda prövningen av om åtal skall anställas åt regeringen, och tillämpningen av en sådan paragraf kan ju också växla alltefter den regering, som skall ha denna tillämpning i sin hand. Jag böjde mig alltså för de avvisande argument, som anfördes från olika håll, och försökte

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

därför i stället i årets motion att skriva om paragrafen och inskränka den till att strafflägga olovlig underrättelseverksamhet, avseende hemliga militära förhållanden, och med ytterligare den begränsningen, att bara sådana gärningar skulle straffas, som voro företagna på uppdrag av främmande makt eller mot vederlag.

Jag skall inte gå närmare in på att försvara denna formulering, eftersom utskottet har valt en annan väg och frågan på det viset kommer under ny prövning, men jag måste säga, att jag inte av utskottets resonemang är övertygad om att man inte skulle kunna dra en gräns mellan politisk och militär underrättelseverksamhet och att man därför skulle vara tvungen att införa en vidsträcktare formulering. Jag vill framför allt erinra om att vi under förra världskriget överhuvud taget inte straffade detta slag av underrättelseverksamhet, vare sig det avsåg politiska eller militära förhållanden, och mig vederligt ledde detta inte till några katastrofer för Sveriges förhållande till främmande makter. Om man alltså nu nöjer sig med att begränsa paragrafen till att gälla en rent militär underrättelseverksamhet, tror jag för min del inte, att en sådan begränsning skulle visa sig medföra några vådor.

Det kan möjligen ur en annan synpunkt riktas anmärkningar häremot. Herr Branting ansåg, att även en sådan formulering skulle vara för vidsträckt, och det är ju möjligt, att den i tillämpningen inte skulle visa sig ändamålsenlig ur den synpunkt, som jag här har företrätt. Detta vill jag inte nu uttala mig om, men i varje fall tror jag inte, att det är riktigt, att man från början utgår från att det är så utomordentligt nödvändigt att ha med alla slag av underrättelseverksamhet under denna straffbarhetsregel. Jag har i min motion framhållit, att en god del av den underrättelseverksamhet, som man här vill komma åt, är alldeles oåtkomlig för strafflagen. Den sker t. ex. när tidningskorrespondenter skaffa in underrättelser rörande krigförande länder och telegrafera dem till sina tidningar, eller när främmande legationer och konsulat samla in underrättelser rörande de politiska eller ekonomiska förhållandena i fiendeländerna.

Men det är verkligen en omständighet, som något komplicerar frågan och som även — jag erkänner det — är av en viss betydelse, när det gäller att ta ståndpunkt till en definitiv formulering av denna paragraf. Det är en fråga, som inte har berörts direkt av utskottet, fastän den något antytts i herr Brantings reservation. Man har under den senaste tiden — och det visste jag inte, när jag skrev min motion — tillämpat denna paragraf på någonting, som man kan kalla för flyktingspionage, alltså på sådana åtgärder, som bestå i att hit komma exempelvis norska quislingar och spionera på sina landsmän för att sedan berätta därom, när de komma tillbaka till Norge. Där utövas då eventuellt repressalier mot de norska flyktningarnas anhöriga. Likaså förekommer det, att andra flyktingar här bli föremål för dylikt spionage och angiveri till vederbörande i hemlandet. Jag tror till och med, att justitieministern har anfört dessa fall såsom en ny motivering för att politisk underrättelseverksamhet även i fortsättningen borde vara straffbar. Jag tror, att detta i varje fall kan karakteriseras som en motivförskjutning. Då man formulerade denna paragraf, torde man ingalunda ha haft någon tanke på denna sorts gärningar. Alltjämt är det kanske inte så säkert, att sådana handlingar komma in här annat än i särskilda fall. Jag har i varje händelse svårt att föreställa mig, att den nuvarande paragrafen skulle vara någon effektiv regel beträffande beivran av dylikt flyktingspionage. Själva grunden för strafflagsparagrafen är ju den, att s. k. olovlig underrättelseverksamhet skall vara menlig för Sverige. Vederbörande skola alltså bli straffade, därför att det skadar vårt förhållande till annan makt, om vi tolerera den där verksamheten. Men antag t. ex., att här komma agenter för tyskarnas nazistparti och spionera på statslösa flyktingar

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
i Sverige. Det kan ju inte skada Sveriges förhållande till någon annan makt, om vi tolerera detta. Dessa statslösa ha överhuvud taget ingen regering bakom sig, som på något sätt känner sig kränkt, om vi skulle tolerera ett dylikt spionage.

Jag vill alltså därmed säga, att hela denna typ av gärningar inte passar in under 8 kap. strafflagen utan är ett spørsmål alldeles för sig. Jag vill erkänna, att om man nu i praxis har tillämpat lagen på en del sådana fall under sista tiden, så kan det kanske vara olägligt att skriva om paragrafen på ett sätt, som skulle omöjliggöra denna tillämpning, eftersom vi inte ha någon annan paragraf, som passar. Men jag skulle i varje fall vilja framföra det önskemålet, att man vid den fortsatta revisionen av 8 kap. inte blandar ihop flyktingspionaget med den olovliga underrättelseverksamhet, som eljest här straffas. Detta flyktingspionage är väl dessutom en ganska tillfällig företeelse, och även ur den synpunkten borde det knappast ha sin plats i allmänna strafflagen.

Jag anser alltså visserligen, att utvägen att ställa åtalen enligt denna paragraf under Kungl. Maj:ts kontroll är en tillfällig åtgärd, som kan omedelbart få till effekt att minska åtalen enligt paragrafen och på det sättet gagna det egentliga syftet med motionen, men samtidigt tror jag — och det är väl också utskottets mening — att det inte kan vara den bästa lösningen av frågan. När denna kommer upp nästa gång, bör man alltså försöka komma fram till en mera adekvat beskrivning av brottet, och det kan ju hända, att om utskottet nu har tagit två år på sig för att komma fram till den ståndpunkt, som motionären hade 1942, så behövs det kanske bara ett år för att utskottet skall komma fram till den formulering, som jag har tillåtit mig föreslå i år.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Då första lagutskottet här har föreslagit en ganska betydelsefull ändring i gällande allmänna strafflag, tillåter jag mig att säga några ord i frågan.

De stadganden i 8 kap. strafflagen, som nu äro under behandling, ha varit föremål för kritik — och en ganska stark sådan — ända sedan sin tillkomst. Kritiken har avsett både omfattningen av området för straffbara handlingar och utformningen av reglerna. I sistnämnda hänseende har man särskilt gjort gällande, att brottsbeskrivningen har blivit oklar, att bestämmelserna överhuvud taget äro så vaga, att man inte riktigt vet, vad som skall läggas därunder och vad som inte hör dit.

Det skulle inte falla mig in att försöka bestrida, att det kan finnas anledning till kritik mot de stadganden, som här äro i fråga. Då dessa bestämmelser en gång infördes, skedde det — såsom redan har nämnts här i debatten — i det syftet, att man ville förekomma, att vårt land skulle bli något slags central för hemlig spioneri- och underrättelseverksamhet. Man utformade då med öppna ögon bestämmelserna ganska oklart, man gav dem en ganska vid omfattning för att man genom strafflagen skulle kunna komma åt allt, som kunde förekomma av denna art i vårt land och som kunde bli till allvarlig skada för landet i ett ömtåligt läge. Detta bakomliggande syfte är alltså, såvitt jag rätt har bedömt det, den egentliga anledningen till att de bestämmelser, som finnas här, äro så obestämda.

När jag nu erkänner att viss anledning till kritik i detta fall finnes, vill jag därmed ingalunda ha sagt att all den kritik, som riktats mot stadgandena i 8 kap., är berättigad. Det har förekommit åtskillig överdriven sådan, som nog ofta har bottnat i att vederbörande ej känt till vad som faktiskt har förekommit i de olika mål, som blivit föremål för domstolsbehandling. På grund av sin

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
ömtåliga natur handläggas de ju i mycket stor utsträckning inom lyckta dörrar, och den stora allmänheten får därför icke kännedom om vad som faktiskt har skett.

Men även om betydelsen av den kritik, som förekommit, bör reduceras med hänsyn härtill, skall jag villigt medge att skäl för den finnas. Med beaktande därav och på grund av den erfarenhet jag hade skaffat mig om tillämpningen av denna lagstiftning upptog jag omedelbart då jag tillträdde mitt nuvarande ämbete till allvarligt övervägande frågan om en lagändring. Jag undersökte, om det kunde anses lämpligt och påkallat att till årets riksdag från Kungl. Maj:ts sida framlägga ett förslag till ändrade regler i 8 kap. strafflagen, men fann att tillräckliga skäl icke förelågo. Det var särskilt tre synpunkter som vid dessa överväganden voro avgörande.

Den första anledningen ligger i öppen dag. Såsom första lagutskottet erinrar och som alla i kammaren veta, är för närvarande en särskild kommitté, straffrättskommittén, sysselsatt med att omarbota vissa kapitel i vår allmänna strafflag, och i dess uppdrag ingår uttryckligen att verkställa en allmän översyn av 8 kap. strafflagen. Man har anledning räkna med att denna straffrättskommitté inom en nära framtid, jag hoppas inom ett par månader, skall kunna framlägga ett förslag till revision av hela detta kapitel. Efter vederbörlig remissbehandling skulle det sedan bli möjligt att till nästa års riksdag framlägga ett nytt förslag angående 8 kap. Då arbetet på en revision av ett omstritt kapitel i strafflagen hunnit fortskrida så långt, måste det självfallet vara mycket starka skäl för att man, utan att avvakta denna allmänna översyn, från Kungl. Maj:s sida skall komma med förslag till ändringar. Man bör enligt min mening vara försiktig med att alltför tätt göra ändringar i de allmänna lagarna, men i detta fall skulle det ha blivit så, att man i år lagt fram ett förslag till ändring och nästa år kanske ett mera genomgripande. Detta var ett av de skäl som gjorde att jag ansåg, att man icke nu från Kungl. Maj:ts sida borde framlägga något förslag.

Men denna synpunkt var icke i och för sig avgörande. Hade jag kommit till den uppfattningen att här verkligen var fara å färde, skulle jag icke låtit detta mera formella skäl bli bestämmande för ett ställningstagande i frågan. Jag undersökte därför praxis för att se om tillämpningen var sådan att den kunde anses, skola vi säga stötande för det allmänna rättsmedvetandet. Jag fann att det har förekommit fall — det har jag sagt offentligen tidigare, och jag kan upprepa det här — som för en vanlig medborgare kunna verka stötande. Men vid undersökning av alla de utslag, som meddelats i mål enligt 8 kap. strafflagen, fann jag att utvecklingen hade gått i en riktning, som jag anser lycklig, och att man undan för undan fått fram en praxis mot vilken inga allvarliga erinringar kunde riktas. De stötande fallen hade förekommit då denna lagstiftning började tillämpas, men allteftersom åren gått ha de blivit mer och mer sällsynta för att så småningom helt och hållet försvinna. De straff som ådömts under senaste året ägnade jag särskild uppmärksamhet, och jag tror mig kunna säga, att därunder icke har förekommit något som ej står i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen.

Jag vet att herr Undén i sin motion har åberopat ett fall, som han och väl även andra anse stötande; det har ju också blivit mycket uppmärksammat i pressen. Jag vill i anledning av det bara säga, att det exempel herr Undén framfört är hämtat från underrättens dom och att vederbörande icke är dömd enbart för den sak som här avses, utan även för en hel del annat. I hovrättens dom har den omständighet, som herr Undén särskilt pekat på, tagits upp såsom ett moment bland alla andra, vilka tillsammans skola styrka att vederbörande har gjort sig skyldig till olovlig underrättelseverksamhet. Jag skall inte

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
vidare ingå på detta mål. Det ligger nu under högsta domstolens prövning, och vi få avvakta dess utslag.

Det tredje skälet till att jag ej ansåg mig böra lägga fram förslag var att vi, som herr Undén påpekade i sitt anförande här, ha fått en ny form av politisk underrättelseverksamhet, som det enligt min mening skulle vara stötande om vi inte kunde straffa, nämligen flyktingspionaget. Det är alldeles riktigt, som herr Undén framhöll, att man inte hade en tanke på det då denna lagstiftning ursprungligen kom till. Det är en företeelse som blivit uppmärksammas först långt efter det att lagstiftningen genomfördes. Jag delar herr Undéns uppfattning att det i vissa fall kan vara tveksamt, om ett sådant flyktingspionage faller under 8 kap. 14 a §. Men jag är fullt övertygad om att andra fall höra under denna paragraf. Om till exempel folk från quislinglägret i Norge kommer hit för att spionera på norska flyktingar, något som ju har förekommit, anser jag att man bör kunna tillämpa 8 kap. 14 a §. För att man skall kunna komma åt denna mycket osympatiska form av, om man nu vill kalla det spionage eller underrättelseverksamhet, bör det enligt min mening finnas en straffbestämmelse för den s. k. politiska underrättelseverksamheten.

Jag fann alltså vid mina överväganden, att man icke kunde taga bort alla straffbestämmelser för politisk underrättelseverksamhet, om man icke var beredd att sätta något annat i stället, och skulle man givit sig in på det, hade det fört med sig en ganska vidlyftig revision av 8 kap.

Här har antytts att man i fråga om detta flyktingspionage kunde gå andra vägar, varför strafflagens bestämmelser icke skulle vara nödvändiga. Vi ha ju särskilda förläggningar, där utlänningar intagas, och man menar att vi skulle kunna göra så med dessa personer. Ett sådant resonemang låter ju bestickande och bra, men man glömmer att hela vårt förläggnings- och försvarsinstitut är så konstruerat, att en person tages in i förläggning eller förvar i avbidan på att han skall förpassas ur riket. De som kommit hit för att bedriva flyktingspionage vilja ju ingenting hellre än att återvända till sitt land igen. Ett tagande i förläggning eller förvar innebär med nuvarande lagstiftning icke något hinder för vederbörande att om de så önska utresa ur riket. Enda sättet att komma åt dessa personer är därför, så vitt jag kan se, att döma dem till straff för den verksamhet de gjort sig skyldiga till.

Det var alltså dessa omständigheter — att vi snart ha att vänta en allmän översyn av 8 kap., att praxis har gått i en god riktning och att vi ej för närvarande kunde göra några fundamentala ändringar i 8 kap. 14 a § — som gjorde att jag ansåg mig icke böra lägga fram proposition för årets riksdag.

Nu skulle jag vilja begagna tillfället att nämna några siffror för att belysa den praxis, som utbildat sig på detta område, och hur denna lagstiftning har tillämpats. Under år 1942 dömdes sammanlagt 59 personer för brott mot 8 kap. strafflagen. Under år 1943 var antalet 68, och under innevarande år ha till dags dato icke mindre än 59 personer dömts för brott mot 8 kap. Under tiden från den 1 januari 1942 till dags dato ha alltså sammanlagt 186 personer dömts för brott mot 8 kap. strafflagen. Av dessa är det ett ganska stort antal som dömts enligt den nu ifrågavarande paragrafen, alltså 8 kap. 14 a §, som innehåller bestämmelser om straff för politisk och militär underrättelseverksamhet. Under år 1942 var antalet 18 personer, under år 1943 var det 32 personer, och under innevarande år är det fram till denna dag 34 personer, som dömts enligt 8:14 a §. Men om man undersöker de olika fallen skall man finna, att mycket få ha dömts enbart för politisk underrättelseverksamhet. I det alldeles övervägande antalet fall avse domarna rent militär eller såväl militär som politisk underrättelseverksamhet. Så vitt man kan se

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

av utslagen, dömdes under åren 1942 och 1943 sammanlagt endast 4 personer för enbart politisk underrättelseverksamhet. Under de gångna månaderna i år är det 7 personer som dömts för enbart politisk underrättelseverksamhet, och de gälla samtliga s. k. flyktingspionage. Jag vill här tillfoga den reservationen, att dessa utslag, som ju insändas till justitiedepartementet, ibland äro mycket knapphändiga, varför man inte så lätt kan få fram exakta uppgifter ur dem.

De straff som tillämpats äro mycket varierande. Möjligheten att utdöma bötesstraff har använts i mycket ringa utsträckning; så vitt jag kunnat finna är det endast i två fall som böter ha ådömts, och de ha förekommit under sista tiden. Villkorlig dom, som också kan användas här, har likaså förekommit i rätt ringa utsträckning; så vitt jag kunnat finna har det varit sammanlagt 13 fall, där vederbörande av domstol erhållit villkorlig dom. I de övriga fallen har det varit ovillkorliga frihetsstraff av mycket växlande längd: från en månad upp till tre år.

Nådeansökningar ha som bekant ingivits i ganska stor utsträckning beträffande just domar enligt 8 kap., och i anledning av ett par särskilt uppmärksammade fall har i pressen ganska livligt diskuterats hur nådeinstrumentet användes i just dessa brottsfall. Jag vill därför även här i kammaren lämna några uppgifter om vad som förekommit i nådeväg under de gångna åren. Från och med den 1 januari 1940 till den 1 maj i år ha till Kungl. Maj:t inkommit sammanlagt 70 ansökningar om nåd i mål, där vederbörande dömts enligt 8 kap. Av dessa 70 ansökningar härrörde 30 från svenskar och 40 från utlänningar. Av ansökningarna ha sammanlagt 45 avslagits, därav 25 från svenskar och 20 från utlänningar, medan de övriga 25 ha bifallits, därav 5 från svenskar och 20 från utlänningar.

Sammanlagt har alltså nåd beträffande brott mot 8 kap. under dessa år givits i 25 fall av 70. Det kan ju låta ganska mycket, och jag vill förtydliga siffrorna med att säga, att de 25 fallen givetvis icke avse s. k. full nåd, utan att nådebesluten ha tämligen skiftande innebörd. I vissa fall har det bara gällt för vederbörande att få tillgodoräkna sig viss tid, som han på grund av sjukdom fått vistas utanför fängelset under straffavtjänandet. I andra fall har nådebeslutet gått ut på villkorlig dom eller villkorlig frigivning för vederbörande o. s. v. Men de fall som förekommit ha enligt min mening varit av den natur, att mänskliga och humanitära skäl talat för att man borde använda nådeinstitutet, jag vill inte säga för att korrigera domar, men för att taga bort en del ojämnheter, som verkat mindre tilltalande.

Medan jag är inne på detta vill jag närmare redogöra för de fem fall, där svenskar ha fått nåd. En person har sålunda fått avräkna sjukdomstid, och en annan hade dömts villkorligt av domstolarna men begärde av alldeles speciella skäl att få slippa den övervakning, som i regel följer med den villkorliga domen, vilket beviljades nådevägen. I tvenne fall ha särskilda humanitära skäl, ungdom i det ena och ålderdom i det andra fallet, talat för användning av nådeinstitutet, och i det femte och sista fallet förelågo speciella omständigheter.

Jag tror mig härmed ha redovisat, hur 8 kap. tillämpats, hur straffmätningen har blivit och alltså hur det hela har verkat. Såsom jag nämnde i början kunna berättigade anmärkningar göras, och den kanske viktigaste kritiken, som ju har understrukits både av utskottet och av herr Branting och herr Undén, är att begreppet »verksamhet» fått en alltför vid tolkning. Min företrädare i ämbetet uttalade vid genomförandet av den sista lagändringen klart och tydligt, att här skulle krävas en formlig verksamhet och icke blott en tillfällig åtgärd. I praxis har man kommit att i viss mån bortse från

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

detta, men under den senaste tiden har så vitt jag vet icke förekommit något fall, där man vidgat begreppet verksamhet utöver vad det språkligt ger uttryck åt. Jag tror mig kunna säga, att praxis under sista tiden i ganska stor utsträckning har följt de linjer, som herr Undén skisserat upp i sin motion, med det undantag jag tidigare har angivit, nämligen det politiska flyktingspionaget. För min del har jag också verkat för en enhetlig praxis på detta område, så att man skulle få bort de stötande ojämnheter, som tidigare ha kunnat förekomma, och neutralisera de faror, vilka ligga i den vaghet som utmärker lagstiftningen.

Nu har första lagutskottet funnit — liksom jag vid min prövning i höstas — att man icke bör ingå på någon direkt ändring av gällande lagbestämmelser, utan avvakta det förslag till revision av desamma, som vi ha att vänta från straffrättskommittén. Första lagutskottet har i stället föreslagit att prövningen nu skall läggas hos Kungl. Maj:t, icke bara i syfte att åstadkomma en enhetlig praxis, utan också för att Kungl. Maj:t skall tillse, att det blir en snävare praxis än som tidigare har varit fallet. Inom utskottet har man tydligen diskuterat huruvida prövningen borde ske hos Kungl. Maj:t eller hos justitiekanslern, och därom föreligger ju en reservation som går ut på att prövningen skulle ligga hos justitiekanslern.

För min del har jag intet att erinra mot en enhetlig prövning av åtal enligt 8 kap. 14 a § och dess följdparagrafer. Jag tror att det är av värde att få en enhetlig praxis härvidlag, och det går helt i linje med de strävanden jag försökt att genomdriva. Sedan medger jag att det kan diskuteras, hos vem denna prövning skall läggas. Åtskilliga skäl kunna ju tala för att den skulle ligga hos statens högste åklagare, nämligen justitiekanslern, som alltså finge såsom sin väl huvudsakliga uppgift på detta område att tillse, att det icke blir någon ojämnhet i landsfogdarnas åtalspraxis. Men man kan inte komma ifrån att det i fråga om åtalsprövningen i viss mån måste bli ett politiskt bedömande. Man får säga vad man vill, men ett hänsynstagande till de politiska omständigheterna måste i detta fall ske. Om man lägger prövningen hos justitiekanslern, måste det enligt min mening leda till att han i många fall, om icke i alla, kommer att rådgöra med någon representant för regeringen för att utrona dess uppfattning om de allmänna politiska och utrikespolitiska synpunkterna. Under sådana förhållanden skulle det måhända bara bli en omgång att förlägga prövningen hos justitiekanslern.

Jag har alltså för min del ingenting att erinra mot att prövningen av dessa frågor lägges hos Kungl. Maj:t. Denna prövning skulle då ske i justitiedepartementet. Jag skall icke göra några bestämda uttalanden om den praxis jag i så fall kommer att tillämpa. Av vad jag här anfört torde dock framgå, vilka linjer jag kommer att följa; de bli i ganska mycket överensstämmande med de synpunkter, som framkommit i motionen, med det flera gånger nämnda undantaget i fråga om det politiska flyktingspionaget.

För min del har jag alltså intet att erinra mot första lagutskottets förslag i denna fråga.

Herr Linnér: Herr talman! Jag har kommit att få mitt namn under detta utlåtande, fastän jag dessvärre mycket litet haft tillfälle att deltaga i första lagutskottets behandling av ärendet, och det är därför angeläget för mig att på vissa punkter klargöra min ståndpunkt.

Först vill jag då rikta en anmärkning mot vissa uttalanden i utskottets motivering. På s. 12 säger utskottet, att den tillämpade straffmätningen undandraget sig dess bedömande, men sedan ingår utskottet, såsom också herr Branting mycket riktigt har anmärkt, på ett sådant bedömande av straffmätningen. Jag

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
anser för min del att detta icke är lämpligt. Lagutskottet kan uttala generella omdömen, men det bör icke inlåta sig på kritik av straffmätningen i individuella fall.

Vad sedan beträffar själva sakfrågan måste man nog, åtminstone så vitt jag kunnat döma av de överläggningar inom utskottet jag hade tillfälle att deltaga i, komma till det resultatet att någon ändring i den ifrågavarande paragrafen icke kunde göras. De skäl som för mig varit avgörande äro tre. Först och främst saknade vi tillräckliga upplysningar för att inom lagutskottet verkställa en sådan revision. Vidare visste vi, att straffrättskommittén mycket ingående sysslat med revision av hela 8 kap., icke minst denna paragraf, och därvid kommit fram till en annan avfattning av densamma än som föreslås av herr Undén. För det tredje fingo vi under överläggningarnas gång kännedom om vad som här har kallats för flyktingspionage, och jag tror att det för alla ledamöter framstod såsom ganska stötande, om denna mycket osympatiska form av verksamhet genom en omredaktion skulle ha blivit straffri.

Om nu praxis vid tillämpningen av 14 a § icke i allo hade tolkat paragrafen så som egentligen varit avsett, återstod i själva verket ingenting annat än att gå den väg utskottet har valt och skapa en enhetlig prövning av åtalsfrågan. För min del anser jag således att denna metod har varit den riktiga, men jag tror att det val av prövningsmyndighet, som utskottsmajoriteten här har gjort, är olyckligt. Herr Branting använde i sitt anförande uttrycket att en sådan paragraf skulle göra det möjligt för utländsk makt att lägga sig i den inhemska rättsskipningen, och det förefaller mig som om denna möjlighet skulle bli mycket större, om prövningen av åtalsfrågan lägges hos en rent politisk instans. Överhuvud taget är det efter min uppfattning ganska angeläget att skilja rättsskipningen — jag tänker då på såväl domstolarna som åklagarmyndigheterna — från de politiska organen. Därtill kommer den omständigheten att justitiiekanslern enligt straffrättskommitténs förslag till revision av 8 kap. skall pröva såväl frågan om åtal enligt den paragraf, som motsvarar 14 a §, som också åtalsfrågan när det gäller motsvarigheten till den nuvarande 4 § i 8 kap., vilken ju har en mycket starkare politisk betoning än 14 a §. Straffrättskommittén har uppgjort sitt förslag efter mycket ingående överväganden och överläggningar på olika håll, och jag tror att det innebär den riktiga lösningen.

Om jag haft tillfälle till det skulle jag av denna anledning för min del ha anslutit mig till herr Gezelius' reservation. Eftersom det icke är möjligt att ställa ett slutligt yrkande endast på grund av herr Gezelius' reservation, tillåter jag mig, herr talman, att yrka återremiss till första lagutskottet för att frågan om vilken myndighet som skulle företaga åtalsprövningen på det sättet ånyo skall tagas under övervägande.

I herr Linnérs yttrande instämde herr *Siljeström*.

Herr Schlyter: Herr talman! Första lagutskottet måste sätta stort värde på de erkännamma ord, som den ärade motionären riktade till utskottet för dess behandling av hans motion. Han kunde ju ha särskild anledning att uttala dem eftersom utskottet, såsom han själv erinrade, har upptagit den tanke, som han framförde redan vid 1942 års riksdag.

Herr Undén beklagade nu, att utskottet icke redan år 1942 hade känt sig moget att gå in på denna nu föreslagna linje. Då skulle vi, menade han, ha undgått smäleken av åtskiliga av de åtal och domar, som nu ha blivit en verklighet. Härpå vill jag svara, att vi för två år sedan icke hade de erfarenheter att bygga på, som utskottet nu i sitt utlåtande har kunnat taga hänsyn till. Jag måste medge, att motionären visade en framsynthet som är värd att lov-

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
ordas. Utskottet var emellertid för två år sedan icke moget att beträda denna, såsom den siste ärade talaren starkt har understrukit, dock i vissa avseenden betänkliga väg att till en politisk instans förlägga prövningen av frågan huruvida åtal skall väckas eller ej.

Herr Undén antog, att utskottet till ett kommande år skulle vara moget att ansluta sig till den linje, som han i år har förordat. Jag anser, herr talman, ingalunda uteslutet att den lagstiftning, som nästa år eventuellt blir antagen, kommer att tillgodose mycket av de synpunkter herr Undén har framfört, och det tror jag vore lyckligt. Jag anser att den kritik, som han den ena gången efter den andra offentligen har framställt mot 8 kap. och dess tillämpning, kommer att bli av stort värde för lagens slutliga utformning.

Herr Branting har emellertid redan i sitt inledningsanförande — vilket innehöll en mycket värdefull kommentar till utskottets utlåtande och ett instämmande i allt väsentligt i vad utskottet anfört — framhållit, att utskottets förslag i år i sina nyttiga verkningar sträcker sig utöver motionen, vilket även herr Undén medgav. Herr Undén begränsade sitt ändringsförslag till de politiska fallen, men utskottet fäster synnerlig vikt vid att justitieministern får tillfälle att underkasta åtalsfrågan en förberedande granskning även i de fall då militär upplysningsverksamhet åberopas.

Justitieministerns anförande har gjort det onödigt för mig att här framhålla vilka svårigheter det skulle ha erbjudit för utskottet att framlägga ett ändringsförslag, som i sak införde andra bestämmelser än den nuvarande 14 a §. Om det för justitieministern framstod såsom betänkligt att gripa in i det utredningsarbete, som för närvarande ankommer på straffrättskommittén, och i år framlägga förslag till en partiell ändring av en paragraf i 8 kap. när man har anledning att vänta, att kapitlet i dess helhet nästa år blir föremål för behandling, måste ju denna betänksamhet ha varit ännu mycket större för utskottet. Vid sidan om herr Undéns motion förelåg inom utskottet ingenting annat än ett preliminärt utkast från straffrättskommittén, som vi icke voro mogna att acceptera och mot vilket i varje fall jag personligen i flera avseenden hade mycket starka betänkligheter. Om nu utskottet skulle ha gett sig till att för riksdagen framlägga förslag till en ny lagparagraf, skulle vi ha förbigått alla de instanser, som annars skola höras innan man skrider till en lagstiftning. Enligt det vanliga tillvägagångssättet borde ju först och främst kommitténs förslag ha varit definitivt utarbetat och motiverat, sedan skulle det ha gått på remiss till myndigheterna, varefter justitieministern i departementet med de yppersta medhjälpare skulle ha uppgjort ett lagrådsutkast, och sedan skulle han fått lagrådets yttrande över detta, innan han slutligen bestämde sig för det förslag som skulle gå till riksdagen. Här skulle det bli föremål för motioner, och till sist skulle lagutskottet med stöd av allt detta samlade material ha föreslagit riksdagen att taga ställning till saken. Hela denna lagstiftningsprocedur skulle vi alltså ha hoppat över för att nu förelägga riksdagen förslag till omedelbar lagändring, och när vi icke göra det, herr talman, säges det att första lagutskottet har gått bet på uppgiften. Jag påstår att det hade varit alldeles otillbörligt, ja en hybris, om första lagutskottet skulle ha tilltrött sig att på det sättet kunna lösa en lagstiftningsuppgift av denna svåra art.

Då utskottet nu i stället har framlagt förslaget att justitieministern skall handha förprövningen i dessa mål, innebär det, såsom vi uttryckligen framhållit, en avsikt hos utskottet, att justitieministerns prövning skall medföra en verklig begränsning av tillämpningen av 14 a §. Det är icke meningen — såsom när man överlåter åt justitiekanslern att pröva huruvida åtal skall väckas eller inte — att justitieministern skall sitta med lagparagrafen framför sig

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
och överbäga: »Falla dessa fakta under denna paragraf, och skall det alltså bli åtal i enlighet med dess innehåll?», utan justitieministern skall ur alla de synpunkter han i det individuella fallet finner vara av betydelse pröva, huruvida det är lämpligt eller icke att väcka åtal. Detta är ett mycket ovanligt provisorium, och jag vet mig aldrig förut ha varit med om någonting liknande. Men det är också en allvarlig situation vi befinna oss i, eftersom vi ej äro i stånd att för riksdagen framlägga en paragraf, som på tillfredsställande sätt fixerar i vilka fall åtal få väckas. Då har utskottet haft det stora och välgrundade förtroendet för justitieministern att vi anse, att han i avbidan på lagförslagets framläggande kan fungera såsom en mänsklig prövare av alla de enskilda fallen.

Herr Branting har, såsom jag redan nämnt, i sitt anförande lämnat en mycket värdefull kommentar till utskottets utlåtande, och det är min förhoppning att hans anförande, när det blir tillgängligt för de lagstiftande organen, skall komma att öfva sitt inflytande på det förslag, som i sinom tid kommer att framläggas för riksdagen. Med »i sinom tid» avser jag, herr talman, nästa år; utskottet har genom upplysningar från justitiedepartementet fått en alldeles bestämd och fast grund för antagandet att lagförslaget skall komma att framläggas för nästa års riksdag, och det är inte meningen att provisoriet skall räcka längre än till dess.

När sedan herr Branting yrkar strykning av ett visst stycke i utskottets motivering, kan jag för min personliga del sympatisera även med vad han därom har att anföra. Jag tror inte det hade spelat någon större roll, antingen utskottets utlåtande haft den motivering, vi nu föreslå, eller den herr Branting förordar. Det av honom till utslutning föreslagna stycket innehåller emellertid de mera formella synpunkter, som utskottet åberopar när det anser sig icke kunna tillstyrka herr Undéns motion, och det förefaller mig därför som om det skulle bli en viss lucka i utskottets utlåtande därest dessa ord strökes. Men av någon större saklig betydelse är det inte.

Då återstår bara för mig, herr talman, att med ett par ord svara på herr Linnérs anförande. Han ogillade att utskottet hade ingått i kritik av domstolarnas straffmätning. Utskottet har i princip, såsom han själv refererade, uttryckligen sagt ifrån att det icke varit vår avsikt att ingå i något bedömande av enskilda fall. Det måste emellertid vara en rättighet för ett riksdagsutskott, när det har att pröva en fråga om lagändring, att bedöma hur lagen i dess tidigare lydelse har blivit tillämplad. Därtill behöver jag kanske bara foga, att utskottet enligt min mening befinner sig i mycket gott sällskap, då även justitieministern såvitt jag förstod framförde en kritik av lagtillämpningen av principiellt alldeles samma natur som den utskottet har framfört.

Sedan yrkade herr Linnér återremiss till utskottet för att på det sättet få ett uttalande från riksdagen, huruvida den önskade justitieministern eller justitiekanslern såsom prövningsinstans. Jag har redan, herr talman, anført skälen till att vi ha föreslagit justitieministern. Frågan kommer att ligga helt annorlunda till när det gäller att ett annat år definitivt utforma innehållet i 8 kap. strafflagen. Hade vi haft möjlighet att föreslå en paragraf med straffbestämmelserna i definitivt skick, skulle det ha varit mycket naturligare att ifrågasätta justitiekanslern såsom den granskningsmyndighet som man i alla fall ville sätta in på detta ömtåliga område. Men detta är, som jag nyss sade, en helt annan uppgift, som det inte är frågan om nu. Jag kan icke anse, att justitiekanslern vore lämplig eller skickad att utföra den uppgift, som utskottet här vill anförtro åt justitieministern.

Vad slutligen angår den synpunkten att de politiska inflytandena skulle kunna komma att göra sig i särskilt hög grad gällande genom att det på pap-

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)
peret står, att justitieministern ansvarar för åtalsprövningen, ber jag kammaren erinra sig att justitieministern för en liten stund sedan nämnde, att man, om uppgiften lägges på justitiekanslern, får räkna med att denne håller sig i intim kontakt med departementschefen. På den vägen blir det då i alla fall möjlighet att utöva det ofta verkligt önskvärda politiska inflytande, som här kan komma i fråga. Med anledning av justitieministerns uttalande nyss, att praxis på senare tid har visat sig ingalunda otillfredsställande, vill jag i detta sammanhang gärna säga, att jag tror att vi stå i tacksamhetsskuld till justitieministern för denna utveckling.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag vill uttala min tillfredsställelse över att första lagutskottet, efter den långvariga och förmodligen ingående behandling det har ägnat motionen, slutat med ett positivt ställningstagande i frågan.

Jag hör till dem som hellre hade sett, att utskottet kunnat åstadkomma en verklig omarbetning av själva lagparagrafen. Jag har betänkligheter mot att i regeringens hand lägga den delikata uppgift, som det innebär att utöva granskningen av alla dessa vitt skilda fall och bestämma över om åtal skall ske eller ej. Jag misstänker, att justitieministern kan komma i omständigheter, som man helst inte skulle vilja försätta honom i. Men när nu motionären har avstått från att yrka bifall till sin motion och ansluter sig till utskottet, finns det inte någon möjlighet att komma fram till ett positivt resultat annat än på utskottets väg.

Jag anser för min del att ett beslut bör komma till stånd redan i år, och jag har lättare att övervinna mina betänkligheter mot att lägga denna prövning i regeringens hand efter den deklaration, som justitieministern här har avgivit. Han har förklarat att han kommer att verkställa denna prövning i den anda, som kommit till synes i motionen. Jag uttalar min tillfredsställelse över den deklarationen. Vi kunna alltså se fram mot en mildare regim på detta område i det kommande.

Men detta gör att vissa förut avkunnade domar, alldeles bortsett från det omdöme man har om domstolarnas sätt att handha sin uppgift, framstå i en desto mera gräll belysning. Det måste sägas vara stötande att personer, som efter övergången till den nya Bergquistska regimen tydligen inte alls skulle ha åtalats, avtjäna mångåriga fängelsestraff, som ådömts före denna tid. Jag vill därför mycket kraftigt ansluta mig till den vädjan, som herr Branting här har riktat till regeringen, att upptaga frågan om möjligheten av amnesti i ett flertal av dessa tidigare fall, och jag vill också uttala den förhoppningen, att denna prövning måtte ske rätt snart.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linderot: Herr talman! Den här diskuterade frågan ingår även i följande utlåtande, som lagutskottet har avgivit i anledning av vår motion, vilken omsluter ett helt komplex av vad vi bruka kalla paniklagar. Jag vill inte föregripa behandlingen av detta lagutskottets utlåtande nr 24, men till den speciella fråga, som förts fram av motionären herr Undén och till vilken lagutskottet har tagit ställning, vill jag ändå säga ett par ord.

Så vitt jag förstår har dels av motionären och dels av reservanten i utskottet, herr Branting, anförts så ovederläggliga skäl för en lagändring — som reservanten dock inte ansett sig kunna formulera i sin reservation — att de borde ha varit tillräcklig motivering för utskottet att gå ett steg längre.

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

Trots att jag således icke kan vara alldeles tillfredsställd med slutresultatet, vill jag dock gärna prisas utskottet för dess positiva inställning.

Jag kan inte dela herr Schlyters uppfattning att en förändring av 14 a § skulle vara utesluten på grund av hänsyn till en sådan vidunderlig tågordning i lagstiftningsfrågor som han här skildrade. Visserligen brukar det ju i lagfrågor gå till på det vis, som herr Schlyter här erinrade kammaren om, med denna väldiga procedur och hela detta pappersskvarnmaskineri, som måste fungera till sista kvarnstenen, innan ett lagutskott kan anse sig kompetent att framlägga ett positivt förslag i en lagfråga, men jag skulle ha blivit mycket glad, om herr Schlyter åtminstone inte betraktat denna tågordning såsom evig och oföränderlig. I vissa fall har det nämligen visat sig, att riksdagen varit ytterligt rapp och utan hänsyn till kunglig tågordning genomfört vissa lagar. Under de lugnare förhållanden, som nu råda i lagstiftningshänseende här i riksdagen, borde man därför mycket väl kunnat forcera alla dessa hinder och intaga en positivare ställning. Detta så mycket mer som motionären, herr Undén, har föreslagit en i mitt tycke riktigt bra lagtext; ingen har egentligen kritiserat hans formulering. Motionären har alltså tillmötesgått alla de krav, som sammanhånga med dessa kungliga tågordningsprocedurer, genom att själv föreslå en formulering, som skulle vara betydligt bättre än den som nu existerar i lagen.

Utskottet har kommit till det resultatet, att Kungl. Maj:t i dessa fall skall pröva huruvida åtal bör anställas eller ej. Jag är för min del tillfredsställd med att »Kungl. Maj:t» i detta fall betyder justitieminister Bergquist; jag instämmer gärna i att det är en fördel.

Men jag kan icke oförbehållsamt uttala min tillfredsställelse med att justitieminister Bergquist i fortsättningen skall pröva, om åtal bör anställas eller ej, ty när jag hörde hans anförande, som jag naturligtvis med stort intresse tog del av, fick jag det intrycket att han, även för att vara justitieminister och bunden av sitt ämbete, något för mycket nedvärderade de faror, som ligga i denna lagstiftning. Efter det att man hade åhört justitieministerns anförande kunde det förefalla som om denna lag inte vore så värst farlig. Det var egentligen detta som gjorde att jag tog ordet, ty jag vill icke låta en sådan framställning stå alldeles oemotsagd.

Tidigare ha här i kammaren bland annat av mig anförts konkreta exempel på vilka oerhörda faror som ligga i den tänjbara formuleringen av omdiskuterade paragraf i kap. 8, och jag tror därför inte att vi böra låta justitieministern nedvärdera farorna såsom han här gjorde. Han hänvisade till att praxis har blivit bättre och bättre. Ja, det är ju tacknämligt, och jag tror att den kommer att bli ännu bättre under justitieministerns mer direkta handläggning av ärendena. Men egentligen är denna uppgift en börda, som jag, om jag vore justitieminister, skulle betacka mig för att få på mina axlar. Med ett sådant obestämt tillämpningsområde som i detta fall och med hänsyn till de påtryckningar, som alltid kunna förekomma i sådana mål, kan det bli en ganska krävande uppgift att fälla avgörandet. Det borde dessutom åtminstone på strafflagstiftningens område vara så, att av lagens formulering klart framginge, om åtal skall anställas eller icke. Det är ju ändå detta som lagstiftningen bör eftersträva, ty om den saken icke är klar blir det ett godtycke i utövandet av rättsskipningen — ett godtycke vars existens man tidigare har givit belägg för och som jag inte ytterligare skall exemplifiera. Om man nu flyttar över avgörandet från åklagarmyndigheter och domstolar till Kungl. Maj:t, är det visserligen i dagens konkreta situation ett bestämt framsteg, men det är icke ett tillstånd som bör eftersträvas, att regeringen skall taga politisk ståndpunkt till om åtal får anställas eller icke.

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

Jag har för min del endast velat göra dessa kommentarer till diskussionen. Jag har givetvis icke något särskilt yrkande, utan jag är på det klara med att utskottets linje, såsom saken ligger till, är den enda man kan ansluta sig till.

Innan jag slutar vill jag emellertid gärna instämma i herr Åkerbergs anförande och i vad herr Branting sagt, särskilt då beträffande frågan om amnesti. Det finns några fall — jag skall inte alls säga vilka — där utan tvivel en amnesti skulle mötas med ganska allmän tillfredsställelse av alla de element bland folket, som icke äro quislingar eller nazister, och jag tror, att regeringen härigenom skulle kunna gottgöra en del, som i varje fall för den stora massan av Sveriges folk tett sig såsom vrängt och oriktigt.

Jag vill därför i den mån det kan ha någon verkan livligt ansluta mig till vad herr Branting och herr Åkerberg i det stycket anført.

Herr Siljeström: Herr talman! Redan vid läsningen av föreliggande utlåtande ställde jag mig ytterst tveksam inför den lösning beträffande åtalsfrågan, vartill utskottet kommit. Jag ansåg nämligen för min del, att utskottet här gjort ett ganska allvarligt avsteg från en princip, som jag anser man bör sätta högt, nämligen principen att hålla domstolarna och deras verksamhet helt utanför den politiska maktens ingripande. Denna princip är såvitt jag förstår så viktig, att man endast i yttersta nödfall bör göra ett avsteg därifrån.

Jag blev emellertid ännu mera betänksam, när jag hörde det anförande, i vilket första lagutskottets ordförande tillstyrkte denna lösning. Han sade, om jag fattade honom rätt, att man avsåg att justitieministern inte skulle vid sin prövning efterse, huruvida det föreliggande fallet föll under paragrafens ordalydelse, utan justitieministern skulle vid ärendenas prövning taga hänsyn till alla de synpunkter, som han kunde anse vara värda beaktande.

Om jag nu fattat första lagutskottets ordförande rätt, frågar jag mig, vad man då överhuvud taget skall med paragrafen och dess ordalydelse att göra. Det förefaller mig som om man här vore inne på en ganska betänkelig väg. Man har en lagparagraf, som säger så och så, men det är inte meningen, att den paragrafen skall tillämpas efter sin ordalydelse, utan den politiska maktens representant skall bestämma, hur i de särskilda fallen skall förfaras. Det är detta jag inte kunnat ansluta mig till, och jag undrar, om inte herrarna själva vid närmare eftertanke måste inse, att ni äro inne på ganska farliga vägar, då ni rekommendera en dylik lösning. Det har visserligen sagts, att det är en nödfallslösning, som inte kommer att få giltighet mer än ett år, då man utgår från att det blir en ny lagstiftning nästa år, men inte heller det tycker jag kan motivera ett så allvarligt avsteg från viktiga lagstiftnings- och domarprinciper som man här gjort.

För min del har jag anslutit mig till den tanken — jag har inte varit med i utskottet, varför jag inte har något ansvar för utskottets handläggning av ärendet — att man borde låta justitiekanslern som den högste åklagaren pröva de fall som kunna förekomma. Jag kan inte förstå, att det är riktigt att, såsom jag tror först justitieministern men sedan även herr Schlyter påstod, justitiekanslern skulle springa och fråga någon i regeringen, hur han i det särskilda fallet skulle göra. Det har jag verkligen inte tänkt mig, utan jag har tänkt mig, att han på eget ansvar skulle avgöra dessa frågor. Om herrarna mena, att han inte själv kan göra detta, utan behöver anlita regeringen, har jag för min del nog en högre tanke om justitiekanslern än herrarna.

Jag har med dessa få ord endast velat motivera min anslutning till den tanke, som framkom under utskottsbehandlingen, nämligen att dessa frågor böra anförtros åt justitiekanslern, och jag instämmer i det yrkande, som framställdes av herr Linnér.

Ang. straffet för olovlig underrättelseverksamhet m. m. (Forts.)

Herr **Schlyter**: Herr talman! Jag undrar om herr Siljeström glömt bort den tid, då han själv såsom expeditionschef i justitiedepartementet var med och behandlade ett mycket stort antal fall, i vilka justitieministern hade att taga ställning i åtalsfrågor. Det har ju gällt, att åtal i vissa tryckfrihetsmål inte fått väckas annat än efter justitieministerns förordnande. Jag tror inte att någon domstol i Sveriges land känt sig på något sätt politiskt beroende, därför att en åklagare inte fått väcka ett dylikt åtal utan att justitieministern givit lov till det.

På samma sätt förhåller det sig i detta fall. Det kan inte bli tal om något politiskt inflytande på domstolarna. Justitieministerns uppgift är att avskära ett antal fall, i vilka åtal inte får väckas. I de fall, då åtal väckes, saknar han varje förmåga att påverka domstolen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Branting*, att utskottets hemställen skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes till en början propositioner, dels på bifall till det framställda återremissyrkandet, dels ock på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställen samt vidare enligt herr *Brantings* yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 263, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringssfond, m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nr 74 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 121 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa:

1) att en sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av 8 kap. strafflagen och proposition i följd därav framläggas, att endast verkligt spioneri och ett utlämnande av sådana uppgifter, vilkas offentliggörande innebure en försämring av Sveriges försvarsläge bleve straffbelagt,

2) att sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av förordningen den 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna och proposition i följd därav framläggas, att av ordalydelsen otvetydigt framginge, att endast under den tid något sådant förhållande avhandlades, som med hänsyn till rikets försvarsläge borde hemlighållas, rättegången finge hållas inom lyckta dörrar.

*Om revision
av 8 kap.
strafflagen
m. m.*

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

3) att proposition om sådan ändring av rättegångsbalken måtte framläggas, att beslut om handläggning av mål inom lyckta dörrar skulle kunna särskilt överklagas,

4) att proposition om sådan ändring av utlänningslagen måtte framläggas, att utlännings icke skulle av administrativ myndighet utöver vad för svensk medborgare gällde kunna berövas sin frihet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 74 och II: 121, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Schlyter, Branting, Ahlqvist* och *Gezelius, fru Gustafson* samt fröken *Öberg* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 74 och II: 121, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid domstolarna i mål av den i motionerna avsedda beskaffenhet ävensom angående rätt för part att föra särskild talan mot beslut, varigenom domstol förordnat om måls handläggning inom stängda dörrar, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Holmberg: Herr talman! Det torde inte vara någon överdrift att säga, att de lagar vilka beröras i de föreliggande motionerna ha tillkommit i panikens tecken. Regeringen som föreslog dem och riksdagen som antog dem stodo under intryck av de antidemokratiska krafternas stora framgångar under krigets första skede. De trodde att de demokratiska krafterna i världen skulle lida nederlag och inställde sig på den såsom oundviklig ansedda nyordningen genom att, såsom motionen med stöd av bland andra professor Sundberg säger, börja bygga upp den svenska lagstiftningen på grundval av »föreställningar av omisskänneligt nationalsocialistiskt ursprung». Den gamla svenska rättsäkerheten, över vilken man tidigare vid varje tillfälle tillkännagivit sin stolthet, sattes å sido till förmån för godtycket och hänsynen till vad man kallade rikets vänskapliga förbindelser med främmande makt, d. v. s. i verkligheten främmande makts krav på de svenska domstolarnas och den svenska polisens inskridande mot handlingar, som tidigare inte bara ansetts såsom tillåtliga utan också såsom självklara.

Det var ingen tillfällighet skulle jag tro att man, när 8 kap. strafflagen helt och hållet förändrades, såsom jag tror justitieministerns ord nyss föllo, glömde bort flyktingsspionaget. Detta var vid den tidpunkt, då lagändringarna gjordes, visst inte så okänt som justitieministern syntes vilja berätta för oss. Tvärtom är det en form av spionage, som redan vid tiden före kriget var mycket väl bekant här i Sverige, inte minst efter det att år 1938, om jag inte minns fel, en nationalsocialistisk organisation här i Sverige avslöjades verksam för främmande makts räkning i spionage på sådana politiska flyktingar, som redan vid den tidpunkten funnos här i Sverige. Detta flyktingsspionage bedrevs emellertid endast av de antidemokratiska krafter, under intryck av vilkas framgångar man handlade, och det är ur den synpunkten ganska förklarligt, att man vid denna tidpunkt glömde bort detta flyktingsspionage och först på senare tid börjat upptäcka, att det existerar något sådant.

Det sägs i motionen, att den ifrågavarande lagstiftningen inte överensstämmer med det svenska folkets rättsmedvetande. Såvitt jag är i stånd att bedöma, stå de ändringar, som företagits i 8 kap. strafflagen i den bjärtaste

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

motsats till detta rättsmedvetande, och det förefaller som om de som haft tillfälle att tillämpa dem varit mycket starkt medvetna härom, ty man har konsekvent sökt dölja för folk, hur dessa lagar i praktiken verkat genom att handlägga alla åtal, som anstälts på grundval av 8 kap. strafflagen såsom hemliga. Samtidigt har den lagstridiga s. k. fria bevisprövningen i dylika mål tillämpats i full utsträckning med resultat, att det godtycke, till vilket redan lagens tänjbarhet och dess politiska karaktär samt de hemliga rättsförhandlingarna inbjuda, fått ett betydligt ökat spelrum. I många fall har följden blivit, att det inte varit rättvisa som skipats utan repressalier som utövats mot de åtalade. Jag tror att jag, trots justitieministerns vittnesbörd om lagens tillämpning, kan säga att många av de mål, som resulterat i långvariga frihetsstraff, inte skulle ha givit annat resultat än frikännande, därest rättegångarna varit offentliga och det på grund därav varit nödvändigt för domstolarna att taga hänsyn till den allmänna opinionen samt inte tillämpa den s. k. fria bevisprövningen på det sagolikt ogenerade sätt, som i vissa fall förekommit.

Den behandling, som under de senaste åren bestått politiska flyktingar i Sverige, har också varit av mycket reaktionär karaktär och stått i strid med rättsmedvetandet hos folk i allmänhet. När man kommit så långt, att en människa utan rannsaking och dom och utan att hon kan anklagas för att på något sätt ha förbrutit sig mot svensk lag kan stoppas i fängelse för praktiskt taget obegränsad tid och där åläggas arbete på samma sätt som en straffarbetsfånge, har rätten avlösts av rättslöshet. Den behandling, som under de gångna åren vederfarits vissa politiska flyktingar, har satt en mycket svår fläck på den ära, som Sverige under tidigare skeden förvärvat för en human och rättvis behandling av politiska flyktingar. Lagen om vissa tvångsmedel, som beröres i motionerna, har varit så skriven, att den i stor utsträckning kunnat utnyttjas till rena politiska trakasserier. Det är tydligt, att man åtminstone i viss mån varit medveten därom. Därpå tyder inte minst, att man undan för undan avkortat den tid som polismyndigheterna haft rätt att utan hörande av någon högre myndighet hålla en människa anhållen. När lagen först kom till uppgick denna tid till 30 dagar. Det inträffade då, att en av mina medarbetare i Arbetartidningen i Göteborg, hos vilken man vid den stora polisrazzian år 1940 hade funnit en studieplan i leninism — en studieplan som självfallet också ägnade några ord åt det beväpnade upprorets teori, sådan Lenin framlagt den i anslutning till förhållandena i Ryssland före revolutionen år 1917 — anhölls av polisen, som sedan genom polismästaren i Göteborg utfärdade en kommuniké om att man hos den anhållne hade funnit ett revolutionskompendium och en revolutionsplan, som motiverade en närmare granskning. Mannen hölls sedan anhållen i jämnt 30 dagar och var under denna tid tre gånger i förhör. Det förelåg uppenbart politiskt trakasseri i detta fall.

Jag skulle även kunna ge exempel på hur man begagnar rätten att censurera post till att utöva politiskt trakasseri. Under vintern 1941—42 inträffade det för Arbetartidningen i Göteborg — det inträffade även för andra tidningar — att de pressinformationer, som varje dag skiekas ut av de allierades härvarande legationers pressbyråer till svenska tidningar, fördröjdes på sin väg från Stockholm till Göteborg en vecka och upp till tio dagar. Det verkar ju rena komiken, om man påstår, att det skulle varit nödvändigt att på grund av misstankar mot tidningarna eller enskilda personer på deras redaktioner på det sättet sabotera befordrandet av det material det här var fråga om. På Arbetartidningen i Göteborg vände vi oss till postverket och klagade samt anhöll om undersökning. Långt om länge fingo vi meddelande från postverket, att det tyvärr överhuvud taget inte kunde uttala sig i denna fråga. Vi vände oss då till säkerhetspolisen med begäran om undersökning och framhöllo, att

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

det absolut inte kunde vara nödvändigt att på det sättet sabotera försändelserna. Säkerhetspolisen sade sig inte ha med saken att göra och vägrade ta befattning med framställningen. Den avdelning U slutligen, som sysslar med denna verksamhet, existerar inte officiellt, trots att dess rättigheter äro fastslagna i lagen. Dit kunde vi således inte vända oss. Vi stodo alltså i den situationen, att här finns en lag, vilken ger myndigheterna vissa rättigheter, som de tillämpa på uppenbart oriktigt sätt. När man skall klaga, finns ingen myndighet till vilken man kan vända sig, ingen myndighet som erkänner att den är ansvarig för tillämpningen av lagen och ingen hos vilken man kan få rättelse gentemot en tillämpning, som innebär rena rama politiska trakasseriet. Denna censur pågår fortfarande. Den bedrivs visserligen inte riktigt på samma sätt som tidigare — den har ändrats som allt annat — men den bedrivs fortfarande i mycket stor utsträckning. Jag vet naturligtvis inte vilka personer som äro utsatta för den, men med hänsyn till den erfarenhet jag har om hur denna censur är inriktad, skulle det inte det minsta förvåna mig om generalpostdirektör Örne själv, som ju har vissa demokratiska och kanske allierade sympatier, hör till dem som äro utsatta för censur av sin post.

Den panik och psykos som rådde, då dessa lagar kommo till, har släppt numera, ty det är klart för alla, att de antidemokratiska krafterna inte komma att segra som man en gång trodde utan äro dömda till ett oundvikligt nederlag. Följden är redan att praxis, när det gäller att tillämpa dessa olika lagar, inte längre är densamma som förr. Straffmätningen har blivit betydligt mildare än den var tidigare. Detta är bra i och för sig, men det skulle ju vara ännu mycket bättre, om man förändrade lagarna, så att tidigare gällande rätt återställdes.

Utskottet har tydligt visat, att det har sympatier för den tankegång som är framförd i de föreliggande kommunistiska motionerna. Det kommer fram i dess ställningstagande till den motion, om vilken det nyss behandlade utlåtandet rörde sig, där utskottet ju intar den ståndpunkten, att regeringen bör få avgöra, huruvida i vissa fall åtal skall anställas eller inte. Jag måste inom parentes säga, att det ju inte är något vidare smickrande omdöme vare sig om lagarna eller domstolarna som ligger däri att man överlåter åt en politisk instans som regeringen att avgöra huruvida lagarna skola tillämpas. Detta kommer också till uttryck i ställningstagandet till en motion, som behandlas i ett efterföljande utlåtande samt i övrigt i vad utskottet sagt i sitt föreliggande utlåtande beträffande de hemliga rättegångarna och behandlingen av de politiska flyktingarna. Jag tycker ändå, att utskottet kunde ha visat sig litet mindre ängsligt och att herr Linderots motion kunde ha bifallits, ty man borde väl inte ha mindre brått nu, då det gäller att få bort dessa monstruösa lagar, än man hade på den tiden, då det gällde att kalla dem till liv.

Den reservation, som avgivits av herrar Schlyter, Branting med flera, be-tecknar emellertid ändå ett så pass stort framsteg, att jag skall tillåta mig att här yrka bifall till densamma.

Herr Johanson, Karl Emil: Herr talman! Såsom framgår av det rätt omfattande utskottsutlåtandet är det ej vare sig likgiltighet för de i motionerna avhandlade frågorna eller uppfattningen, att allt är bra som det är, som föranlett utskottsmajoriteten att hemställa, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Den första punkten i motionärernas hemställan har ju redan ingående behandlats här i kammaren och beslut fattats, varför jag kan förbigå den.

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

Beträffande den andra punkten med hemställan om omarbetning av bestämmelserna om offentlighet vid underdomstolarna har utskottet påvisat, att enligt nu gällande bestämmelser rättegången i princip skall vara offentlig. Undantagen, då rätten kan besluta om handläggning inom lyckta dörrar, utgöras huvudsakligen av mål, som äro stötande för anständigheten och sedligheten och mål, där enskildas förhållanden, yrkeshemligheter o. dyl. behandlas, vilka ej böra komma till allmänhetens kännedom samt sådana fall, då något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt.

Motionerna avse synbarligen endast ändring i sistnämnda hänseende.

Utskottet framhåller, att det mången gång är svårt eller till och med omöjligt att på förhand avgöra huruvida under handläggning av ett mål sådana omständigheter kunna förekomma, att målet bör handläggas inom stängda dörrar. Vidare säger sig utskottet ej kunna bedöma, huruvida domstolarna i mål av förevarande art förordnat om handläggning inom stängda dörrar i större utsträckning än hänsyn till rikets säkerhet påkallat. Så långt är utskottet enigt. Majoriteten fortsätter sedan, att den inhämtat upplysningar, att tillämpningen av ifrågavarande lagbestämmelser torde bliva föremål för undersökning av de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet. Utskottets majoritet har kommit till den slutsatsen, att den på grund av det anförda icke funnit sig böra förorda bifall till motionärernas förslag i denna del.

Angående sedan frågan om huruvida beslut om handläggning av mål inom stängda dörrar skall kunna särskilt överklagas synes en sådan bestämmelse vara av tvivelaktigt värde, åtminstone för den tilltalade. Om handläggningen av ett mål skall avbrytas med anledning av anförda besvär förlänges tiden för målets avgörande, vilket kan medföra obehag för häktad person. Skall handläggningen fortsättas utan hinder av besvären förefinns möjlighet redan nu för häktad person att i samband med överklagande av rättens beslut föra talan mot beslut, att rättegången mot honom skall företagas inom stängda dörrar. Utskottet anser det också angeläget, att domstolarna i största möjliga utsträckning upprätthålla principen om rättegångarnas offentlighet. Vi tro, att detta är till större fördel för den åtalade än rättigheten att överklaga rättens beslut. Vid överbägande av dessa synpunkter har utskottets majoritet därför funnit sig icke böra tillstyrka någon framställning i enlighet med motionärernas förslag.

Vi ha den uppfattningen — och det har väl varit en allmän praxis i riksdagen — att då frågor äro under utredning, riksdagen inte änyo begär en utredning i samma fråga. Därför ha vi inte kunnat följa reservanterna.

Beträffande slutligen frågan, huruvida administrativ myndighet skall vara berättigad att beröva utlännings hans frihet, utöver vad som gäller för svenska medborgare, pågår även en utredning, och det beräknas, att de sakkunniga redan innevarande år komma att avlämna förslag till ny utlänningslagstiftning samt att proposition i ämnet väntas komma att föreläggas 1945 års riksdag. I avbidan på denna lagstiftning utfärdade Kungl. Maj:t redan förra året bestämmelser i syfte att öka rättssäkerheten för de utlännings, som i administrativ ordning berövats sin frihet. Med hänvisning till pågående utredning och redan vidtagna åtgärder avstyrker utskottet också enhälligt bifall till motionärernas hemställan i denna del.

Herr talman! I anslutning till det anförda får jag yrka bifall till utskottets förslag, som innebär, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

Herr **Schlyter**: Herr talman! Såsom den föregående talaren redan har framhållit, är utskottsmajoritetens och reservanternas motivering hela utlåtandet igenom alldeles identisk, och det är endast i fråga om konklusionerna som vi skilja oss åt. Vi inom utskottet ha enhälligt understrukit vikten av offentlighet vid domstolarna. Utskottet har kommit till den uppfattningen, att vi i fråga om de mål, som det här gäller, ha fått åskådningsmaterial, som styrker den gamla hävdvunna svenska uppfattningen om offentlighetens stora betydelse för en god rättsskipning, och utskottet har inte kunnat undgå känslan, att inskränkningarna i offentligheten ha varit menliga för rättsskipningen på detta område. Det finns alltså inte någon som helst meningsskiljaktighet inom lagutskottet på denna punkt. Vi skilja oss åt i frågan, om vi skola skriva till Kungl. Maj:t och begära en undersökning av de nuvarande förhållandena eller om vi skola hänvisa till den utredning angående allmänna handlingars offentlighet, som redan pågår.

Såsom man kan inhämta av den till 1940 års riksdag avgivna berättelsen, tillkallades på grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande i mars 1939 ett antal sakkunniga under ordförandeskap av universitetskansler Undén för att verkställa en utredning rörande tillämpningen av den nya lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet. Det hade visat sig, att det rådde en viss osäkerhet vid lagtillämpningen, och det ansågs betydelsefullt, att praxis från början kom in på goda banor. Utredningen skulle enligt direktiven tjäna som grundval för överväganden, huruvida och i vad mån åtgärder kunde anses erforderliga för att åstadkomma en praxis, som tillgodosåg kravet på en så vidsträckt offentlighet som möjligt, utan att andra berättigade intressen trädde för nära.

Utredningen kom sedan på grund av händelsernas utveckling att ligga nere. Först den 3 december 1943 förordnades, såsom vi se i den i år framlagda riksdagsberättelsen, att utredningen skulle återupptagas, och nya sakkunniga tillkallades under ordförandeskap av justitierådet Gärde. De ha börjat utredningsarbetet. Enligt min uppfattning ligger emellertid denna utredning något vid sidan av det som motionärerna här begära, nämligen en utredning angående offentligheten vid domstolarna. Visserligen har de sakkunnigas ordförande förklarat, att, såsom det står i utskottets utlåtande, tillämpningen av ifrågasvarande lagbestämmelser torde bli föremål för undersökning av de sakkunniga. Huruvida dessa ha tänkt sig, att undersökningen skulle leda till något förslag om ändrad lagstiftning, vet man icke. Utskottsminoriteten har på denna punkt ansett sig böra med avvikelse från majoritetens hänvisning till den sittande sakkunnigkommittén uttalade följande: »Frågan synes emellertid utskottet förtjänt av en undersökning, vilken lämpligen torde kunna anförtros åt de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet.»

Ännu en punkt i motionen har föranlett ett positivt uttalande från minoritetens sida. Det gäller frågan, huruvida det skall vara tillåtet att föra särskild talan i högre rätt emot ett beslut av underdomstol att utesluta offentligheten. Det sades här nyss av utskottets talesman, att en sådan klagorätt kanske inte skulle få så stor praktisk betydelse. De personer det här gäller sitta i allmänhet häktade, och man kan inte låta målet vila, medan frågan om offentligheten går till högre rätt. Jag tror i alla fall, att en klagorätt här skulle kunna ha sin betydelse. Hovrätten kan mycket snart efter det att överklagande skett fatta ståndpunkt till besvären, och om den skulle gå klaganden till mötes och förklara, att offentligheten icke hade bort uteslutas, kommer detta hovrätts beslut den fortsatta handläggningen av målet till godo, men framför allt tror jag, att en dylik rättighet att få denna viktiga rättsskipningsfråga prövad av

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

en högre instans kommer att betyda, att den lägre instansen kommer att allvarligare överväga frågan, huruvida den skall utesluta offentligheten eller icke.

Under senare år har man på många områden kunnat konstatera, att likgiltigheten för gammal uppfattning om offentlighetens betydelse har gått mycket långt. Vi i utskottet ha vid behandling av ärenden kunnat rekvirera en viss handling från något departement för att vinna upplysningar. Handlingen har varit hemligstämplad, men inte varit av den beskaffenhet, att vi kunnat inse behovet av hemligstämplingen. När man inom utskottet har uttryckt önskan om att handlingen skulle stencileras och delas ut till utskottets ledamöter, ha vi vänt oss till högre tjänstemän inom ifrågavarande departement, och sedan dessa tagit saken under övervägande, har hemligstämpeln strukits. I dessa fall var hemligstämpeln alldeles onödig. Det är min övertygelse, herr talman, att om det här införes ett rättsmedel mot beslut om handläggning inom lyckta dörrar, denna klagomöjlighet kommer att lända rättskipningen till gagn på grund av sin blotta existens.

Då det alltså inte finns någon principiell meningsskiljaktighet inom utskottet, utan det endast gäller den praktiska frågan, om riksdagen skall eller icke skall giva ett positivt uttryck för sin uppfattning och begära, att frågan blir föremål för utredning, tycker jag, herr talman, att första kammaren gärna kunde bifalla reservanternas hemställan, varom jag ber att få framställa yrkande.

Häri instämde herr *Petersson, Knut*.

Herr Siljeström: Herr talman! Såsom första lagutskottets ordförande framhållit, föreligger icke någon större skiljaktighet mellan reservanterna och utskottsmajoriteten. När jag emellertid — jag har icke deltagit i ärendets utskottsbehandling — ansluter mig till majoriteten, vill jag något närmare motivera detta.

Herr Holmberg yttrade, att den praxis, som har införts, nämligen att spionerimål handläggas inom lyckta dörrar, har kommit att medföra, att de domar, som fällas i dessa mål, icke äro ett utslag för rättvisa, utan ha tillkommit i repressaliesyfte. Vidare uttalade han, att om dessa rättegångar icke hade hållits inom stängda dörrar, utslagen icke blivit fällande, utan friande. Jag tycker, att herr Holmberg skall akta sig för så stora ord, ty han vet nog icke, vad han talar om, och jag protesterar emot att de svenska domstolarna utsättas för så grova beskyllningar som här har framställts. Jag har själv icke handlagt något som helst ärende av denna beskaffenhet, varför jag icke talar i egen sak, men jag vet, att de svenska domstolarna stå över sådana beskyllningar.

Inom utskottet råda delade meningar, huruvida man utan vidare skall låta den pågående utredningen rörande tillämpningen av lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet taga hand om även denna fråga eller om man skall skriva till Kungl. Maj:t och påminna i saken. Jag anser för min del, att det kan vara ganska nyttigt, att en utredning kommer till stånd, ty jag tror, att den kommer att giva vid handen, att det förfarande, som har praktiserats vid domstolarna med rättegångar inom lyckta dörrar, i regel varit riktigt. Men jag är en smula rädd för den anmärkning, som minoritetens uttalande här otvivelaktigt innebär. I detta uttalande ligger en misstanke om att allt icke varit riktigt bra. Och det är den jag icke velat ansluta mig till.

Jag har precis samma uppfattning som herr Schlyter, att rättegångens offentlighet är en av de viktigaste principerna för vår rättsordning, och jag

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

har vid ett annat tillfälle, då denna fråga bragtes på tal, jag tror av herr Linderot, uttalat, att offentlighetsprincipen har gått domarna och domstolarna så i blodet, att vi ofta få kämpa emot, när parterna begära förhandlingar inom lyckta dörrar. Särskilt i äktenskapsmål förekommer det ofta, att parterna hemställa, att målen skola behandlas inom lyckta dörrar, ty de vilja icke ha sin smutsiga byk tvättad inför offentligheten, men som regel bifallas icke dessa yrkanden. Jag tror icke, att man här behöver vara rädd för att det försiggår något smussel, ty sådant är ganska främmande för den uppfattning, som präglar våra domstolar.

Vad sedan beträffar den andra frågan, rätten att klaga, tror jag, att herr Schlyter i mångt och mycket har rätt, när han säger, att blotta förhandenvaron av denna kommer att vara ett incitament för domstolen att tänka sig noga för, men jag undrar, om det icke snart kommer att visa sig, att denna rätt är av föga värde. Hur skall det egentligen gå till här? En domstol beslutar, att målet skall handläggas inom lyckta dörrar, kanhända icke hela målet utan blott vissa delar. Så klagas det hos överrätt. Förmodligen måste väl rättegången förklaras vilande under tiden, annars kanske den blir slutförd, innan hovrättens utslag hunnit meddelas. Då har hovrätten blott att tillgå protokollen från ifrågavarande rättegångstillfälle. Vad kan den då göra? Jo, hovrätten kan icke gärna, om den har en annan uppfattning än underrätten, säga annat än att med hänsyn till vad som vid det rättegångstillfället förekommit vid underrätten, målet icke borde ha handlagts inom lyckta dörrar. Vad betyder detta för underdomstolen? Det kommer nytt material in i rättegången, ty uppskovet har kanske motiverats just med att det behövdes ytterligare material. Då får domstolen ånyo taga ställning till frågan om offentligheten. Hovrättens utslag har ju giltighet endast beträffande underdomstolens beslut vid den föregående handläggningen. Men när det nya materialet kommer in, har underdomstolen på nytt fri prövningsrätt. Därför tror jag, att det i praktiken kommer att visa sig, att klagorätten icke betyder någonting, och då kommer mycket snart detta lilla incitament att förlora sin verkan.

Jag ansluter mig, på de skäl jag nu har anfört, till utskottets hemställan, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Linderot: Herr talman! Det var herr Siljeströms yttrande om domstolarnas okränkbarhet och ofelbarhet, som uppkallade mig. Det är inte första gången vi här i kammaren byta ord, herr Siljeström och jag, just om detta tema. Jag måste slutligen reagera litet kraftigare än jag tidigare har gjort gentemot den mening herr Siljeström företräder, att de svenska domarna och de svenska domstolarna såsom institutioner skulle vara ofelbara, samtidigt som jag betonar, att jag aldrig här i kammaren har smädat svenska domstolar eller den svenska domarkåren. Jag tror, att herr Siljeström är en mycket rättrådig domare och att de svenska domarna i allmänhet kunna inrangeras under begreppet rättrådiga domare. Men jag anser det vara ett mycket långt steg därifrån och till att reagera, som om domstolarna utgjorde något ofelbart. Enligt den kristna religionen finns det bara ett ofelbart ting, och det är den allsmäktige Guden, men domstolarna i Sveriges rike äro icke ofelbara. Det kan fällas vrånga domar, som i högre instanser kunna rättas till, och om domstolarna vore ofelbara och om hela rättsmaskineriet vore ofelbart, skulle en dom, fälld i underrätt, aldrig kunna korrigeras, ty då måste antingen underrätten eller den högre rätten ha haft fel. Jag vill ha sagt detta, inte därför att jag är allmänt fientlig mot herr Siljeströms mänhet att värda domarkårens ära och anseende. I den mån domarkårens ära och anseende angripes, har han all rätt att slå vakt om den. Men han skall inte i kammaren säga, att det är en smädelse mot domarkåren, när

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

herr Holmberg kritiserar några domar, som fällts på grund av en lagstiftning, som domarkåren själv icke rår för och som rättvisans högste vårdare, herr justitieministern själv, anser vara av den art, att man knappast kan fälla en rättrådig dom enligt den.

Herr talman, jag har i fråga om själva saken ingenting mer att anföra än vad herr Holmberg tidigare har anfört såsom motivering för den motion, som jag har väckt i kammaren. Jag är av den mening, att utskottet i detta fall har varit så välvilligt i sin motivering som man rimligen kunde vänta sig, men jag tror också, att kammaren utan minsta betänkligheter kan ansluta sig till den reservation, som herrar Schlyter, Branting m. fl. ha avfattat och här ställt såsom sitt yrkande gentemot utskottets. Ett bifall till reservationen betyder ett framsteg, och herr Schlyter har så väl motiverat, varför det vore lämpligt att i en fråga, där man egentligen principiellt är enig inom utskottet, taga steget ifrån den principiella enigheten till det praktiska handlandet, som reservanterna ha företrätt.

Jag ber alltså för min del att i likhet med herr Holmberg få avstå från yrkande om bifall till den motion jag har väckt för att möjligen kunna vinna det framsteg, som ligger i ett bifall till reservationen.

Herr **Branting**: Herr talman! Herr Siljeström protesterade med stor kraft mot herr Holmbergs misstanke, att möjligen resultatet av domstolarnas behandling av vissa spionerimål skulle blivit annorlunda, om rättegångarna varit offentliga. Herr Siljeström förmenade, att det här inte spelat den ringaste roll för behandlingen av målen, om de handlagts inom lyckta dörrar eller inte. Det är ju mycket möjligt, att herr Siljeström härvidlag har rätt. Men just det hemlighetsmakeri, som har praktiserats, möjliggör i alla fall, att det uppstår ett sådant misstroende emot rättsskipningen, som kom till uttryck i herr Holmbergs yttrande. Och det är bland annat för att förekomma ett sådant misstroende, som det är av så utomordentligt stor betydelse, att man inte håller dörrarna till rättsalen stängda annat än när det är absolut nödvändigt.

För övrigt kan man väl inte bortse ifrån att vår numera vunna erfarenhet av praxis vid spionerirättegångarna och beträffande verkningarna av den nuvarande spionerilagstiftningen har givit oss en syn på dessa ting, som det varit nyttigt om vi fått litet tidigare. Det har under hela kristiden varit så svårt att tala om spionerilagstiftningen, just därför att ingen egentligen har vetat, hur den i allmänhet har tillämpats. De enskilda initierade ha egentligen bara kunnat känna till enstaka fall. Det är naturligtvis gott och väl, att justitieministern här i dag — vid behandlingen av det föregående ärendet — meddelade, hur praxis numera gestaltar sig och vad resultatet av dessa rättegångar numera i allmänhet blir. Men trots det stora förtroende, som vi ha till justitieministern i dessa och andra ting, är det klart, att det skulle vara *ännu* bättre, om dessa rättegångar kunnat bedrivas offentligt i större utsträckning än som skett och om svenska folket därigenom fått klart för sig, hur spionerimålen handläggas.

Jag tycker, att denna sak är av så stor vikt, att en särskild riksdagsskrivelse därom är i hög grad motiverad. Och jag vill liksom herr Schlyter betona, att den särskilda sakkunnigutredning, som pågår, dock *icke* har fått direktiv att utreda frågan om rättegångarnas offentlighet och ännu mindre frågan om möjligheterna att i särskild ordning överklaga domstolsbeslut, att en viss rättegång skall hållas inom stängda dörrar. Det är visserligen sant, att man med en larg tolkning av de direktiv, som de sakkunniga erhållit, kan i vissa avseenden sammankoppla dessa spörsmål med den fråga, som *de* närmast fått att behandla, nämligen huruvida vissa handlingar skola vara offentliga eller inte, men frågekomplexen äro dock icke identiska.

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

Jag vill därför, herr talman, instämma med herr Schlyter och yrkar bifall till reservationen.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag vill bara tillåta mig att påpeka för herr Siljeström, att jag inte generaliserade på det sätt, som han ville göra gällande. Jag sade, att den hemliga rättegången och den fria bevisprövningen ge mycket stort rum för godtycket och ibland lett till att man har kunnat kalla utslagen för repressalier i stället för rättvisa. Jag sade vidare inte, att alla utan att många av de mål rörande brott mot 8 kapitlet strafflagen, som ha resulterat i fällande dom, skulle ha slutat med frikännande, om inte den hemliga rättegången och den fria bevisprövningen hade tillämpats. Det står jag för, herr Siljeström, och jag skulle vilja anföra blott ett enda exempel, som ganska nyligen har påtalats i dagspressen, på vad man kan bli dömd för under rådande förhållanden.

En ung kvinna dömdes till fem månaders straffarbete. Varför? Jo, polisen hade iakttagit, att hon vid tre eller fyra tillfällen hade träffat en utlänning. Vad hade hon haft för sig med denne? Något förbjudet? Nej, det kunde polisen inte bevisa, men den ansåg sig kunna anta det. Hon bestred detta och påstod, att det var en personlig affär. Från polisens sida påpekades som mycket graverande, att hon inte vid något av sammanträffandena hade kysst utlänningen. Och så dömdes hon till fem månaders straffarbete för praktiskt taget ingenting annat än att hon hade försummat att kyssa utlänningen, när polisen såg det. För dylikt kan man bli dömd, när hemlig rättegång och fri bevisprövning tillämpas. En sådan dom skulle vara omöjlig vid en offentlig rättegång.

Herr Gürde: Herr talman! Det kan icke råda någon som helst meningskiljaktighet om värdet för rättsskipningen av offentligheten. Sedan uråldriga tider, så långt tillbaka som skriven lag finnes bevarad, har den svenska rättskipningen varit offentlig. Denna offentlighet gör det möjligt för envar att följa domstolens verksamhet och bilda sig en uppfattning om, huruvida denna står i överensstämmelse med lag och förordning och med god domarsed och rättsuppfattning överhuvud taget. De undantag från offentlighetsprincipen, vilka såvitt angår underrättsförfarandet kommit till stånd, ha till stor del införts under senare tid. Anledningen till dessa undantag har huvudsakligen varit hänsyn till enskilda intressen. Det har särskilt varit familjerättsliga förhållanden, som skyddats mot offentlighet; å straffprocessens område har det samma gällt i fråga om brottmål mot ungdom.

Vid sidan av dessa av sociala hänsyn påkallade inskränkningar har emellertid vår lag upptagit en regel om att förhandlingarna skola hållas inom stängda dörrar, då det kan antagas, att vid förhandlingarna skall förekomma något, som kan vara menligt för rikets förhållande till främmande makt. Det är här alltså fråga om en rent preventiv åtgärd från domstolens sida. När domstolen skall taga ståndpunkt till frågan, huruvida av denna anledning förhandlingarna skola hållas inom lyckta dörrar, vet domstolen i regel ej vilket processmaterial som kommer att förebringas. Det blir alltså fråga om en viss sannolikhetsbedömning. Annat är givetvis förhållandet, om det hemliga materialet är konkretiserat i vissa bestämda skriftliga handlingar. Då kan ju domstolen på förhand förutse, att det just är detta material, som kräver sekretess, och i ett sådant fall bör naturligen domstolens beslut om offentlighetens utestängande inskränka sig till den del av handläggningen, som avser just dessa handlingar. Situationen är däremot en helt annan, då ett processmaterial, vilket domstolen ännu ej har tillgång till, kan väntas innehålla upplys-

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

ningar som påkalla sekretess. Domstolen måste fatta sitt beslut, innan rättegången i denna del börjar. Om nu domstolen meddelat förordnande om handläggning inom lyckta dörrar, bör domstolen, så snart den finner att några farhågor för att material av denna beskaffenhet skall förekomma ej längre föreligga, omedelbart övergå till förhandling inför öppna dörrar. Den bör alltså i sådant fall korrigera sitt tidigare beslut. Jag är mycket tveksam, om något skulle vinnas genom att införa talerätt gentemot domstolens beslut, just därför att domstolens beslut på grund av sakens beskaffenhet måste bygga på sannolikhetsantaganden och i hög grad är betingat av processens utveckling. Ett sådant beslut gäller allenast en viss situation, som snabbt kan förändras. Ur processuell synpunkt skulle det medföra mycket stora olägenheter, om på grund av missnöje mot beslutet hela processen skulle stoppas upp. Parter och vittnen, som kommit tillstådes, kanske långväga ifrån och med dryga kostnader både för dem enskilt och för statsverket, skulle få resa tillbaka med oförrättat ärende för att sedan om en tid åter bli inkallade. Visserligen måste man finna sig även häri, om det funnes utsikt till att man skulle vinna något av värde med klagorätten. Men sannolikheten talar för att hovrätten på detta stadium knappast kan fatta något beslut, som kommer sanningen närmare än underrättens. Materialet är på detta stadium alldeles för vagt och bristfälligt för att man skall kunna komma till något definitivt beslut i frågan, huruvida rättegången i sin helhet bör handläggas inom lyckta dörrar eller inte. En annan sak är frågan, huruvida underrättens beslut bör få överklagas med hänsyn till den fortsatta sekretessen i fråga om protokoll och andra handlingar, som avse det ifrågavarande rättegångstillfället. Domstolens beslut har nämligen betydelse även ur denna synpunkt.

Jag har velat med några ord belysa dessa spörsmål särskilt med hänsyn till att jag, som här nämnts, är ordförande i den sakkunnigutredning, som har att syssla med vissa närliggande ämnen. Jag har delgivit chefen för justitiedepartementet, som är min uppdragsgivare i detta fall, utskottets uttalande i frågan, huruvida nu förevarande ämne inginge i de sakkunnigas uppdrag. Jag har därvid fått rätt att meddela, att departementschefen gillade den uppfattning, som på denna punkt kommit till uttryck i utskottets uttalande, och att sålunda de sakkunniga även vid bifall till utskottets hemställan komma att till utredning upptaga frågan om tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid underdomstolarna, medan uppdraget däremot knappast kan anses innefatta en närmare undersökning av parts befogenhet att överklaga underrätts beslut om handläggning inom lyckta dörrar. I denna del har kammaren sålunda att taga ståndpunkt till, om en utredning är erforderlig eller inte. Jag har för min del den uppfattningen, att man med hänsyn till dessa frågors natur har mycket litet att vinna ur offentlighetssynpunkt genom en klagorätt, medan däremot de processuella olägenheterna av en sådan klagorätt äro uppenbara.

Herr Schlyter: Herr talman! Ehuru ordföranden i den sakkunnigkommitté, till vilken man tänker sig att denna fråga skulle överlämnas, gjort ett uttalande i negativ riktning angående nyttan och nödvändigheten av en klagorätt, är jag för min personliga del beredd att med allra största förtroende till hans kommitté överlåta en utredning av spörsmålet. Jag tror inte, att saken kan på rak arm lösas så enkelt som herr Gärde här antydde. Om han och hans kommitté få tillfälle att tränga närmare in i frågan, tror jag, att de komma att avvinna den nya synpunkter. Herr Gärde var troligen inte närvarande under mitt förra anförande, ty jag underströk ju uttryckligen, att det inte var

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

meningen, att ett överklagande av beslut om handläggning inom lyckta dörrar skulle ha till resultat, att de pågående rättsförhandlingarna uppskötes, med påföljd att tillstådeskomna parter och vittnen finge resa hem. Jag sade uttryckligen, att detta inte vore så praktiskt, men att det i alla fall har sina betydelse, om hovrätten får lov att pröva, huruvida offentligheten med rätta utslutits i målet. Jag menar, att hovrätten kan få ett gott material som grundval till en sådan prövning.

Även herr Siljeström bestred den praktiska betydelsen av klagorätten. Han medgav, att det kunde vara av ett visst värde, att klagorätten fanns, och att den kunde vara ägnad att göra prövningen från underrättens sida ännu noggrannare än för närvarande. Men han menade, att hovrätten inte kunde vara i stånd att på det då föreliggande materialet träffa ett avgörande, som kunde bli till gagn för målets fortsatta handläggning. Med anledning härav skall jag, herr talman, be att få nämna ett analogt fall, som var aktuellt för 30 år sedan.

Jag sysslade då i processkommissionen med en speciell fråga, beträffande vilken påföljande år framlades förslag för riksdagen, nämligen frågan om summa revisibilis och därmed sammanhängande begränsningar i fullföljdsrätten. I fråga om rätt att överklaga häktningsbeslut fördes i det sammanhanget precis samma resonemang som i dag föres av herrar Siljeström och Gärde. Det ansågs, att ett överklagande av underrätts beslut om häktning inte kunde ha någon praktisk betydelse. Till hovrättens prövning skulle det alltid få gå, men år 1915 beslöt riksdagen, att talan i häktningsfrågor inte fick fullföljas separat till högsta domstolen. Vi resonerade alltså precis som man nu gör. Det material som bringas under den högre instansens prövning återger blott vad som ditills förekommit i målet. Nya synpunkter kunna komma fram, vilka medföra, att högsta instansen inte kan träffa något slutligt avgörande. Riksdagen gillade dessa synpunkter, och klagorätten utslöts. Det dröjde emellertid inte länge, förrän den riksbekanta förräderiprocessen gick av stapeln. Det uppkom då fråga om att de tilltalade skulle överklaga häktningsbeslutet i högsta instans, och det väckte, kan jag säga, allmän förtrytelse i landet, att klagorätten var utsluten. För egen del fann jag, att vad som i det sammanhanget förekom var av sådan beskaffenhet, att det visade att vi misstagit oss. Även om det inte är ofta som klagorätten kan behöva tagas i bruk, kan den i enstaka fall bli av verkligt stor betydelse. Uppfattningen härom vann en sådan utbredning, att en motion, som jag året därpå skrev åt några riksdagsmän och som gick ut på att återinföra rätten till klagan i högsta instans över beslut om häktning, blev bifallen av båda kamrarna.

Jag menar alltså, att det här föreligger en analogi till det då förda resonemanget. En klagorätt kan i enstaka fall få stor betydelse. Bland annat leder den till att om hovrätten skulle anse att offentligheten inte bort utslutas, bliva protokollen i målet offentliga. Som det nu är, skall domstolen besluta hemlighållande av protokollen i högst 70 år. På detta sätt undandras offentligheten inte bara den muntliga rättsförhandlingen utan även, så länge målet är av intresse, all kännedom om målet.

Jag förstår inte, herr talman, att det kan råda så stor tvekan om att visa detta lilla intresse för tillgodoseende av kraven på offentlighet i rättsskipningen, att kammaren skulle behöva tveka att bifalla reservationen.

Herr Linderot: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att lämna en upplysning till dem, som kanske inte haft tillfälle att läsa min motion. Jag vill meddela, att vi inte förbisett, att det särskilt under krigstid kan förekomma mål av den art, att rättegången måste hållas inom lyckta dörrar. I

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

motionens yrkande har tydligt angivits, att sådant som med hänsyn till rikets försvarsläge bör hemlighållas inte skall behandlas vid offentlig rättegång. Jag har velat meddela detta för att ingen skall tro, att vi betrakta denna sak på något verklighetsfrämmande sätt och vilja få riksdagen att acceptera en ordning, enligt vilken alla rättegångar skulle vara offentliga. Så är alltså ingalunda fallet.

För dem som i fortsättningen komma att handlägga denna fråga — jag tänker närmast på herr Gärde och hans kommitté, som väl får hand om utredningen — vill jag framhålla, att det vore lämpligt att man skapade sådan praxis, att domstolen när det blev nödvändigt hemligstämplade vissa handlingar eller handlade vissa delar av målet inom lyckta dörrar. Man skulle alltså inte för hela målet välja det ena eller andra alternativet. På så sätt skulle säkert många av de olägenheter, som nu uppstå av det vidsträckta bruket av hemliga rättegångar, kunna elimineras. Man kunde alltså stänga dörrarna till rättssalen, när rikets intressen uppenbarligen skulle skadas av offentligheten, men öppna dem igen, då handläggningen övergick till frågor, som inte rimligen kunde medföra någon skada i detta hänseende. För de åtalade är det av stor psykologisk betydelse, att de ha känslan av att den allmänna opinionens uppmärksamhet är riktad på deras mål.

Jag tror alltså, att kammaren, när nu min motion väl knappast kan vinna bifall, dock bör kunna följa reservationen.

Herr Gärde: Herr talman! Gentemot utskottets ärade ordförande vill jag säga, att klagorätten i fråga om häktning är av väsentligt annan karaktär än den ifrågasatta klagorätten mot beslut om förhandlingarnas hållande inom lyckta dörrar. I det fall herr Schlyter relaterade medför ju icke klagorätten att rättegången med den häktade avbrytes, utan den fortgår, och målet kan till och med slutdömas, innan besvären i fråga om häktingen prövats i högre rätt. I vissa fall kan dock denna besvär rätt leda till, att den häktade frigives, medan målet mot honom ännu pågår. Helt annorlunda förhåller det sig med frågan om förhandling inom lyckta dörrar. Den förhandling som det är fråga om har alltid redan ägt rum, när besvären prövas av hovrätten, och hovrättens prövning avser ju blott denna förhandling. Hovrätten kommer alltså alltid i efterhand. I fråga om eventuellt kommande förhandlingar i målet kan hovrätten ej yttra sig, eftersom hovrätten inte vet vilket processmaterial, som då kan förekomma. Ej heller underrätten har i sitt beslut tagit ståndpunkt till denna fråga.

Däremot skall jag villigt erkänna, att en besvär rätt kan ha betydelse med hänsyn till den framtida sekretessen, vilket jag även framhöll i mitt tidigare anförande. Detta spörsmål anser jag emellertid falla under det uppdrag, som de sakkunniga redan fått.

I anledning av herr Linderots sista anförande vill jag meddela, att processlagberedningen i ett för några månader sedan framlagt förslag gått just den av herr Linderot anvisade vägen och förordat att vid företeende av hemliga handlingar endast den del av processen som rör dessa handlingar skall förlöpa inom lyckta dörrar.

Herr Branting: Jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag har det intrycket, att herr Gärde talar om detta spörsmål ur något väl teoretiska synpunkter. Det bör kanske i alla fall observeras av kammaren, att bland reservanterna även finnes en borgerlig jurist, herr Gezelius, som i sin yrkesutövning kommit i kontakt med dessa frågor. Han har också anslutit sig till den ståndpunkten, att en särskild utredning är av behovet påkallad.

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

Herr Gärde talar om dessa ting, som jag sade, ur teoretiska synpunkter. Han yttrade exempelvis, att domstolen redan från spionerimålets början skall överväga, om någonting kan tänkas förekomma under handläggningen, som bör hemlighållas, och han framhöll att detta är mycket svårt, innan domstolen vet vilket material som skall förebibras. Domstolen kanske därför försiktigtvis inleder handläggningen med en förklaring att den skall äga rum inom lyckta dörrar. Men om domstolen sedan finner, att detta förordnande inte var behöfligt, kan — enligt herr Gärde — den fortsatta handläggningen äga rum offentligt. Detta är naturligtvis teoretiskt sett riktigt. Men jag vill göra gällande, att en sådan övergång från hemlig till offentlig rättegång i praktiken aldrig förekommer. Ett mål, som från början förklarats vara ett s. k. hemligt mål, *förblir* hemligt mål till sista stavelsen, oavsett vad som förekommer.

Herr Gärde talar även om de svåra olägenheter ur processuell synpunkt, som skulle följa med möjligheten till ett särskilt överklagande. Herr Gärde skildrade för oss, hur redan vittnena kommit tillstädes och allting stod redo för att börja processen — och så blev plötsligt hela denna apparat bragt ur funktion, därför att svaranden tillät sig att överklaga beslutet om handläggning inom lyckta dörrar. Men jag förstår inte, att herr Gärde är alldeles främmande för den processuella anordning, som man brukar kalla för förberedelse — ett förberedande sammanträde. En fråga om rättegångens offentlighet kan ju och bör tagas upp vid första rättegångstillfället och härvid läggas till rätta på ena eller andra sättet. Först härefter inkallas vittnen och processen lägges upp i hela sin omfattning, om så är erforderligt. Så går det ju i regel till redan nu, och så lär det också komma att gå till, sedan den av herr Gärde så varmt förordade processreformen blivit genomförd.

Man säger nu också, att de tilltalade ingenting skulle ha att vinna på en särskild talerätt. Detta är verkligen ett bevis på, hur litet man varit i kontakt med dessa ting i praktiken. Vi erinra oss väl dock alla åtminstone ett fall, vilket stod omnämnt i tidningarna, då ett antal utländska medborgare i rätt bemärkt ställning, tilltalade för olovlig underrättelseverksamhet, genom sin advokat särskilt begärde, att förhandlingarna skulle hållas offentligt. Det blev offentliggjort, att en sådan begäran hade framställts. Framställningen ledde inte till något resultat, domstolen stängde dörrarna, och så blev allting tyst i detta mål ända till dess att Kungl. Maj:t beviljade nåd!

Jag vill inte på något sätt bestrida, att detta spörsmål är *svårt* att komma till rätta med. Saken är svår av många skäl. Det går ju t. ex. oftast så till, att en process av detta slag startar med att åklagaren lägger fram en polisrapport, som är hemligstämplad. Denna hemliga polisrapport lämnar materialet för processen. Domstolen måste då fråga sig, hur den skall kunna förhandla offentligt på basis av ett hemligstämplat dokument. Det blir sålunda under nuvarande förhållanden i realiteten icke domstolen utan säkerhetspolisen, som med sin röda stämpel på sin rapport avgör frågan om processens offentlighet.

Många synpunkter kunna alltså anläggas på denna fråga, och den tarvar väl en närmare utredning. Det är visserligen beklagligt, att herr Gärde värjer sig för att få detta uppdrag till det han förut fått. Jag är dock övertygad om att han, trots den motvilja mot uppdraget, som han nu lagt i dagen, efter närmare studium av saken, skall komma till intressanta och värdefulla resultat. Jag fasthåller därför vid reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reser-

Om revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

vationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schlyter* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 63.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Genom en den 25 februari 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 110, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen.

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m., vilken enligt lag den 4 juni 1943 (nr 280) gäller till och med den 30 juni 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1945; dock att från och med den 1 juli 1944 4 § i lagen skall hava följande ändrade lydelse.

4 §.

Åtgärd, varom — — — avsedda ändamålet.

Har förordnande — — — upphäva detsamma.

Då någon med stöd av 3 § kvarhållits mer än fem dygn, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos justitiekanslern. Har den misstänkte ej inom femton dagar från första dagen av kvarhållandet förklarats häktad, skall han frigivas, där ej justitiekanslern medgiver, att han må kvarhållas under viss ytterligare tid, högst femton dagar.

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande proposition, nr 110, måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *Knut Petersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag skall inte bli mångordig. Denna fråga dryftades rätt ingående, när den senast var före i kammaren. Det är kanske onödigt att upprepa det meningsskifte, som då förekom, även om de därvid framförda erinringarna i mycket stor utsträckning fortfarande äro giltiga. Jag har emellertid till utskottets utlåtande fogat en reservation. Vissa omständigheter ha gjort, att den icke utmynnat i något yrkande, varför jag anser mig skyldig att något förklara, vad som ligger bakom.

Jag har inte velat motsätta mig en tvångsmedelslag. Under rådande förhållanden är det väl tämligen tydligt, att polisen har behov av vissa extra tvångsmedel. Däremot har jag inte lika förbehållslöst som utskottet kunnat ansluta mig till en förlängning av den nuvarande lagen.

Det kan finnas mycket att invända mot det sätt, på vilket lagen har blivit tillämpad, och kanske också mot själva lagtexten. Vad som upplysts inom utskottet har i varje fall inte övertygat mig om att missförhållandena numera blivit avlägsnade. Man får snarare medgiva, att de fortfarande florerar i ganska stor utsträckning. Att det har blivit bättre efter den senaste lagändringen skall jag villigt erkänna. Den tillsyn, som man genom lagändringen uppdragit åt justitiekanslern, har otvivelaktigt resulterat i en hälsosam återhållsamhet från polismyndigheternas sida. Jag tror också, att det har skett en ganska avsevärd uppreisning i fråga om den tidigare ganska vidlyftiga kontrollen av brev och telefonmeddelanden. Men, som sagt, åtskilliga missförhållanden stå nog kvar, och därför skulle jag för min del gärna ha sett, att utskottet i sitt utlåtande hade uttalat en bestämd önskan att en ökad återhållsamhet måtte iakttagas ifrån polismyndigheternas sida.

Nu kan man naturligtvis säga, att man inte kommer så långt, om man bara siktar på lagens tillämpning. Den bygger ju på själva lagtexten, som i vissa delar är otillfredsställande. En talare vid fjolårets debatt påpekade, att sådan som 2 § nu är formulerad, inbjuder den faktiskt till missbruk. Den är så vidsträckt och så tänjbar, att man kan säga att polisen har fria händer, när det gäller att avgöra användningen av dessa extra maktmedel.

Man lägger också märke till två enligt min mening ganska betänkliga tendenser i utvecklingen. Det förefaller t. ex. som om övervakningen av brev och telefonsamtal mer och mer blir en rutinsak. Har man en gång börjat att läsa andras brev, så fortsätter man med det, oavsett om de motiv som ursprungligen förelågo alltjämt äro giltiga eller inte. Man upptäcker en hel del intressanta saker; de ha kanske inte alls avseende på polisens egentliga uppgift att uppdraga brott, men de kanske ha intresse ur andra synpunkter, och så fortsätter man som sagt att läsa dessa brev eller lyssna på dessa telefonsamtal. Det förefaller också ha försiggått en viss ändamålsförskjutning. Det finns anledning förmoda att kontrollen över brev och telefonsamtal i själva verket utnyttjas för ett ganska omfattande affärsspionage i statlig regi, en sak som synes mig vara ytterst betänkelig.

På grund av dessa förhållanden och även om man tar hänsyn till den ytterligare utsträckning av kontrollen, som kan väntas i och med att justitieombudsmannen åtagit sig en viss undersökning rörande verkningarna av denna lag, får man nog en annan gång taga under allvarligt övervägande att företaga en grundlig omarbetning av lagens 2 §. Jag vill därför till justitiemi-

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
 nistern rikta en vädjan i sådant syfte. Skall lagen ännu en gång förnyas, hoppas jag att man underkastar den nuvarande lagtexten en grundlig revision, vilket faktiskt är starkt av behovet påkallat.

Det har icke varit mig möjligt, herr talman, att formulera dessa önskemål i ett direkt yrkande. Det förelåg ju icke något förslag till ny lagtext i utskottet, och därför kan jag inte heller här i kammaren ställa något sådant yrkande, men jag har velat framföra dessa önskemål i förhoppning att de måtte vinna beaktande, när saken en annan gång kommer före.

Herr Schlyter: Herr talman! Som representant för utskottet har jag verkligen svårt för att säga något enda ord till bemötande av herr Knut Petersson. Jag kan icke finna, att det råder någon meningsskiljaktighet mellan honom och utskottet på någon enda punkt. Han anförde en utveckling av informationsväsendet, grundad på de lästa breven, som han betecknade såsom ytterligt betänklig. Även i det fallet delar jag hans mening, och denna uppfattning har kommit till uttryck i utskottets yttrande genom andra satsen i andra stycket, där det heter: »Utskottet finner anledning att i detta sammanhang starkt understryka angelägenheten av att de särskilda tvångsmedlen icke tillgripas eller utnyttjas för andra syften än de i lagen uttryckligen medgivna.»

Denna fråga, herr talman, diskuterades förra året, då samma ärende behandlades, och i protokollet för lördagen den 22 maj 1943, nr 18 s. 61 angav jag ganska detaljerade uppgifter om de missbruk som voro konstaterade inom utskottet redan förra året. Jag uttalade även den meningen, att justitiekanslerns uppgift skulle bli att hålla trafikmedelscensuren inom lagens rāmärken, och fortsatte: »Det bör med styrka understrykas, att justitiekanslern icke äger såsom något slags sedvanerätt acceptera en tillämpning av trafikmedelscensuren vid sidan om lagen, som tilläventyrs må ha insmugit sig.»

Jag har under utskottets behandling denna gång konstaterat, att någon ändring icke har skett i det informationsväsende som grundas på de lästa breven, utan det fortsätter alltjämt på samma sätt. Jag vill därför alldeles särskilt understryka slutorden i utskottets yttrande: »Av utskottets denna dag avgivna utlåtande nr 26 framgår att justitieombudsmannen påbörjat en särskild undersökning rörande bland annat verkningarna av ifrågavarande lagstiftning.» Det är utskottets förväntan, att justitieombudsmannen går till botten med denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen och lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark.

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning.

Andra lagutskottet hade till behandling förcheft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 22 i första kammaren av herr

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

Andersson, Gustav Emil, m. fl. och nr 43, i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte föreläggas innevarande års riksdag om tillfälligt förbud mot sådan avstyckning, som möjliggjorde att åker och äng skildes från jordbruksfastighet tillhörande skogsmark.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Enligt gällande bestämmelser om tilldelning av skog vid avstyckning från jordbruksfastighet kan skog, som i förhållande till styckningsfastigheten är att betrakta som överloppsskog, skiljas från jordbruket, även om det i orten finnes andra jordbruksfastigheter som äro i stort behov av skog. De nya avstyckningsregler, varom fastighetsbildningssakkunniga ämna framlägga förslag, syfta enligt uppgift i de sakkunnigas yttrande över förevarande motioner framför allt till att effektivare än för närvarande skydda jordbruket genom restriktiva villkor för avstyckning. Särskilt är meningen att ge uttryck åt tanken, att man vid prövningen huruvida skog må skiljas från jordbruket skall taga hänsyn icke blott till de av styckningen närmast berörda jordbruksfastigheternas skogsbehov utan även till intresset att i orter, där jordbruket i allmänhet för att bli bärkraftigt behöver stöd i skogsbruk, all befintlig skog, som härför erfordras och är för ändamålet tjänligt belägen, bibehållas vid jordbruksjorden.

Om nu under tiden till dess de sakkunnigas förslag blivit framlagt och slutligen bedömt klyvning av blandade jordbruks- och skogsfastigheter äger rum eller kan antagas komma att äga rum på ett sätt och i en utsträckning, som skulle utgöra märklig fara för förverkligandet av syftet med förslaget, torde starka skäl kunna anföras för ett tillfälligt förbud mot avstyckning i den riktning motionärerna föreslagit. Då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på området, anser utskottet det emellertid ej erforderligt, att riksdagen gör någon framställning i frågan.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Reservation hade avgivits av herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådomb, vilka inom utskottet yrkat bifall till förevarande motioner.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Jag har jämte tolv andra av kammarens ledamöter väckt en motion om åtgärders vidtagande för att förhindra den nu pågående styckningen av mindre bondejordbruk på sådant sätt att skogen skiljes från jordbruket och blir en egen skogsfastighet. I detta syfte ha vi begärt, att riksdagen måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari det begäres, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års riksdag framlägga förslag om tillfälligt förbud mot sådan avstyckning, som möjliggör att åker och äng skiljas från jordbruksfastighet tillhörande skogsmark.

De förhållanden som jag känner till särskilt från min hembygd, Jönköpings län, men även från andra län göra denna fråga aktuell, i synnerhet som 1939 års fastighetsbildningssakkunniga ha fått ett så omfattande och tidsödande uppdrag, att de icke ännu kunna komma fram med förslag i fråga om ändrad jorddelningslagstiftning. Man vet ännu inte när en sådan lagstiftning kan träda i kraft. Under nuvarande krisförhållanden ha emellertid en hel del samvetslösa jobbbara från städer och andra samhällen liksom virkeshandlare från landsbygden begagnat tillfället att göra sig goda vinster genom att köpa skogrika

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

gårdar, avverka så mycket skog som möjligt och sedan sälja inägora och i en del fall även den sämre utmarken men behålla den bästa produktiva skogsmarken och genom ägostyckning göra den till en fristående jordbruksfastighet.

Jag har här en liten förteckning från Jönköpings län över dylika jorddelningsärenden som avgjorts eller äro under handläggning. Det gäller över ett trettiotal gårdar i Jönköpings län, och jag skall för att bevisa vad det är fråga om nämna ett par exempel. Utskottet tycks nämligen ha ganska svårt att fatta vad saken gäller åtminstone att döma av utlåtandet, där utskottet inte berört den egentliga sakfrågan utan gått omkring den och talat om annat.

I en socken i Jönköpings län finns ett mindre jordbruk med 39 hektar skogsmark men endast 2,5 hektar åker och 1,5 hektar äng. Det köptes år 1941 av en disponent, som därefter försålde inägora till grannarna. Skogsskiftet undantogs och skulle bli egen fastighet. Av dessa två små granngårdar, som köpte inägora, hade den ena 17, den andra 20 hektar skog. Jag tror att om man skall göra någonting för att få fram bärkraftiga jordbruk i skogsbygden, kan det aldrig bli stora jordbruk, men de måste i stället ha så mycket skog, att den tillsammans med jordbruket kan försörja en familj, och det skulle dessa två granngårdar ha kunnat göra, om de hade fått köpa den skogsmark på 39 hektar och fått ungefär 20 hektar var att lägga till sina förut allt för ringa skogsmarker. Det är ju en omdömesfråga, om det är till men för jordbruket i allmänhet att en sådan delning sker, men den lantmätare som handlade ärendet ansåg att det inte var till men för jordbruket, att denna skog bildade egen skogsfastighet, vilket det uppenbarligen är. När sedan överlantmätaren godkänt delningen, är den fastställd, om inget överklagande sker, och på detta sätt omöjliggöres på grund av gällande lag och lantmätarnas sätt att tillämpa den alla vidare åtgärder för att göra dessa små jordbruk till bärkraftiga bondejordbruk.

Jag kan ta ett annat fall, där det var en gård med 6 hektar åker och 19 hektar skogsmark, som likaledes har varit föremål för ett sådant jobberi. Åkern såldes till en granne, som endast hade 16 hektar skogsmark, och dessa 19 hektar skogsmark frilades till en självständig skogsfastighet.

Åter ett annat fall: Det var en gård på 5 hektar åker, 4 hektar äng och 16 hektar skogsmark, som år 1943 såldes till en typisk jobbare. Denne försöker nu sälja inägora till grannar och ämnar behålla skogsmarken som en särskild fastighet. Dessa grannar ha också otillräckligt med skogsmark: den ene 15, den andre 31 hektar. Ärendet är inte avgjort, men det är ju möjligt att det lyckas.

I ett annat fall är åkerarealen 6 hektar, ängen 2 och skogen 17. Där har man försökt bilda en skogsfastighet på 10 hektar för att ta ifrån detta så att det skall bli ännu sämre än det förut är. Ärendet ligger i ägodelningsrätten. Överlantmätaren har avstyrkt, men man vet ju inte hur det går.

Ett annat fall som illustrerar, hur litet man tänker på att gagna jordbruksnäringsen i orten utan tvärtom skadar den, är en gård, som har 6 hektar åker, 1 hektar äng och 50 hektar produktiv skogsmark. Den tillhör en by med ursprungligen sex jordbrukare. Denna gård var bland dem som hade de största arealerna skogsmark och de minsta åkerarealerna, alltså ett lämpligt objekt för sådana där jobbare som vilja tjäna pengar och bara spolia gårdarna. I denna by finns en gård med 5 hektar åker men endast 6 hektar skogsmark. Det kan ju aldrig bli ett bärkraftigt jordbruk. En annan gård har 6 hektar åker och 26 hektar skogsmark och en tredje har 8,5 hektar åker och 30 hektar skogsmark. Den sistnämnda gårdens ägare har köpt hälften av inägora till den gård som här avses, men han har ju för litet skogsmark till denna åkerareal efter skogsbygdens förhållanden. Men den som har 5 hektar åker och bara 6 hektar skogs-

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

mark skulle ju rätteligen ha haft möjlighet att köpa åtminstone 25 hektar av den skogsmark som man nu söker frilägga till en egen skogsfastighet.

Jag skulle kunna mångfaldiga dessa exempel. För att inte alltför mycket upptaga kammarens tid skall jag avstå därifrån, men det är över trettio kända fall från Jönköpings län, som jag har här och som bevisa hur detta sönderstyckande av ibland bärkraftiga, ibland ofullständiga bondejordbruk sker på sådant sätt, att det icke står i överensstämmelse med de syftemål som statsmakterna gått in för, nämligen att även i skogsbygderna skapa bärkraftiga jordbruk genom att se till att de få tillräcklig skogsmark. Dessa styckningar möjliggöras nu genom den gällande lagen, om inte lantmätarna hålla strängt på att de skola låta sitt avgörande vara beroende av om styckningen är till allmänt men för jordbruksnäringen eller ej. Om de hellre göra förrättningen för att göra vederbörande till viljes, blir det sådana här missförhållanden, men detta har utskottet tydligen mycket litet beaktat, ty jag har inte kunnat finna någonting i dess utlåtande om denna sak.

Motionen har ju också i utskottet varit föremål för underliga och växlande öden, som man inte kan undgå att bli litet förvånad över. Motionens kläm innebär, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att få förslag i frågan framlagt till årets riksdag. Utskottet väntade emellertid åtskillig tid, innan utskottet behandlade motionen. Utskottet tänkte inte utremittera den till fastighetsbildningssakkunniga, utan det var först sedan de sakkunniga begärt att få motionen remitterad till sig, som detta skedde. Den upplysningen har jag fått utanför utskottet. När utlåtandet den 11 mars kom in, dröjde det ytterligare två månader, innan motionen låg på kamrarnas bord. Nu är möjligheten förutten att med något resultat yrka bifall till motionen. Man klagat här i kamrarna över att man har för litet att göra i början av riksdagen, men varför kunna då inte utskotten behandla en sådan motion, där man begär ett förslag till årets riksdag, så hastigt som möjligt, så att man kan komma fram till ett resultat, vare sig nu detta blir bifall eller avslag? Då hade man åtminstone saken undångjord, så att man inte behövde avgöra det ärendet mot slutet av riksdagen, då man har mera att syssla med.

Fastighetsbildningssakkunniga, som jag för övrigt stod i kontakt med innan jag väckte motionen, ha tillstyrkt den. Det fäster utskottet inget som helst avseende vid. Utskottet lämnar i stället en lång redogörelse över gällande lag — för fullständighetens skull kunde utskottet gärna ha tillagt, att denna lag helt naturligt kringgås av jobbarna — men denna redogörelse har egentligen ingenting att göra med det väsentliga innehållet och syftemålet med motionen, som är att förhindra bildandet av sådana här små fristående skogsfastigheter, som aldrig bli något annat än jobbarobjekt.

Sedan övergår utskottet i slutet av sitt utlåtande till att tala om vad man skall göra av överloppsskogen; det är början till utskottets eget yttrande. Utskottet borde ha kunnat införskaffa upplysningar om att åtminstone i större delen av småbrukarbygderna i våra skogstrakter finns det ingen överloppsskog att fördela, ty där är skogen fördelad på de fastigheter som finnas. I allmänhet är skogsmarken otillräcklig, och man kan få fram verkliga bondejordbruk endast genom uppdelning av vissa jordbruk med åtföljande skog i stället för att frånskilja skogen till särskilda skogsfastigheter, så att jordbruket aldrig kan bli verkligt bärkraftigt. Men detta har utskottet inte observerat. Det talar i stället om vad man skall göra med överloppsskogen, som inte finns. Det är inget svar på motionen.

De nya avstyckningsregler, som fastighetsbildningssakkunniga ämna framlägga i sitt förslag, bli naturligtvis bättre än de nuvarande, ty det ingår ju i deras direktiv, att de skola söka åstadkomma någonting bättre än den nuva-

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

rande lagstiftningen. Men så säger utskottet: »Om nu under tiden till dess de sakkunnigas förslag blivit framlagt och slutligen bedömt klyvning av blandade jordbruks- och skogsfastigheter äger rum eller kan antagas komma att äga rum på ett sätt och i en utsträckning, som skulle utgöra märklig fara för förverkligandet av syftet med förslaget, torde starka skäl kunna anföras för ett tillfälligt förbud mot avstyckning i den riktning motionärerna föreslagit. Då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på området, anser utskottet det emellertid ej erforderligt, att riksdagen gör någon framställning i frågan.» Alltså menar utskottet, att det inte är riktigt, att det redan nu föreligger en verklig fara, ty hade utskottet menat det, skulle man ju inte ha varit så tveksam, att man uttryckt sig på detta sätt. Det är förvånande, att inte utskottsmajoriteten känner till, att det försiggår en dylik för bondejordbruket mycket skadlig ägostyckning, som jag förut påpekat. Och när utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet skall följa utvecklingen på detta område, vill jag erinra om att om man begär styckning av en gård på det sätt som jag här talat om och inägorna säljas till grannar, medan skogsmarken behålles som en egen fastighet, och överlantmätaren godkänner detta, så går saken inte vidare. Sedan har inte Kungl. Maj:t möjlighet att ta reda på saken, ty då är den avgjord. Det enda skulle vara, att några av ortens befolkning för Kungl. Maj:t anmälde, att en lantmateriförrättning skett och vunnit laga kraft, som de anse otillbörlig. Kan utskottet verkligen mena, att Kungl. Maj:t på detta sätt skall hållas underkunnig om vad som sker på detta område?

Skall man trösta sig med att vad som sker får väl fortsätta tills fastighetsbildningssakkunniga bli färdiga? Något tillfälligt förbud, som förhindrar denna egendomsspoliering, vill man inte vara med om, utan saken får ha sin gång, och så kommer man med några allmänna talesätt om att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på detta. Kungl. Maj:t har sannerligen tillräckligt mycket att ha sin uppmärksamhet riktad på även om Kungl. Maj:t inte behöver hålla ögonen på hur vissa myndigheter och tjänstemän fullgöra sina skyldigheter vid sitt ställningstagande till en gällande lags mycket svaga uttryck om vad som är till men för jordbruksnäringen.

Utskottets negativa inställning till denna motion och motionens märkliga behandling i utskottet kunna inte tolkas på annat sätt än att utskottet inte har velat göra någonting för att stävja detta jobberi med jordbruks- och skogsfastigheter och denna hemmansklyvning, som i många fall omöjliggör åstadkommandet av verkligt bärkraftiga jordbruk ute i småbrukarbygderna. Men utskottets ståndpunkt kan ju förklaras med att det i majoriteten icke finns någon representant för den jordbrukargrupp, vars intressen det här gäller. Det finns ingen som har erfarenhet av eller på nära håll har kunnat bilda sig en uppfattning om vad saken verkligen gäller. Men den som själv har varit en liten småbrukare, odlat upp ett litet småbruk i en sådan skogstrakt och levat mitt ibland en sådan småbrukarbefolkning, där det i hela socknen inte finns ett enda jordbruk som är så stort som 10 hektar, vet vad saken betyder, när man ser att det lyckas för jobbare att komma över kanske en av de bästa gårdarna i denna lilla socken eller by och dela upp den så att han skapar sig ett jobbarobjekt eller en mycket förmånlig kapitalplacering i en ofta tämligen stor skogsmark. En sådan skog är den bästa kapitalplacering som finns, men det är ingen förmånlig kapitalplacering för dessa personer att ha ett litet dåligt jordbruk och underhålla husen på detsamma. Det gäller att göra sig av med detta så fort som möjligt och behålla endast skogen. Men utskottet vill inte stoppa sådant, inte ens i dessa kristider, då sådana tendenser göra sig mera märkbara än annars.

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

Jag kan inte annat än med skärpa vända mig emot detta sätt att behandla frågan. Tyvärr är det nu på grund av den långt framskridna riksdagstiden omöjligt att nå ett positivt resultat vid denna riksdag, och jag nödgas därför avstå från att yrka bifall till motionen. Jag har emellertid under hand fått reda på att det finns möjligheter att på annat sätt komma fram till ett resultat som överensstämmer med motionens syfte, och då kanske utskottet inte kan ställa sig lika nonchalant som det gjort nu.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Bror*.

Herr Norman: Det är mycket möjligt, att det hade varit av värde för utskottet att ha fått del av det material, som den ärade talaren här har gjort utdrag ur. Jag tycker att det borde ha varit motionären angeläget att tillställa utskottet det rikhaltiga material, som han här framhållit föreligger.

Beträffande handläggningen av detta ärende så ligger saken så till, att när vi hade den stora remissbehandlingen av de till utskottet hänvisade motionerna — den 3 februari, om jag inte minns fel — läto vi denna motion ligga på bordet därför att vi ansågo, att den nära sammanhängde med det utredningsuppdrag som fastighetsbildningssakkunniga fått, och först ville undersöka, om det var tänkbart att något förslag från deras sida skulle komma fram, innan motionen måste behandlas. När vi kommo underfund med att man inte kunde vänta något sådant förslag så tidigt, remitterades motionen dit. Det är riktigt, som den ärade talaren framhållit, att fastighetsbildningssakkunniga uttalat ett önskemål att få avgiva yttrande i frågan. Detta skedde dock endast en vecka efteråt. Redan den 10 februari beslöts remiss till fastighetsbildningssakkunniga, och därmed var ju inte någon längre tid försutten. Utskottet tog upp denna motion till behandling tidigare än de övriga jordmotioner, som förelågo inom utskottet, just med tanke på att om här skulle göras någonting, så var det ganska brådskande och framför allt nödvändigt, att utskottet klarade av denna fråga före påsk. Vi voro från början inriktade på detta, och majoriteten var också positivt inställd till motionens krav. Nu kunde inte motionen slutbehandlas, så att något utlåtande från utskottet kunde komma före påsk, utan slutbehandlingen måste uppskjutas till efter påsk.

När vi då resonerade om, vilka riktlinjer som skulle kunna utformas i motiveringen för ett tillstyrkande av motionen, funno vi, å ena sidan, att utskottet var nödsakat att inbjuda riksdagen att i förväg ta bestämd ståndpunkt till de riktlinjer, efter vilka fastighetsbildningssakkunniga ämna utarbeta sitt lagförslag. Men det ansågs inte riktigt att på det sättet binda riksdagen för vissa bestämmelser i ett ännu icke slutbehandlat lagförslag, innan alla remissinstanser hade hörts o. s. v. Om utskottet skulle tillstyrka denna motion, så vore vi, å andra sidan, nödsakade att säga ifrån, att avstyckningsförbudet icke finge göras så bestämt att det hindrade komplettering av de ofullständiga jordbruken. Det har ju varit en fråga, som sedan gammalt har intresserat riksdagen, att alla möjligheter att komplettera de ofullständiga jordbruken skola tillvaratagas. Det är nog så att detta spörsmål har ganska olika aktualitet i olika delar av landet, och jag skulle tro, att det är särskilt i den bygd, där den ärade talaren är hemma, som man gjort sådana tråkiga erfarenheter. under det att man från andra håll och från jordbrukskunnigt folk inom utskottet — sådant saknas dock inte helt och hållet, vilket herr Andersson här påstod — har framhållit, att några sådana missförhållanden inte ha kunnat märkas, medan man däremot inom många andra områden av vårt land mycket ivrigt eftersträfvade att kunna komplettera ofullständiga jordbruk, som ha tillräckligt med skog men som behöva mera odlingsjord.

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

Skulle man nu på detta område få en skärpt lagstiftning, som kanske skulle kunna avstänga ett sådant där jordbruk från möjligheten att få mer odlingsjord sig tilldelad eller att kunna få köpa sådan jord utan att samtidigt behöva köpa skogsmark som det jordbruket måhända inte behöver för att bli ett bärkraftigt jordbruk, skulle det inte vara någon lämplig lösning. Skulle utskottets majoritet emellertid tillstyrka motionen — och det var som sagt dess bestämda avsikt — måste utskottet säga ifrån, att den blivande lagstiftningen inte finge hindra en sådan komplettering av de ofullständiga jordbruket. Men detta skulle å andra sidan vara att föregripa de lagstiftningsåtgärder, som fastighetsbildningssakkunniga ämna framlägga förslag om, och riksdagen skulle således genom ett beslut med en sådan motivering omöjliggöra eller lägga hinder i vägen för de sakkunniga att utforma sitt lagförslag så som de tänkt sig. Då utskottet kommit till denna uppfattning, hade vi hunnit så långt in på denna riksdagssession att utskottet icke gärna kunde begära ett lagförslag till årets riksdag. Vi ansågo därför den ståndpunkt, som utskottet slutligen intog, vara den riktigaste, och jag skulle tro att vi icke därigenom på något sätt ha förhindrat en sådan lagstiftning, som motionärerna ha önskat.

Bortsett från den omständigheten, att en lag inte gärna skulle kunna antagas redan vid värriksdagen, synas motionärernas syftemål ändå kunna uppstå, dels genom att fastighetsbildningssakkunniga ha detta problem till föremål för sin uppmärksamhet — de sakkunniga ha ju möjlighet att ta initiativ i frågan och göra framställning därom till Kungl. Maj:t — och dels genom att Kungl. Maj:ts uppmärksamhet har blivit fäst på frågan. Utskottet har icke alls med sitt uttalande menat, att Kungl. Maj:t skulle följa vad som sker ute i bygderna beträffande avstyckningar och därigenom ha sin uppmärksamhet fäst på den frågan, utan utskottet har menat att Kungl. Maj:t, när nu Kungl. Maj:t när som helst, skulle jag tro, får mottaga fastighetsbildningssakkunnigas utredning, får sin uppmärksamhet fäst på frågan. Skulle Kungl. Maj:t då komma till den uppfattningen att det behövs en tillfällig lagstiftning för att förhindra en forcerad olämplig avstyckning, till dess den blivande lagen kommer till stånd, är det ganska naturligt, att Kungl. Maj:t då tar initiativ till att bringa frågan under riksdagens prövning.

Syftet med motionen tror jag således har nåtts, och orsaken till att utskottet icke har ställt sig positivt till densamma är, att utskottet inte vill inbjuda riksdagen att ta ståndpunkt till sådana direktiv för denna tillfälliga lagstiftning, som skulle på något sätt stå i vägen för den lagstiftning, som nu är föremål för fastighetsbildningssakkunnigas övervägande.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Jag kan inte riktigt följa med andra lagutskottets ärade ordförande i hans resonemang här, när han bland annat säger att utskottet har varit så betänksamt i fråga om att tillstyrka motionen därför att ett bifall till densamma skulle kunna förhindra en komplettering av ofullständiga jordbruk. Andra lagutskottets avstyrkande av motionen, d. v. s. ställningstagande emot motionens syftemål, innebär ju tvärtom, att utskottet ger en viss sanktion åt vad som nu sker på detta område, nämligen att gårdar uppdelas så, att närliggande mindre jordbruk tillföras inägorna men skogsmarken behålles för annat ändamål. Det blir aldrig några verkligt bärkraftiga jordbruk på det sättet, och motionärerna vilja förhindra att sådana jordbruk skapas. När en sådan gård delas upp, så skall även skogsmark följa med till de olika delarna, så att det verkligen uppstår bärkraftiga jordbruk.

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

Det torde för övrigt inte vara så stor skillnad i detta avseende mellan skogsbygderna i sydsvenska höglandet och andra skogsbygder i vårt land. Just dessa mindre jordbruk, som behöva kompletteras, ha i allmänhet för litet skogsmark och för litet åkerjord för att kunna bli verkliga bondejordbruk. Även om man inte kan göra dem till verkliga bondejordbruk med 25—30 tunnland åker, så kan man genom att tillföra dem skog göra dem till jordbruk, som brukaren och hans familj kunna existera på under drägliga förhållanden. I norra Sverige, som jag känner tämligen väl till, eftersom jag rest rätt mycket där, även i obygderna, finns det på många håll odlingsbar mark, som tillhör en större gård men som den gården inte har någon direkt användning för. Det är ju inte fråga om att dela upp en sådan gård och låta den försvinna såsom fastighet, men det går mycket väl för sig att ifrån den gården sälja litet, och för all del inte så litet, av den odlingsbara marken till något mindre jordbruk i närheten, utan att huvudgårdens bärkraft äventyras.

Vad vi ha inriktat oss på är att bestående jordbruk inte skola försvinna till men för jordbruksnäringen i orten, och utskottet borde väl ha kunnat förstå, att meningen med motionen var att söka hindra en uppdelning av jordbruk på det sättet att skogsmarken fränskiljes för att bilda egen skogsfastighet, något som sker i penningplaceringssyfte och ofta bedrivs som ett rent jobbar-geschäft, eftersom sådana fastigheter gå lätt i handeln och alltid äro eftersökta.

Jag protesterar på det bestämdaste emot att utskottets ordförande lägger i min mun påståendet, att det inte finns något jordbrukskunnigt folk i utskottet. Jag sade, att det finns ingen i utskottet som på grund av sin verksamhet har erfarenhet av och kännedom om hur det verkligen är ställt för dessa mindre jordbrukare. Det påståendet vidhåller jag, ty en storgodsägare på södra Möres slättbygd är inte detsamma som en liten småbrukare i de stenigaste och magraste delarna av Småland, och en hemmansägare uppe i Dalarna, som har mycket stora skogsmarker och kanske flera gårdar, representerar heller inte de ofullständiga småbruken. De båda bondeförbundare som reserverat sig känna kanske till sådana jordbruk bättre, men de äro heller inte några verkliga småbrukare, utan de ha ägor, som kunna karakteriseras såsom vanliga bondejordbruk. Den verkliga erfarenheten av ett ofullständigt jordbruk får man, om man får leva på ett jordbruk om t. ex. 5 hektar åkerjord och 15, 20 eller 25 hektar av kanske icke så bra skogsmark nere i Smålands magra trakter, och därför står jag för vad jag har sagt, nämligen att utskottets majoritet verkligen inte äger någon på praktisk erfarenhet grundad kännedom om detta.

När vidare utskottets ordförande sade, att motionens syftemål har uppnåtts med utskottets avstyrkande utlåtande och med dess rätt underliga motivering och behandling av den, ställer jag mig verkligen mycket frågande. Hur kan det vara möjligt, att en motions syftemål kan vinnas genom ett avstyrkande utlåtande? Motionen går ut på ett positivt krav om att det fortast möjligt och helst under innevarande års riksdag skall framläggas förslag om provisorisk förbudsdrag mot jordbruksegendoms förstöring. När nu utskottet avstyrker detta men det ändå säges, att motionens syftemål härigenom har nåtts, så begriper jag faktiskt inte detta — det går inte i en småländsk småbrukare med hans enkla bondförstånd. Det fordras nog mycket hög teoretisk kunskap och stor bildning för att kunna begripa det! Nej, det är nog tvärtom så, att motionens syftemål inte har nåtts och att utskottets negativa inställning till saken och dess förhållning av motionens behandling i stället säkerligen resulterar i att egendomsklyvningen för att åstadkomma nya skogsfastigheter kommer att forceras ännu mer, till skada för vårt lands jordbruk i framtiden.

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Även om jag inte är småbrukare, vågar jag ta till orda i denna fråga.

Vid denna riksdag har det väckts långa och vackra motioner i jordbruksfrågan, och även om dessa motioner utmynnat i utredningsyrkanden, har dock grundprincipen i dem varit, att man önskar en rationalisering av landets jordbruk. Med rationalisering menar man då, att landets jordbruk skall få en annan struktur, d. v. s. bli bärkraftigt.

Nu föreligger emellertid en motion, som vill hindra, att man går den motsatta vägen och fortsätter att stycka upp gårdarna mer än som redan har skett. Andemeningen i denna motion borde vara densamma som den som från samtliga partiets sida inlägges i önskningarna om en rationalisering av vårt lands jordbruk. Det är därför som jag för min del med största förvåning har tagit del av detta utskottets utlåtande.

Den föregående ärade talaren har ju redan bemött utskottets ordförande, när denne sade, att utskottet inte har velat åstadkomma en lagstiftning, som skulle kunna hindra en komplettering av ofullständiga jordbruk. Med föreliggande motion avses, herr utskottsordförande, att man skall söka hindra att ytterligare ofullständiga jordbruk uppstå och att de jordbruk, som nu finnas, bli sönderstyckade till nackdel för vårt lands jordbruksnäring i dess helhet.

Vidare nämnde utskottets ordförande, att utskottet inte heller genom ett beslut nu hade velat hindra en lagstiftning, som de sakkunniga eventuellt skulle komma att föreslå. Läser man de sakkunnigas utlåtande, finner man dock att dessa bl. a. skriva på följande sätt: »Emellertid skulle ett tillfälligt av kristidsförhållandena föranlett avstyckningsförbud vara av värde även ur den synpunkten att därigenom övergången till ny lag med skärpta restriktioner skulle förmedlas.»

Härav framgår att de sakkunniga alltså ha önskat en tillfällig lagstiftning under kristiden.

Utskottets ställningstagande synes mig, herr talman, verkligen vara ett eklatant bevis för att man här i riksdagen ofta talar och skriver på ett sätt men handlar på ett annat. Det måste ha förelegat något missförstånd i utskottet beträffande denna fråga, och jag förmodar, att utskottsrepresentanterna, om så kan bli möjligt, gärna skulle vara med om att rätta till detta utlåtande, som jag anser måste vara felaktigt med hänsyn till den mening, som ju att döma av de väckta jordbruksmotionerna bör finnas hos riksdagsmajoriteten.

För att alltså underlätta för utskottet att rätta till detta misstag, ber jag, herr talman, att få yrka återremiss av utlåtandet.

Herr Mannerskantz: När man skall motivera sin ståndpunkt i en fråga, skulle jag hålla före att man, åtminstone i denna kammare, lyckas bäst därmed, om man inte påstår, att majoriteten i utskottet är osakkunnig i frågan, vilket den ärade motionären här velat göra gällande. Den saken bör man i allmänhet vidröra så litet som möjligt och i stället låta detta framgå av de olika talarnas inlägg för att sedan överlämna åt åhörarna att själva döma i saken. Jag undrar, om inte det egentligen är ett riktigare sätt att behandla ärenden i denna kammare!

Huvudfrågan är väl, om man skulle vinna mera för jordbruket i allmänhet, om man ginge på motionens förslag, än om man avvaktade fastighetsbildningssakkunnigas betänkande. Om man skulle bifalla vad motionen begärt och dymedelst, såsom utskottets ordförande har sagt, för att motivera detta skulle vara tvungen att uttala sig i det närmaste fullständigt om hur en sådan förbudslag skulle vara beskaffad, är frågan, huruvida den verkan en

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

sådan lag skulle medföra skulle bli ett plus eller ett minus för jordbruket i allmänhet. Det är uppenbart att det just under den senaste tiden förekommit fall av missbruk av den nuvarande lagens bestämmelser på detta område, enligt vilka jord icke får avstyckas utan att det följer tillräckligt med skog med, men det är nog också på det sättet att bestämmelserna tillämpas rätt olika på olika håll.

Jag har nog inte så liten kunskap om dessa ting som den ärade motionären här har försökt få mina kammarkamrater att tro. Södra Möre härad är nämligen till övervägande delen av samma karaktär som Jönköpings län; tre fjärdedelar, således den större delen därav, omfattar uteslutande skogsbygd med insprängda småbruk här och var, och jag känner personligen sedan trettio år tillbaka till hundratals sådana och hittar nästan lika bra i den trakten som jag hittar här i riksdagshuset. Om man där vill avstycka åker från ett jordbruk, så går inte lantmätaren och inte heller överlantmätaren med på detta med mindre man låter så pass mycket skog medfölja som kan anses vara för orten normalt. Om den nuvarande bestämmelsen om avstyckning tillämpas på annat sätt i Jönköpings län, vilket tydligen har skett, så undrar jag dock, om detta är en tillräcklig anledning för att i all hast tillskapa en lag, som skulle kunna medföra andra olägenheter, vartill jag strax skall komma. Enklare vore då att det från chefen för lantmåteriväsendet, som dessutom är ordförande i fastighetsbildningssakkunniga, utfärdades fastare direktiv om att nuvarande bestämmelser skola tillämpas så som faktiskt sker i de flesta länen, vilket jag och andra utskottsledamöter övertygat oss om genom samtal med representanter för andra landsändar.

Det är dock att märka, att den lag, som föreslås i motionen, icke är avsedd att gälla enbart för några få socknar i Jönköpings län, utan det är fråga om en lag för hela riket, och denna måste då med nödvändighet komma att gälla ganska strävt och strängt.

Vilka nackdelar och följder skulle man då riskera att en sådan tillfällig lag, som ju måste bli mycket hård, skulle få? Jo, den skulle på ett ganska effektivt sätt förhindra, vad herr von Heland sade, att man allmänt önskade — jag förmodar att han syftar bl. a. på högerns lantbruksmotion — att jordbruken skulle kunna bli så bärkraftiga som möjligt. Först och främst är det väl nu så, att ganska många sådana försäljningar av tilläggsjord, som skulle kunna ske, icke bli av, om alltför mycket skog skall medfölja. Då behåller ägaren hellre både skogen och den åkermark, som han lätt skulle kunna avvara och som kanske ligger i en utkant av egendomen men ligger nära grannens gård. Så är förhållandet i flertalet fall, och alla sådana försäljningar skulle förhindras, även om ett licensförfarande tillämpades, ty ett licensförfarande innebär alltid ett återhållande moment, och folk drar sig för en sådan omgång och en så lång väntetid som ett licensförfarande medför. Det andra momentet är det, att mången jordbrukare, som skulle vilja köpa sig tilläggsjord, faktiskt inte anser sig vilja köpa alltför mycket utan vill nöja sig med att få så mycket skog därtill som den nuvarande lagen tillåter, särskilt om han, såsom nu ofta är fallet, har skog förut. Han anser sig nämligen inte kunna orka med att också köpa in ett måhända rätt avsevärt skogskomplex.

Jag säger inte, att förhållandet är tillfredsställande som det är, och jag tror också att fastighetsbildningssakkunniga kunna komma fram med förslag till en förbättring av nuvarande lagbestämmelser på detta område, men jag anser icke, att en provisorisk lag på detta område skulle innebära något plus.

Därest det hade varit så ofrånkomligen och överhängande nödvändigt att få en sådan lag som man av motionärens under debatten här visade ganska stora

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

upprördhet skulle kunna tro, hade väl fastighetsbildningssakkunniga haft möjlighet att vända sig till regeringen för att få ett sådant lagförslag framlagt. De ha således inte behövt gå fram på det sättet — jag vet inte om det har gått till på det sättet men man kan ju tänka sig det — att i stället animera en motionär att hos riksdagen begära en lagstiftning, som de kunde ha begärt förslag om direkt hos Kungl. Maj:t.

Det är också ett annat fel i motionärernas förslag, som jag tycker är värt att påtala. Motionärerna ha lagt huvudvikten vid att det är nu under kristiden som dessa påtalade förhållanden blivit så vanliga. Därför skulle den föreslagna tillfällighetslagen inte bara gälla till dess fastighetsbildningssakkunniga hunnit få fram sitt förslag och detta i form av en proposition hade antagits av riksdagen, utan tillfällighetslagen skulle gälla under hela den tid krisen kommer att vara och alltså det moment, som animerar till sådant jobberi, finnes kvar. Då skulle vi råka ut för det förhållandet, att det lades fram en proposition med förslag till en definitiv lag, vilken kanske skulle bli antagen av riksdagen, under det att vi samtidigt skulle ha en tillfällighetslag gällande ovanpå denna. Det är åtminstone ur lagskrivarsynpunkt en anomali, som inte heller är så värst tilltalande.

På det jordpolitiska området anser jag det vara mest önskvärt att man reducerar antalet ofullständiga jordbruk så mycket som möjligt. Att i alla tider upprätthålla ett prisläge på jordbruksprodukter, som möjliggör för en liten småbrukare att föra en tillvaro i nivå med andra människors här i landet, tror jag faktiskt inte ligger inom möjligheternas gräns, även om man skulle önska det.

Jag är av den uppfattningen, att en sådan tillfällighetslag nog skulle lägga större hinder i vägen för kompletterandet av ofullständiga jordbruk än som redan finnas. Det är huvudmotivet för mitt ståndpunktstagande, och det är baserat på ett ganska grundligt genomtänkande av detta spörsmål. Dessutom skulle jag vilja säga, att den tid, som utskottet har ägnat åt denna motion, är mycket avsevärd. Utskottet har fattat ståndpunkt till saken efter så pass mycket resonemang om både för- och nackdelar, att den ärade motionärens mer eller mindre beslöjade beskyllningar för att vi tagit för lätt på den faktiskt inte ha något fog för sig. Jag tror att dylika frågor klaras bäst, om man resonerar om dem med lugn och med så stor objektivitet som möjligt.

Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte gå på den väg, som utskottet så gott som enhälligt föreslår. Man gagnar nämligen jordbruket i allmänhet bäst genom att inte rusa åstad för hastigt med lagändringar.

Som en liten parentes mot slutet av mitt anförande skulle jag vilja säga, att det kan förefalla av det sätt på vilket reservationen är formulerad, som om herrar Hallagård och Hedlund i Rådom, som äro reservanter här, hade inom utskottet stritt som lejon för sin uppfattning och där fört fram motionärernas synpunkter. Jag kan bestämt påstå, att de ha knappast sagt ett enda ord till motionens förmån, och jag kan inte komma ihåg, att de ens ha ställt något yrkande om bifall till motionen.

Herr Andersson, Gustav Emil, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Först skall jag ge herr Mannerskantz rätt i att utskottet använt mycken tid för behandlingen av denna motion. Det måste ju vara fullkomligt riktigt, det veta vi alla, eftersom frågan kommer upp till behandling först i dag. Men när han sedan säger, att han anser, att denna utskottets behandling resulterat i det bästa möjliga, när i själva verket ingenting göres åt saken, har jag mycket svårt att förstå honom. Det vittnar inte om någon förståelse för

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

vad saken här gäller, ty det förhållandet att utskottet inte vill göra något åt saken innebär i realiteten att man ger dessa jobbbara fria händer under ännu några år framåt i deras förstörelsearbete. Det kan inte vara tal om att man genom en sådan provisorisk lagstiftning skulle lägga hinder i vägen för komplettering av ofullständiga jordbruk, utan motionen vill förhindra, att jordbruk skola förstöras genom att de styckas sönder på ett sådant sätt, att vad som blir kvar utgöres av skogsfastigheter vilka ligga i jobbarhänder. Är det detta, som herr Mannerskantz ömmar för, så må man ju säga, att resultatet av utskottets arbete verkligen är gott, men annars är det det sannerligen icke!

Herr Mannerskantz vände sig vidare mot att jag — som han påstod — hade talat om utskottets okunnighet. Så sade jag inte, utan jag har bara sagt, att det icke inom utskottsmajoriteten finns någon praktisk erfarenhet av hur det är att leva på ett ofullständigt jordbruk. Att herr Mannerskantz är en duktig och praktisk jordbrukare, som känner till sådana saker, har jag aldrig bestritt, men därmed är inte sagt, att jag inte har rätt i min upfattning, att man, då det gäller att skapa bärkraftiga jordbruk i skogsbygderna, måste låta jordbruken få tillräckligt med skogsmark. När en gård styckas upp, skall erforderlig skog följa med åkerjorden, annars går det inte att skapa bärkraftiga jordbruk. Om herr Mannerskantz kan anvisa en annan framkomlig väg skulle vi vara honom tacksamma, men det lär inte vara möjligt.

Herr Mannerskantz sade vidare, att det inte förekommer någon sådan styckning av jordbruk i Kalmar län. Hans uttalande måste bero på att han inte känner till att lantmäteristyrelsen haft att handlägga många sådana ärenden från Kalmar län. Den nackdel, som han talade om, nämligen att man inte skulle kunna få köpa tilläggjord, har intet samband med vad motionärerna yrkat.

Herr Norman: Herr talman! Herr Andersson nämnde herr Pettersson i Hällbacken. Det var närmast honom jag tänkte på, när jag påpekade, att det inom utskottet funnits sakkunnigt folk, som varit med bland majoriteten. Herr Pettersson i Hällbacken representerar väl en landsända, där det kanske finns fler ofullständiga jordbruk än i någon annan del av vårt land, men där problemet ligger helt annorlunda till. Där är det nämligen ofta så, att det till de ofullständiga jordbruken finns så mycket skog, att det ur jorddelningslagens synpunkt icke behöver bli ökad skogstilldelning, medan det däremot ofta erfordras odlingsjord för att jordbruken skola bli bärkraftiga.

När vi behandlade detta ärende i utskottet, voro vi i ganska livlig förbindelse med fastighetsbildningssakkunniga. Jag blottar väl ingen hemlighet, om jag säger, att en av de principer, efter vilken fastighetsbildningssakkunniga ämna lägga sitt lagstiftningsförslag är den, att när det gäller skogstillgången skall man vid en avstyckning icke räkna med om det enskilda jordbruket behöver mera skog eller inte, utan man skall taga hänsyn till hela bygden. Om hela bygdens odlingsområde är så stort, att det inte finns tillräckligt med skog, skall en avstyckning av bara odlingsmark icke få ske.

Då vi diskuterade denna fråga i utskottet, stötte vi ganska snart på detta problem om de ofullständiga jordbruken sådana som vi ha dem åtminstone uppåt landet. Det var en ganska allmän mening, att vi icke kunde tillstyrka en tillfällig lagstiftning, som hindrar, låt vara endast för en övergångstid, denna möjlighet till komplettering med endast odlingsbar jord, när detta behövs. Vi resonerade med fastighetsbildningssakkunniga om hur vi skulle kunna tänka oss direktiven för en tillfällig lagstiftning. Vi framhöllo för dem, att om vi skulle kunna tillstyrka denna tillfälliga lagstiftning, komme utskottsmajoriteten att säga ifrån att den icke finge utformas så, att komplettering av odlingsbar jord till ofullständiga jordbruk förhindras. Då fingo vi det svaret,

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

att om vi skreve så, vore en tillfällig lagstiftning meningslös. Det var närmast från den utgångspunkten som vi till slut kommo till den uppfattningen, att vi göra hela denna fråga den bästa tjänsten, om vi inte nu tillstyrka en lagstiftning, där vi i motiveringen komma med det ena eller andra direktivet, som kan stå hindrande i vägen för ett bedömande av den kommande lagstiftningen, så att detta bedömande blir på något sätt begränsat.

Beträffande syftet med motionärernas framställning heter det ju i motionen, att i avvaktan på det lagförslag, som fastighetsbildningssakkunniga skola komma med, vore det av särskilt värde att ha ett tillfälligt avstyckningsförbud. När jag talade om att syftet kanske var uppnått, avsåg jag, att frågan ju nu har aktualiserats, så att när fastighetsbildningssakkunniga framlägga sitt förslag, finns det ganska stora möjligheter för att i samband därmed också överväges frågan om en tillfällig förbudslagstiftning till dess att detta lagförslag har genomgått alla instanser och slutligt förslag blivit antaget av riksdagen.

Herr von Heland: Herr talman! Som replik till utskottets försvarare synes det mig endast vara erforderligt att läsa upp ett par meningar ur de sakkunnigas tillstyrkande yttrande. Det heter där: »De sakkunniga, som med uppmärksamhet följt utvecklingen av fastighetsförhållandena inom olika bygder, anse sig även kunna vitsorda, att på grund av kristiden tendenserna att söka placera kapital i jord avsevärt ökats, därvid särskilt skogsmark synes vara begärlig. Och enär dylik mark, som redan skilts från jordbruket, mera sällan hålles till salu, blir det helt naturligt jordbrukarnas skog som främst kommer i fråga som spekulationsobjekt. Över förvärv från bolags sida kan hållas tämligen effektiv kontroll genom den särskilda bolagsförbudslagen, men de s. k. enskilda skogsköparnas verksamhet underkastas ju icke motsvarande uppsikt. Den fara, som genom denna verksamhet hotar jordbruket, blir särskilt betänklig under tider av sådan isolering som den, vari vårt folk för närvarande tvingas leva.»

De sakkunniga ha således tillstyrkt en tillfällig lag för att få rättelse på missförhållandena under krisen. Jag för min del litar mer på de sakkunniga i detta fall än på utskottsmajoriteten och vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Jag vill ännu en gång för utskottets ordförande framhålla, att det ju är fullständigt orimligt att påstå, att syftet med motionen kan vinnas genom att utskottet avstyrker densamma, och sedan säga, att man skall vänta och se, vad fastighetsbildningssakkunniga komma med, när ju fastighetsbildningssakkunniga själva sagt, att de anse, att det vore en fördel för deras arbete, om det bleve en sådan här tillfällig förbudslagstiftning.

Sedan vill jag säga till herr Mannerskantz, vilket jag inte hann med i mitt förra anförande, att när han förklarar, att vi vilja ha en krislagstiftning, som skall gälla även sedan fastighetsbildningssakkunniga kommit med sitt förslag, så vill jag endast rekommendera herr Mannerskantz att läsa motionen. Det är en fullt tillräcklig replik till honom i det fallet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Om tillfälligt förbud mot viss avstyckning. (Forts.)

Herr *von Heland* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *von Heland* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 26.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364) dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:158 av herr *Carlström* m. fl. och II:324 av herr *Andersson* i Gisselås m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att kungörelsen den 14 juni 1940 (nr 599) angående villkor för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. måtte ändras så, att bidrag från sagda anslag jämväl finge utgå efter enahanda grunder, som för övrigt gällde till skogsvårdsåtgärder å skogar, lydande under allmänna skogsvårdslagen och belägna inom Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I:158 och II:324 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade anmälts av, utom annan, dels herr *Gabrielsson*, dels friherre *Beck-Friis*, dels ock herr *Svedberg*.

Herr Carlström: Herr talman! I förevarande utlåtande föreslår utskottet, »att de likalydande motionerna I: 158 och II: 324 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd». Motionärerna ha hemställt, »att riksdagen i skrivelse till

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

(Forts.)

Kungl. Maj:t ville hemställa, att kungörelsen den 14 juni 1940 (nr 599) angående villkor för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. måtte ändras så, att bidrag från sagda anslag jämväl må utgå efter enahanda grunder, som för övrigt gälla, till skogsvårdsåtgärder å skogar, lydande under allmänna skogsvårdslagen och belägna inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län».

När riksdagen år 1940 gick in för denna nya gren av understödsverksamhet, låg till grund för det förslag, som Kungl. Maj:t då framlade, en utredning gjord av den s. k. norrländska skogsutredningen. Kungl. Maj:ts förslag kom att innebära en väsentlig beskäring av det förslag, som utredningen hade framlagt. Utredningen hade föreslagit dels ett anslag på 5 miljoner kronor om året under en tjuguarperiod och dels att anslaget skulle omfatta de fyra nordligaste länen. Kungl. Maj:ts beskäring av förslaget innebar, att verksamheten skulle begränsas till de skogar inom lappmarken, som lyda under den s. k. lappmarkslagen, och vidare en del allmänningsskogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt en del skyddsskogar i Jämtland och Dalarna.

Motionärerna begära nu att tillämpningsområdet för denna verksamhet, som har visat sig tilldraga sig stort intresse, särskilt i Västerbottens län, skall utvidgas till att omfatta vad norrlandsutredningen ursprungligen föreslog.

De anslag, som det här är fråga om, äro av två slag, nämligen dels ett s. k. grundanslag, dels ett tilläggsanslag. Grundanslaget utgår för närvarande då det gäller nybyggnad eller förbättring av skogsvägar med 40 procent och till övriga åtgärder med 60 procent av de av skogsvårdsstyrelserna godkända kostnaderna. Motionärerna ha begärt, att samma grunder skola gälla för det utökade tillämpningsområdet. Utskottet har visserligen uttalat sig ganska välvilligt, men anser sig ändå icke kunna tillstyrka motionerna, utan framhåller, att frågan är av en sådan angelägenhetsgrad att den självklart bör upptagas av den nya norrlandsutredningen. Vi motionärer ha ansett, att, då denna fråga redan tidigare är fullständigt utredd, det är onödigt att den skall utredas på nytt. Därför ha vi begärt att få den ändringen till stånd, att tillämpningsområdet för anslaget skall utsträckas till att omfatta hela de fyra nordligaste norrländska länen, således även de områden, som lyda under den allmänna skogsvårdslagen.

Någon av kammarens ledamöter kanske undrar, vad det innebär ekonomiskt sett för staten, ifall ett dylikt beslut nu skulle fattas. Man frågar sig kanske, om inte det område, som nu omfattas av den allmänna skogsvårdslagen i Norrland, är betydligt större än de arealer, som lyda under lappmarkslagen och lagarna om allmänningsskogar och skyddsskogar. Det nya område, som vi nu begära skall infogas under detta anslags tillämpningsområde, är givetvis till storleken mycket större, men de åtgärder, som här ifrågasättas, äro endast avsedda att utföras på marker, där skogarna så att säga ligga i vanhävd. Det är icke blott ett norrländskt utan ett nationalekonomiskt intresse för hela landet att öka produktiviteten inom dessa skogsområden. Som alla skogsmän känna till ha ju avverkningarna på sina håll under de senaste åren varit större än återväxten. Vi stå därför inför en period, då skogstillgångarna komma att avtaga och tillgången på råvaror för våra träindustrier komma att minska med påföljd icke blott att vi riskera att få en ökad arbetslöshet utan också en betydligt reducerad nationalinkomst. Jag understryker emellertid ännu en gång, att de åtgärder, som det här är fråga om, givetvis endast avse de områden, där skogen så att säga befinner sig i vanhävd.

Man kan få ett begrepp om omfattningen av dessa åtgärder inom det utöka-

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

de område, som det nu är fråga om, om man tar del av den norrländska skogsutredningens betänkande. Där uppskattas de sammanlagda åtgärderna i dagsverken. Man räknar inte i hektar utan med att det behövs så och så många dagsverken för de olika åtgärderna. Utredningen har kommit till att det skulle behövas ungefär 15 miljoner dagsverken för att få dessa åtgärder utförda inom samtliga skogar i de fyra nordligaste norrländska länen. Av dessa 15 miljoner dagsverken falla ungefär 6 miljoner på det område, som nu är föremål för åtgärder. Det skulle således bli ungefär 9 miljoner dagsverken, som skulle falla på det område i de fyra nordligaste länen, som nu lyder under den allmänna skogsvårdslagen. Med dessa siffror har jag givit herrarna ett begrepp om storleken av de behövliga åtgärderna inom det nya område, som vi föreslå skall infogas i tillämpningsområdet för detta anslag.

Jordbruksutskottet vill nu, som sagt, hänvisa denna fråga till den nya norrlandsutredningen. Utskottet framhåller bl. a., att man är tveksam om huruvida det understödsbelopp, som nu utgår, skall tillämpas även för det nya utvidgade området, och hänvisar till att skogsvårdsutredningen föreslagit ett lägre belopp för det område, som det nu är fråga om. Det belopp, som skogsvårdsutredningen på sin tid föreslog för skogarna i kustlandet, var något lägre än vad som nu tillämpas inom lappmarkerna. Där utgår anslaget med 60 procent för skogsvårdsåtgärder och 40 procent för väganläggningar. Skogsvårdsutredningen föreslog på sin tid ett anslag varierande mellan 65 och 50 procent för rent skogsvårdande åtgärder och 25 procent för väganläggningar, då det gällde skogar på enskild mark. Skillnaden är således inte så stor i fråga om bidraget till skogsvårdande åtgärder, även om den är något större beträffande väganläggningar. Men väganläggningar komma väl i detta fall att intaga en mycket underordnad roll. Avsikten är ju att väganläggningar icke skola utföras annat än inom skogsområden, där det kan bli fråga om större avverkningar inom en nära framtid.

Vi motionärer ha emellertid ansett, att de bidragsgrunder, som nu gälla för lappmarksskogarna, även böra få tillämpas för de skogar, som det nu är fråga om, således skogarna i kustlandet. Man har nämligen möjlighet till en gradering av anslagsbeloppet, då man kommer till tilläggsanslaget. Förutom grundbidraget utgår nämligen under vissa förhållanden tilläggsbidrag till sådana skogsägare som själva bruka sin fastighet. Tilläggsbidraget beviljas under förutsättning att ägaren har svårt att fullgöra de förpliktelser, som han åtagit sig, eller om verkningarna av de skogliga åtgärderna komma att inställa sig först efter lång tid. I sådana fall kan tilläggsbidrag utgå med högst hälften av grundbidraget. Där har man således en möjlighet att variera på anslagsbeloppens storlek.

Som skäl för sin inställning att bidragsbeloppen inte skola utgå efter enahanda grunder, som nu gälla, anför utskottet till slut, att produktionsbetingelserna inom det nya området äro mycket växlande. Ja, men detta gäller också inom lappmarksområdena. Förutsättningarna för skogsvårdande åtgärder variera naturligtvis lika mycket inom lappmarksområdet som i kustlandet. De kunna skifta högst betydligt inom en och samma fastighet både i fråga om bonitet och dylikt.

Herr talman! Jag skall inte upptaga tiden längre. Jag har endast velat framföra dessa synpunkter och tillåter mig nu att yrka bifall till motionen I: 158.

Herr Näslund: Herr talman! Jag skall fatta mig kort i synnerhet som det icke råder några delade meningar mellan utskottsmajoriteten och motionärerna

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

(Forts.)

i fråga om själva syftet med strävandena att befrämja skogsvården i Norrland. Här råda bara delade meningar om huruvida man med ett enda penndrag skall utvidga användningsområdet för det norrländska skogsproduktionsanslaget till att gälla alla de fyra nordligaste länen.

Såsom den föregående ärade talaren erinrade om hade ju skogsproduktionskommittén föreslagit andra grunder inom kustlandet än inom lappmarken. När 1940 års riksdag fattade beslut i detta ämne, sades det ifrån att denna verksamhet, som i första hand skulle bedrivas inom lappmarken, finge betraktas såsom en försöksverksamhet. Grunderna för bidragsprocenten bestämdes också just med hänsyn till förhållandena inom lappmarken. Att då med ett enda penndrag utvidga användningsområdet till att gälla de fyra norrländska länen förefaller mig, lindrigt sagt, vara väl djärvt. Det är endast på den punkten — jag understryker det än en gång — som utskottet har ansett att, såsom skogsstyrelsen påpekat i sitt remissvar, bidragsgrunderna m. m. böra bli föremål för grundligt övervägande, innan man går in för att utvidga användningsområdet. Jag hoppas därför, att kammarens ärade ledamöter skola förstå, att det i princip icke råder några som helst delade meningar i saken.

När det nu råkar vara en norrbottning, som är motionär i ämnet och här talat så varmt för motionen, kan jag inte underlåta att påpeka, att man inom Norrbottens län ju har ett utomordentligt stort arbetsområde inom länets lappmark, där detta anslag enligt nu gällande bestämmelser får användas. Man bör väl bearbeta de marker, som redan ligga inom de nuvarande bestämmelsernas tillämpningsområde, innan man ropar på att användningsområdet skall utvidgas. Jag är för övrigt övertygad om att norrlandsutredningen, som redan har börjat att diskutera detta spörsmål, så snart som det överhuvud taget blir möjligt kommer att framlägga ett förslag i detta ämne, vilket då säkerligen kommer att vara av den beskaffenheten, att vi utan några delade meningar kunna vara med om att tillstyrka det. Jag tror, att vi kunna komma fram till ett snabbare resultat genom att låta norrlandsutredningen ha hand om saken än om vi nu tillsätta en särskild utredning för denna fråga. Jag förutsätter nämligen bestämt, att riksdagen icke låter sig förledas att nu utan vidare utvidga användningsområdet för ett anslag, som vid sin tillkomst var avsett som en försöksverksamhet inom ett visst begränsat område. Man bör därför se litet närmare på de bestämmelser, som nu gälla, innan man utvidgar användningsområdet.

Det är, herr talman, endast på denna punkt, som det råder skiljaktiga meningar, och jag behöver därför icke i övrigt uppta kammarens tid med något längre anförande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Svedberg: Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en blank reservation, då jag inte kunnat följa utskottsmajoriteten särskilt i fråga om den motivering, som nu återfinnes i utlåtandet.

Denna fråga är enligt min mening av stor betydelse för Norrland i dess helhet. Då Norrland under normala förhållanden, när exportmöjligheter finnas, svarar för minst 50 procent av vårt lands export och 80 procent av vår skogsproduktion, borde det vara i statsmakternas intresse att i större utsträckning än vad som hittills varit fallet vidtaga åtgärder för att trygga återväxten i de norrländska skogarna. Ett utsträckande av detta anslags användningsområde är icke minst befogat därför att ett flertal enskilda skogsägare i kustdistrikten under de senaste åren fått tillbaka sin avverkningsrätt. Tidigare har ju avverkningsrätten sedan 40—45 år tillbaka legat i skogsbolagens händer. Under

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

hela denna tid ha de enskilda skogsägarna måst betala garantiskatt, men icke haft någon nytta av sina skogsarealer. Det känns givetvis ganska svårt för dessa skogsägare att nu börja med skogskultivering, när de under så lång tid icke ha haft något utbyte av sina skogsmarker.

Man bör också tänka på den möjlighet, som beredes genom skogsproduktionsanslaget att ordna betesfrågan på ett bättre sätt än hittills. Jag förvänar mig verkligen över att en av mina länskamrater, herr Näslund, motarbetar att skogsproduktionsanslagets användningsområde skall utsträckas även till kustdistrikten. Detta är så mycket mera märkligt som ju herr Näslund är ledamot av Västerbottens läns skogsvårdsstyrelse, som i en särskild skrivelse till skogsstyrelsen bl. a. anfört: »Genom de ordinarie anslagen kan man ej heller på samma sätt som genom produktionsanslaget råda bot mot vissa missförhållanden i skogarna, som kunna göra skäl för beteckningen skoglig vanhävd. Som villkor för erhållande av bidrag från sistnämnda anslag gäller nämligen, att vissa eftersatta gallringar och genomhuggningar i yngre och äldre skog samt avverkning av trasbestånd måste utföras utan bidrag, för att statsbidrag skall kunna erhållas till andra åtgärder.»

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län anför i övrigt att det är nödvändigt, att skogsvårdsanslaget även kommer till användning i kustsocknarna. På grund av den stora folktätheten och de stora kreatursbestånden där är det, framhåller man, nödvändigt att åtgärder vidtagas för att ordna betesfrågan på ett bättre och mera tillfredsställande sätt. Skogsvårdsstyrelsen skriver: »Antalet kreatursenheter var år 1937 inom länets kustland 97 498 st. och inom lappmarken 36 286 st. Per brukningsenhet blir detta för kustlandet cirka 5,3 kreatursenheter och för lappmarken cirka 2,4 kreatursenheter.»

Jag har därför, som sagt, icke kunnat följa utskottet i dess motivering, annat än i den del där man principiellt anser att detta anslag bör få ett vidgat användningsområde. Samtidigt vill dock utskottet hänskjuta frågan härom till en ny utredning. Skogsproduktionsutredningens betänkande förelåg emellertid klart så sent som år 1939, och det torde väl icke vara så stora förändringar som ha inträffat sedan dess, att statsmakterna icke kunna grunda sitt avgörande på denna utredning och nu besluta att skogsproduktionsanslagets användningsområde skall utsträckas i enlighet med dessa sakkunnigas förslag. Jag anser därför, att man icke genom att hänskjuta en så viktig fråga som denna till ytterligare utredning skall fördröja möjligheterna för att få till stånd en bättre skogsvård i Norrland, något som är en nationalekonomisk fråga av stora mått.

Att vi reservanter inte ha kommit med en särskild hemställan beror på att vi trodde, att möjlighet skulle ha förelegat inom utskottet för att utskottet skulle ha tagit initiativ till att förorda skogsproduktionssakkunnigas förslag. Dessutom förefanns inom utskottet den uppfattningen, att den motion som väckts närmast tog sikte på att grunderna för erhållande av bidrag skulle vara desamma oavsett om det gällde kustlandet eller lappmarken. Detta sistnämnda kan kanske vara en av orsakerna till att utskottsmajoriteten följde den linje, som man stannade för. Enligt min mening borde det dock ha funnits möjlighet för utskottet att taga initiativ och yrka att skogsproduktionsutredningens förslag skulle komma i tillämpning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få förena mig med herr Carlström i hans yrkande om bifall till motionen.

Herr Bergh, Ragnar: Timmen börjar bli något sen, och syd- och mellansvenskarna betrakta måhända denna fråga som något periferisk. Jag skulle

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

(Forts.)

fördenskull inte ha begärt ordet, herr talman, om det inte förhållit sig så, att det sätt, varpå denna fråga behandlats av skogsstyrelsen och icke minst av jordbruksutskottet, förefaller mig vara en smula oroande i den mån som denna behandling kan få betraktas som symptomatisk för det sätt, varpå aktuella norrlandsfrågor skola behandlas under den tid, som den nu sittande norrlandsutredningen arbetar. När Kungl. Maj:t i början av detta år tillkallade särskilda sakkunniga, som skulle ägna sig åt frågan om det norrländska näringslivets förkovran, fanns det nog bland oss intresserade en del pessimister, som fruktade, att man här var i färd med att anlägga en kyrkogård, där även gagneliga projekt skulle finna en för tidig grav. Och jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att detta ärendes behandling i viss mån ger stöd för dessa farhågor.

Det har här redan erinrats om sakens förhistoria — att vi hade en skogsproduktionsutredning, som föreslog vissa skogsbefrämjande åtgärder, att denna utredning tänkte sig ett anslag på 5 miljoner kronor om året under 20 år framåt, att Kungl. Maj:t begärde och fick en miljon för 1940/41, att Kungl. Maj:t året därpå begärde en halv miljon och fick även den, att däremot Kungl. Maj:t i år ingenting begärt och att så denna motion kommit fram, som syftar till dels att tillämpningsområdet i enlighet med produktionsutredningens förslag skulle utvidgas till att omfatta de fyra nordligaste länen samt en del av Kopparbergs län i stället för enbart lappmarkerna och dels att bidragsgrunderna skulle bli enhetliga.

När nu skogsstyrelsen har yttrat sig över denna motion, förtjänar det att erinras om vad skogsstyrelsen skrev i fjol, då det var fråga om en motion av herr Carlström och herr Andersson i Hedensbyn, vari man tänkte sig tillämpningsområdet utvidgat till att omfatta några flera socknar än det nuvarande tillämpningsområdet. Då sade skogsstyrelsen, att det här var fråga om en försöksverksamhet och att vi måste avbida ytterligare erfarenheter. Nu föreslås i motionen i enlighet med utredningens förslag, att de fyra nordligaste länen skulle komma in under bidragsbestämmelserna. Då säger skogsstyrelsen, att visserligen finns det nu erfarenheter, och goda erfarenheter, men vi måste överväga detta ytterligare, innan vi kunna ge oss in på en utvidgning av tillämpningsområdet. Det är samma tonfall, som sedan kommo igen i herr Näs-lunds anförande. Och så slår man framför allt ned på den del av motionen, som avser bidragsreglerna. Man kan inte, heter det, utan noggrant övervägande tillämpa enhetliga bidragsregler, eftersom skogsproduktionsutredningen i den delen tänkte sig differentierade bidrag.

Det är dessa två motiv, som skogsstyrelsen har anført som stöd för sitt avslagsyrkande. Även en tredje synpunkt anlägger skogsstyrelsen, och den förefaller mig vara inte minst märkvärdig. När motionärerna ha fört fram saken nu, så har det varit bl. a. därför att det först och främst skulle vara fråga om en åtgärdsinventering — det har ju sagts, att det är angeläget att få en sådan gjord, så att man kunde ha arbeten att sätta i gång under den befarade blivande fredskrisen. På det svarar skogsstyrelsen, att norrlandsutredningen ju kan ta hand om dessa saker ganska snabbt, och därför kan norrlandsutredningen tillgodose även beredskapssynpunkten. Också i det fallet talar herr Näs-lund med skogsstyrelsens tunga. Men både skogsstyrelsen och herr Näs-lund synas förbise, att om en åtgärdsinventering skall grundas på ett förslag från norrlandsutredningen, kan detta förslag inte komma fram förrän till nästa års riksdag — det skulle verkligen vara en förvånande snabbhet, som skulle visas, ifall ett förslag skulle komma fram till detta års riksdag. Jag förutsätter sålunda, att ett förslag kan komma fram först vid nästa års riks-

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

dag, och därmed är själva inventeringen ett år försenad, med de nackdelar som detta kan medföra, då det eventuellt kan gälla att möta en kris med ökad arbetslöshet.

När man sedan kommer till jordbruksutskottets utlåtande, är det ju rättvist att erkänna, att jordbruksutskottet är ofantligt välvilligt i sin motivering. Vad utvidgningen av tillämpningsområdet beträffar, säger jordbruksutskottet, att utskottet inte har någonting att principiellt erinra, utan det anser också att en sådan utvidgning är högeligen angelägen. I det fallet är utskottets ståndpunkt betydligt mer positiv än den som skogsstyrelsen och herr Näslund intagit. Sedan hakar emellertid utskottet upp sig på bidragsreglerna och förklarar, att den sidan av saken bör man överväga. Det förhöll sig så, som jag sade, att skogsproduktionsutredningen hade föreslagit differentierade regler, medan motionärerna tänka sig enhetliga sådana.

Men nu är det plats för en liten reflexion: om det verkligen förhåller sig så, att utskottet varit så välvilligt som det sagt i sin motivering, varför föreslår inte jordbruksutskottet med den initiativrätt, som utskottet har, att i den delen måtte få tillämpas de redan utarbetade och föreslagna reglerna? Det hade såvitt jag begriper varit den logiska konsekvensen av motiveringen. I stället slutar utskottet också med att föreslå, att norrlandsutredningen skall få hand om denna sak.

Jag har, då jag nu något kritiskt granskat dels skogsstyrelsens och dels jordbruksutskottets motiveringar och dels framför allt deras yrkanden i förhållanden till motiveringarna, gjort detta därför, att jag inte kunnat finna, att dessa yrkanden, särskilt då vad jordbruksutskottet beträffar, stå i något rimligt förhållande till de välvilliga motiveringarna. Det är denna omständighet, herr talman, som gör, att jag betraktar denna utskottets inställning som ett ganska oroande tecken, ifall den nu faktiskt betyder, att den mammututredning, som tillsatts för att ta hand om de norrländska näringsfrågorna, skall bli en avstjälningsplats för alla projekt, som kunna komma fram under den tid utredningen arbetar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

I herr Ragnar Berghs yttrande instämde herr *Velander*.

Herr Näslund: Herr talman! Det må ursäktas mig, om jag gör ett konstaterande, det nämligen, att för varje timme som går, komma vi närmare den 17 september. Ty annars torde det väl knappast ha funnits någon anledning till att mina kamrater i långa och värtaliga anföranden nu utpeka mig som en mot skogsvården i Norrland avogt inställd person. Det förhåller sig snarare tvärtom så, att jag gång efter annan fått mottaga erinringar för att jag tagit i för häftigt när det gällt att tala för norrländska intressen. Men när jag i detta fall blivit angripen för att jag känner mig förpliktad att uppträda så pass sakligt, att jag inte kan rekommendera en utvidgning av tillämpningsområdet för en lag, vars regler i detta fall inte äro utformade enligt den ursprungliga tankegången, så må det ursäktas mig, herr Bergh och herr Svedberg, om jag känner mig en smula besviken på mina kamrater.

Jag skall endast med några få ord ytterligare bidraga till debatten, sedan hoppas jag att den inte skall behöva fortsätta längre.

Vad beträffar herr Berghs omsorg och omtanke om beredningsplanläggningen vill jag bara göra en fråga: varför har man i Norrbottens län inte använt dessa anslag ens inom lappmarkerna, där de ju få användas? Där är så gott som ingenting gjort ännu.

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

(Forts.)

Och, herr Svedberg, vad beträffar utskottets rätt till initiativ på det här området, varigenom man skulle ha kommit till ett förnuftigare yrkande, ber jag bara att få säga att klandret förefaller mig drabba herr Svedberg själv, eftersom herr Svedberg var med vid realbehandlingen av detta ärende såväl på avdelningen som i utskottet.

Hade det varit på det sättet, att jag hyst någon som helst misstanke, att ett bifall till jordbruksutskottets föreliggande förslag skulle i något det minsta avseende verka hämmande på skogsvården i Norrland, så skulle jag inte ha tvekat att gå på bifall till motionen. Men jag är fullkomligt övertygad om att så inte är förhållandet. Därför är det, herr talman, som jag har intagit den ståndpunkt jag gjort.

Jag hoppas, att när vi måhända nästa år ha att behandla ett förslag från Kungl. Maj:t i föreliggande ämne, skola vi inte ens behöva diskutera det — vi ha bl. a. inget val framför oss då.

Herr Bergh, Ragnar: Endast en kort replik, herr talman!

Hur högt jag än aktar min ärade vän herr Näslund på västerbottensbanken och hur högt jag än personligen sätter de herrar, som fått uppdraget att arbeta på utredningen om Norrlands näringsliv, vill jag likväl förklara, att jag inte tänker döma dem efter deras många vackra ord, utan jag tänker tillämpa den gamla regeln att döma dem efter deras gärningar.

Sedan vill jag också svara på herr Näslunds direkta fråga, varför vi inte inom Norrbottens län i tillräcklig utsträckning använt den möjlighet, som redan finns, när det gäller de norrbottniska lappmarkerna. Det förhåller sig på det sättet, att den frågan omedelbart framkallar en genfråga. I Västerbottens län, där herr Näslund sitter i skogsvårdsstyrelsen, har man med så starkt intresse ägnat sig åt denna inventering och dessa skogsvårdande åtgärder, att de pengar som anvisats för ändamålet uppges inte ha räckt till, utan att det har uppstått en ganska avsevärd brist. Just i Västerbottens län har man de allra bästa och vidaste erfarenheterna av denna verksamhet, och skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län, i vilken alltså herr Näslund, om jag inte är oriktigt underbyggd, är en högt ärad ledamot, har också i en mycket varmt tillstyrkande skrivelse hemställt hos skogsvårdsstyrelsen, att den måtte tillstyrka bifall till motionen. Jag vill fråga: hur kommer det sig, att representanten för ett län, där man har sådana goda erfarenheter, inte vill utsträcka verksamheten så, att dessa välsignelser även kunna få spridas till andra områden än lappmarken?

Att vi ha gjort för litet i Norrbottens län och haft anledning att i detta fall skämmas en smula för västerbottningarna, det är i och för sig beklagligt. Men det kan ingalunda, om man som herr Näslund är intresserad av att en utvidgning sker, betraktas som något motiv för att en utvidgning av tillämpningsområdet inte skulle ske. Snarare kan man säga, att det är synd, att de möjligheter, som redan finnas, inte tillräckligt utnyttjats. Men det kan inte anföras som motiv för att en utvidgning icke behöver ifrågakomma.

Herr Svedberg: Herr talman! Jag vill ytterligare anföras att efter de senaste årens stora tvångsuttagningar av ved i Norrland anse skogsägarna allmänt att anslagen till skogsvårdsåtgärder borde utökas i stor utsträckning, i synnerhet som det sista året tvånget upphört i Västerbottens och Norrbottens län och följaktligen arbetskraft i högre grad blivit tillgänglig.

Jag vill vidare som replik till herr Näslund endast anföras slutklämman i den skrivelse, som herr Näslund varit med om att inge till skogsstyrelsen.

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

Där läser man följande: »Under hänvisning till vad som anförts, får skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län hemställa att skogsstyrelsen ville tillstyrka, att statsbidrag från norrländska skogsproduktionsanslaget även måtte få utgå inom Västernorrlands och Jämtlands län samt inom Västerbottens och Norrbottens läns kustland», varjämte det hemställes att medel måtte ställas till skogsvårdsstyrelsens förfogande.

När herr Näslund själv varit med om att inom skogsvårdsstyrelsen förorda, att anslag även skulle komma kustlandet inom Västerbottens och Norrbottens län till del, liksom även Västernorrlands och Jämtlands län, tycker jag det är fullt förståeligt, att jag uttalar min förvåning över att herr Näslund här i kammaren och även i utskottet förfäktat en från denna ståndpunkt avvikande mening.

Herr Näslund: Herr talman! Jag skall börja med att svara på herr Svedbergs anförande. Jag vill framhålla att när skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län varmt tillstyrkte bifall till motionen, så var givetvis tankegången den, att de regler, som skogsproduktionskommittén utarbetat, skulle komma till användning. Här är ju detta ingalunda fallet. Det var det vi väntade på, och jag kan inte förstå att det skulle kunna vara någon felaktig ståndpunkt, om man i detta sakläge inte kan tillstyrka en motion, som inte är så särdeles klokt avfattad och vars yrkande är fullkomligt orimligt.

Herr Bergh vill jag svara, att jag inte fick något svar på min fråga. Jag frågade, varför man i Norrbottens län inte först hade använt detta anslag inom det område, där det fick användas. I stället för att ärligt svara på den frågan kommer han med insinuanta och felaktiga upplysningar beträffande Västerbotten. Herr Bergh, studera det här ärendet litet bättre, så behöver inte herr Bergh göra sig skyldig till sådana felaktigheter! Skogsvårdsstyrelsens i Västerbottens län svaga ekonomi beror ingalunda på den omständigheten, att skogsvårdsstyrelsen gjort för mycket i fråga om användningen av det anslag som vi nu tala om. De kostnader, som skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län lagt ned på inventeringsåtgärder och skogsvårdande åtgärder, ha bestridits av det här ifrågakvarande anslaget, som varit tillräckligt, och inte av det ordinarie anslaget. När herr Bergh blandar in skogsvårdsstyrelsens i Västerbottens län svaga ekonomiska ställning i detta sammanhang, så gör sig herr Bergh därför skyldig till ett mycket anmärkningsvärt — ja, jag kanske skulle använda ett mildt uttryck och säga felaktigt bedömande. Herr Bergh kan naturligtvis inte dessa saker.

Ja, herr talman, det kanske inte skulle skada att tänka på föredragningslistan i övrigt och nu slutföra denna debatt. Man kan inte göra skogsvården ett skapande grand nytta, hur mycket än herrarna klandra vår ståndpunkt. Jag hyser ett brinnande intresse för skogsvården och kommer fortfarande att göra det. Men i varje situation, där det finns sakliga skäl att inta en sådan ståndpunkt, som jag gjort i detta fall, skall jag göra det i fortsättningen också.

Jag skall till sist säga en sak med anledning av herr Berghs första anförande, vari han fann anledning att tolka utskottets utlåtande på ett sådant sätt, att det kunde inge oro för framtiden. Jag ber att få försäkra herr Bergh, att denna oro är fullkomligt ogrundad. Särskilt skulle jag vilja lämna denna försäkran beträffande andra avdelningen i jordbruksutskottet. En snällare och beskedligare och välvilligare utskottsavdelning än jordbruksutskottets andra avdelning och ett beskedligare och snällare utskott än jordbruksutskottet in pleno när det gäller att gå med på vad andra avdelningen föresla-

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

git, det har jag under min femtonåriga riksdagsmannatid inte varit med om. Herr Bergh kan vara alldeles lugn!

Jag hemställer, herr talman, fortfarande om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag hade från början inte tänkt delta i denna debatt, utan trodde att denna fråga skulle kunna göras upp av herrarna på västerbottens- och norrbottensbanken. Eftersom det emellertid föllades ett yttrande av min synnerligen gode vän herr Bergh på norrbottensbanken om att det inte skulle vara en »egendomlig behandling», som detta ärende fått inom utskottet, fann jag mig föranlåten att begära ordet.

Jag vill försäkra herr Bergh, att detta ärende är behandlat minst lika honnett som alla andra ärenden inom jordbruksutskottet. Motionen framlades inom den s. k. laga motionstiden och har sedan varit remitterad till den myndighet, som vi väl alla få anse vara den högsta myndigheten på detta område, nämligen skogsstyrelsen. Och skogsstyrelsen har avstyrkt motionen med den motivering, som återfinnes på s. 3 i utskottsutlåtandet. Jag skall inte trötta med att läsa upp mer än ett par rader. Skogsstyrelsen säger bl. a.: »Bland de spörsmål, som böra underkastas omprövning, återfinnas bidragsvillkoren; det torde exempelvis icke vara självfallet att — såsom motionärerna synas förutsätta — samma bidragsvillkor skola gälla i andra delar av Norrland som i lappmarkerna.»

Vidare har herr Näslund redan erinrat om att man inte tagit detta anslag i anspråk i någon nämnvärd omfattning just inom Norrbottens län, men det oaktat vilja norrbottningarna nu utsträcka lagen till att gälla ett ännu större område.

Jag vill också erinra om att ytterligare en västerbottning har varit med vid detta ärendes behandling i jordbruksutskottet, herr Gabrielsson, som inte är här i dag. Även han står på utskottsmajoritetens sida — jag hör att herrarna protestera, och kanske jag gör mig skyldig till ett misstag. Han var i alla fall med vid behandlingen av detta ärende redan på ett tidigt skede i utskottet.

En sak är ganska egendomlig. Här har nu jordbruksutskottet gått på den linje, som tillstyrkts av en överordnad myndighet. Alldeles nyss behandlade vi ett ärende från andra lagutskottet, där andra lagutskottet klandrades för att det inte rättat sig efter vad som uttalats av en överordnad myndighet. — Här klandras emellertid jordbruksutskottet för att det har följt en överordnad myndighet.

Vidare anser jag att det är för tidigt att här gång på gång komma med uttalanden om den tillsatta norrlandsutredningen. Det är väl inte alldeles säkert att allt, som skickas dit, kommer att begravas. I det avseendet står i utskottsutlåtandet följande att läsa: »Nämnda utredningsarbete skall enligt direktiven så bedrivas, att frågor där praktiska resultat fortast kunna uppnås först skola upptagas till övervägande. Utskottet utgår därför från att frågan kommer att upptagas till övervägande av nämnda sakkunniga och att förslag i ämnet så snart som möjligt komma att framläggas.»

Jag har velat säga detta. Jag bestrider på det bestämdaste, att detta ärende inom jordbruksutskottet har handlagts på något annat sätt än vad som är överensstämmande med gällande regler.

Herr Carlström: Herr talman! Jag vill efter herr Näslunds anförande förklara, att jag verkligen inte har någon möjlighet att följa med hans resonemang. Motionen har varit uppsänd för yttrande till skogsvårdsstyrelsen

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

i Västerbottens län, och denna skogsvårdsstyrelse tillstyrkte på det varmaste bifall till motionen. Herr Näslund är själv medlem av skogsvårdsstyrelsen. När frågan sedan kommer till jordbruksutskottet, där herr Näslund också är ledamot, säger han att motionens förslag är galet och uppåt väggarna — den uppfattningen fick åtminstone jag av herr Näslunds yttrande.

Jordbruksutskottets ordförande åberopade skogsstyrelsens utlåtande. Det är ju ett utlåtande av en överordnad myndighet, som man alltså bör rätta sig efter, sade han. Emellertid har jordbruksutskottet åtminstone förra året, då denna fråga också var på tal, infordrat yttrande även från andra sakkunniga myndigheter, nämligen från skogsvårdsstyrelserna inom de län, som beröras. Huruvida jordbruksutskottet gjort detta i år vet jag inte, men några sådana yttranden finnas i varje fall inte redovisade i utskottsutlåtandet.

Nu tycker man ju, att de landsdelar, som detta berör, borde få tillfälle att uttala sin mening därom. Skogsstyrelsens mening kände man väl till redan från början, ty denna styrelse var ju bunden av sitt ställningstagande, då den skrev sina petita till Kungl. Maj:t förra hösten. Jag tror i alla fall, att motionärerna ha gott sällskap. Den 10 januari 1944 ingavs nämligen till Kungl. Maj:t en skrivelse från Norrlands skogsvårdsförbund, Svenska skogsvårdsföreningen och Sveriges skogsägareförbund. Denna skrivelse innehåller samma yrkande som motionärerna här ha framställt. Dessa organisationer få väl ändå anses vara auktoritativa på detta område. Även om herr Näslund nu vill underkänna motionärerna i denna fråga, så bör han väl ändå godta dessa organisationer, som representeras av experter — Norrlands skogsvårdsförbund av chefen för Cellulosabolaget direktör Hérnod, skogsvårdsföreningen av generaldirektör Bo von Stockenström och Sveriges skogsägareförbund av landshövding A. von Sneidern.

Herr Bergh, Ragnar: Jag vill uttrycka min tacksamhet mot jordbruksutskottets ärade herr ordförande, framför allt därför att hans milda tonfall i någon mån dämpade den i detta sammanhang väl eldfängde vännen herr Näslund på västerbottensbänken.

När emellertid herr Tjällgren sin plikt likmätigt försvarar utskottet, kan det nog ändå inte hjälpas, att man finner en viss skillnad mellan hans hjärtas röst och hans muns ord. Även han fann mycken välvilja i utskottets inställning. Men det var honom omöjligt — och det kommer också för framtiden att bli utskottets ärade herr ordförande omöjligt — att ur detta utskottsutlåtande utläsa annat än att klämman står i orimligt förhållande till motiveeringen. Det är också utskottets ärade herr ordförande omöjligt att förklara, varför inte herr ordföranden och herr Näslund på västerbottensbänken, när de båda äro välvilligt inställda, försökt genomdriva, att utskottet begagnat den rätt det har att föreslå de bidragsgrunder, som man i princip är med på, i enlighet med vad skogsproduktionsutredningen på sin tid hemställde.

Dessa frågor måste fortfarande stå obesvarade. För dagen få vi i varje fall hoppas, att det sedan skall gå bra, och jag litar även på min vän herr Näslunds löfte. Jag tror inte, att vi skola behöva bli osams i denna fråga, och jag tycker, att det är onödigt, att herr Näslund tar i så häftigt i dag. Det fanns i varje fall ingen saklig anledning till det, om inte bakom detta lilla temperamentsutbrott möjligen låg en känsla av att det kanske ändå är litet oförsiktigt av en norrlänning att vara med om att till en speciellt för norrlandsfrågor tillsatt utredning hänvisa inte bara de frågor, som behöva utredas, utan även sådana, som äro utredda och det av kapaciteter på området

Ang. statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.
(Forts.)

som naturligtvis äro mycket större än jag och sannolikt även större än herr Näslund.

Herr **Tjällgren**: Med anledning av att här påtalats, att motionen inte blivit remitterad till skogsvårdsstyrelserna, kanske särskilt dem i Norrbottens och Västerbottens län, vill jag bara säga, att det, såvitt jag vet, inte brukar vara praxis, att när man remitterar ett ärende till en myndighet, remitterar man samtidigt också till en denna myndighet underordnad instans. Jag tror inte, att detta skulle vara lämpligt, och så ha vi åtminstone aldrig gjort i jordbruksutskottet.

Sedan vill jag rätta en felaktighet, som jag gjorde mig skyldig till i mitt förra anförande, då jag talade om herr Gabrielsson. Att han varit med om utskottsbehandlingen av frågan, är mycket riktigt, men han har antecknat en blank reservation. Jag ber alltså att få rätta vad jag först sade.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för fördelning av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar;

nr 39, i anledning av väckta motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m.;

nr 40, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om markkartering av Sveriges jordbruksjord; samt

nr 41, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande förvaltningen och fördelningen av statsbidrag för nyodling m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget och avdikningslånefonden.

*Ang. villkoren
för bidrag ur
avdikningslå-
nefonden
m. m.*

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 223 av herr *Lodenius* m. fl. och II: 320 av herr *Hansson* i Skediga, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget respektive avdikningslånefonden, att av lantbruksstyrelsen prövad och godkänd båtnadsuppskattning, verkställd av lantbruksingenjör och två gode män utan samband med syneförrättning, tillmättes samma vitsord som dylik uppskattning verkställd vid syneförrättning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 223 och II: 320 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lodenius**: Herr talman! Efter de långa debatter, som ha pågått här i kammaren, och med hänsyn till den långt framskridna tiden kan det kanske anses förmätet av en enskild motionär att begära ordet i denna fråga, då ett

Ang. villkoren för bidrag ur avdikningslånefonden m. m. (Forts.)
praktiskt taget enhälligt utskott har avstyrkt motionerna — det finns ju endast en blank reservation. Jag skulle inte heller ha begärt ordet, herr talman, om det inte varit så, att motionärerna inte äro ensamma om sin mening, utan denna delas av kungl. lantbruksstyrelsen. Och man får väl anse, att lantbruksstyrelsens mening i den fråga det här rör måste tillmätas mycket stor betydelse.

Jag skall emellertid försöka fatta mig så kort som möjligt. Här gäller det ju närmast det fallet, att för ett torrlägningsföretag syneförrättningen blivit gjord för några år sedan. Sedan ha såväl material- som arbetskostnaderna ökat, och därigenom har alltså förhållandet mellan företagets kostnad och dess båtnad blivit ofördelaktigt, så att lån eller statsbidrag inte kan utgå. För att lån och statsbidrag skola kunna utgå fordras nämligen — såsom anges i utskottets utlåtande — en viss relation mellan företagets kostnad och dess båtnad.

I motionen redogöres för ett fall i Stockholms län, där kostnaden har ökat och där man har föranstaltat om en ny båtnadsuppskattning. Förrättningsmannen, alltså lantbruksingenjören, har jämte två godemän företagit en ny båtnadsuppskattning och kommit till det resultatet, att även båtnaden borde ökas med viss procent. På det sättet skulle man kunna få lån och bidrag.

Mot detta vänder sig nu utskottet i sitt utlåtande, där det förklaras, att värdet av den båtnad, som beräknas uppkomma genom ett torrlägningsföretag, i allt väsentligt synes böra vara oberoende av konjunkturväxlingarna. »En tillfällig stegring av konjunkturerna på jordbrukets område synes därför icke böra kunna få till följd en omräkning och höjning av det för ett visst torrlägningsföretag genom lagakraftvunnen förrättning fastställda båtnadsvärdet.» Jordbruksutskottet stöder, som det självt säger, till stor del sitt uttalande på ett yttrande i ärendet av 1942 års torrlägningskommitté. Mot denna åsikt står emellertid, som jag nämnde, lantbruksstyrelsens. Dennes yttrande är åtminstone till en del relaterat i utskottets utlåtande. Sedan lantbruksstyrelsen har påpekat, att jordvärdena stegrats sedan krigsutbrottet, säger den: »Det kan icke anses riktigt att vid bedömandet av ett torrlägningsföretags ekonomiska förutsättningar och därmed även frågan om dess understödande med statsmedel bortse från nu nämnda förhållanden» — alltså värdestegringen på fastigheterna. »Torrlägningsverksamheten har till uppgift att befrämja livsmedelsproduktionen och får sålunda ur denna synpunkt betraktas som ett betydelsefullt allmänt intresse. Icke minst med hänsyn härtill synes det angeläget att skapa möjlighet för en anpassning av villkoren för statens understödande av hithörande arbeten efter inträdande konjunkturförändringar i fråga om arbetspriser och jordvärden. Framhållas må, att en dylik anpassning sedan åtskilliga år tillbaka sker under fallande konjunkturer genom motsvarande reducering av statsunderstödet. Enbart denna omständighet kunde synas utgöra tillräckliga skäl för en anpassning av understödet i motsatt riktning vid stigande arbetspriser.» Detta är alltså lantbruksstyrelsens åsikt, och jag måste, herr talman, säga, att jag tycker, att dess uttalande i detta fall har mycket starka skäl för sig.

För att inte ta upp tiden längre skall jag under hänvisning till vad lantbruksstyrelsen har sagt — vilket ju fullständigt överensstämmer med vad som framhålles i motionerna — be, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 223 och den likalydande motionen II: 320.

Herr Tjällgren: På grund av den långt framskridna tiden skall jag endast be att med hänvisning till utskottets motivering få yrka bifall till dess hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enligt med de yrkanden som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad ut-

Ang. villkoren för bidrag ur avdikningslånefonden m. m. (Forts.)

skottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckt motion angående utredning om sådana anordningar vid vattenkraftsanläggningar och andra byggnader i vatten, att fiskens gång icke onödigt hindras, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner angående tryggande av landets försörjning med fisknät. *Om tryggande av landets försörjning med fisknät.*

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 227 av herr *Arrhén* och II: 334 av herrar *Staxäng* och *Janson* i Frändesta, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam och allsidig utredning angående möjligheterna att ur beredskapssynpunkt nu och framdeles trygga landets försörjning med fisknät.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 227 och II: 334 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Arrhén**: Herr talman! I förevarande utlåtande har jordbruksutskottet avstyrkt motionärernas hemställan om en utredning angående möjligheterna att nu och framdeles ur beredskapssynpunkt trygga landets försörjning med fisknät. Vi ha här ett fall av samma slag, som det herr *Tjällgren* nyss talade om, där utskottet gått emot remissinstanserna. Såväl industrikommissionen som textiltrådet och Svenska fiskredskapsimportörernas förening ha uttalat sig för en utredning av den art, som motionärerna föreslå. Det är för övrigt beklagligt, att utskottet inte också inhämtat yttrande från livsmedelskommissionen och lantbruksstyrelsen, vilka ha ett betydande intresse för detta spörsmål. Likväl anför även utskottet i sitt resonemang — det vill jag villigt erkänna — synpunkter, som äro värda beaktande.

Trots utskottets avstyrkande ha motionerna kanske i alla fall haft en god sak med sig: vi ha fått en god redogörelse för situationen på detta område. Den visar, att 70 procent av landets försörjning med fisknät täckes genom import. Detta belyser faktum, att våra fiskare ha haft stora svårigheter både på västkusten och på östkusten samt även vid insjöar att utöva sitt yrke, och dessa svårigheter ha inträffat under en tid, då det har varit mera önskvärt än någonsin att i största möjliga utsträckning utöka fisket till fromma för konsumenterna. Det är väl klart för alla, att det är utomordentligt riskabelt att på detta sätt lämna en viktig del av vår folkförsörjning i en så besvärlig situation beträffande redskapsförsörjningen, som vi gjort just i fråga om fisknäten. Endast genom lyckliga omständigheter ha vi haft möjlighet att i utlandet få tillverka en del av de nät, som erfordras. Det är närmast fråga om de fintrådiga näten. Men tillverkningen har inte heller utomlands varit stor, och den har förmodligen inte blivit så billig.

Det skulle alltså, herr talman, enligt mitt tycke, ha varit angeläget, att den i motionerna föreslagna utredningen — som tillstyrkts av remissinstanserna — hade fått komma till stånd. Då de handelspolitiska övervägandena efter fredsslutet skola ske, finns det kanske inte mycken tid över för att utreda

Om tryggande av landets försörjning med fisknät. (Forts.)
frågan om det ekonomiskt och försörjningspolitiskt bästa sättet att trygga vår försörjning på detta område.

Såväl för motionärerna som för remissinstanserna har det framstått som önskvärt, att denna utredning verkställes redan nu, i god tid före den situation, som kan tänkas uppkomma efter kriget. Denna utredning skulle givetvis vara förutsättningslös beträffande de medel, som skulle kunna tjäna till tryggande nu och i framtiden av landets försörjning med fisknät. Sedan väl utredningen kunnat lägga fram ett material, hade man givetvis att mot varandra väga skälen för olika lösningar.

Enligt min åsikt kan det, herr talman, inte vara ändamålsenligt att på detta sätt skjuta en så pass viktig utredning på framtiden, och jag tillåter mig därför att yrka bifall till det i motionen I: 227 framställda yrkandet om utredning.

Herr Tjällgren: Även denna motion har remitterats till olika myndigheter, och dessas utlåtanden ha givit vid handen, att den ökade lagerhållning, som motionärerna ifrågasatt, inte lämpligen kan åstadkommas under nuvarande krisförhållanden. Bland annat har man anfört svårigheten att anskaffa lämpliga maskiner, och på grund därav har det inte varit möjligt att för närvarande i avsevärd mån öka den inhemska produktionen. Myndigheterna ha vidare ansett, att svensk tillverkning vore det enda riktiga här och att man bör försöka skapa en sådan, så fort det finns möjlighet därtill, men man har som sagt inte ansett, att man nu kunde gå in för sådana åtgärder, som motionärerna föreslå.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid vad utskottet har sagt och vid de skäl, som ha föranlett utskottet att avstyrka motionerna, utan jag ber med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasatt utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om utredning rörande organisationsväsendet.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om utredning rörande organisationsväsendet på det ekonomiska området m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 259, hade herrar *Nordenson* och *Herlitz* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att en allsidig utredning måtte företagas rörande organisationsväsendet på det ekonomiska området, med särskilt avseende på dess utveckling under de senaste åren, samt att, i den mån härvid åtgärder från det allmännas sida — exempelvis särskild lagstiftning rörande ideella föreningar — befunnas påkallade, förslag i dessa ämnen måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågasatt motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag har blivit tillfrågad, om jag har väckt denna motion i egenskap av näringsidkare eller politiker, och på bägge frågor-

Om utredning rörande organisationsväsendet. (Forts.)

na kan jag svara nej. Det är varken näringspolitiska eller partipolitiska motiv, som ha föranlett motionen: den är närmast utflödet av mångåriga funderingar över hithörande problem.

Både min medmotionär och jag ha haft anledning att från olika utgångspunkter närmare studera organisationsväsendet inom näringslivet, och det är de reflexioner och erfarenheter, som detta har medfört, som ha givit anledning till motionen. Vi ha med den velat i främsta rummet fästa uppmärksamheten på den stora betydelse, som organisationsväsendet har fått inom näringslivet, och den starka utveckling, som det har undergått under de senaste åren, och vi ha velat understryka vikten av att det åstadkommes en allsidig klarläggning av de hithörande problemen.

Det har i utskottets utlåtande liksom i remissvaren fästs särskilt avseende vid att vi ha yrkat, att Kungl. Maj:t skulle ta under omprövning, vilka förslag som kunde föranledas av utredningen, men detta har inte för oss varit huvudsaken. Tvärtom ha vi ansett, att det viktigaste här var, att man fick en utredning till stånd på området, och vi ha framhållit, att även om denna utredning icke skulle leda till några särskilda åtgärder, så skulle den ändå ha fyllt sin uppgift.

Det har framhållits, att det redan finns rätt mycket utredningsmaterial, och det är visserligen fallet, men detta är antingen huvudsakligen refererande eller belyser vissa speciella områden av organisationsväsendet. Någon mera sammanfattande framställning från enhetliga synpunkter finns det inte. Det har i något av remissvaren framhållits, att det här problemet bäst skulle lämpa sig för den fria samhällsvetenskapliga forskningen, och det är ett ganska träffande omdöme. Men det är en ren tillfällighet, om ett sådant problem blir föremål för en vetenskaplig utredning. Området är dessutom så stort, att det väl skulle kunna kräva flera forskares gemensamma krafter. Det är alltför ovisst att vänta på att någon enskild person skall ta upp ämnet och göra en utredning. Därför ha vi ansett det nödvändigt, att man anlitar den statliga utredningsapparaten.

Vad som tydligen också har väckt betänkligheter är tanken på en stor parlamentarisk kommitté för att behandla frågan. Till detta ställer även jag mig avvisande. Jag tror, att en utredning på detta område med fördel skulle kunna göras av några vetenskapligt skolade krafter under ledning av något av våra centrala ämbetsverk, exempelvis kommerskollegium, och att sedan regeringen skulle kunna ta under omprövning, om det erhållna utredningsresultatet skulle föranleda några åtgärder.

Men det finns även ett rent praktiskt skäl för att man gör en sådan här undersökning. Gång efter annan komma ju problem, som beröra organisationsväsendet, upp till behandling i de politiska instanserna. Jag vill erinra om den mycket livliga debatten om fackföreningsrörelsen under 1930-talet, vilken debatt bland annat utmynnade i att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning angående de ideella föreningarnas rättsliga ställning — en fråga, som även vi ha berört i vår motion. Jag vill också erinra om andra åtgärder, exempelvis dem, som stå i samband med 1939 års prisregleringslag. I den befullmäktigas regeringen att föreskriva skyldighet för näringsidkare att tillhöra viss samman slutning för att äga rätt att utöva sitt yrke. Det är alltså en föreskrift om tvångskartellisering. Sådana föreskrifter finnas även på en del andra områden. Men dylika åtgärder från det allmännas sida ha självfallet en ganska betydelsefull principiell inverkan på den fortsatta utvecklingen, och det synes mig därför angeläget, att dessa åtgärder ställas in och bedömas i ett sammanhang, så att man verkligen kan överblicka, vart utvecklingen på detta område bär hän. Men om det skall vara möjligt, måste vi skaffa oss en allmän överblick

Om utredning rörande organisationsväsendet. (Forts.)
över alla hithörande synnerligen mångskiftande problem. Det förutsätter ett allsidigt material, sett från enhetliga synpunkter.

Det är därför jag tror, att en sådan utredning också i fortsättningen kan ha en rent praktisk betydelse. Jag är övertygad om att vi ganska ofta i fortsättningen komma att få upp till behandling problem på detta område, och jag tror, att behovet av den art av kartläggning, som jag här har förordat, då kommer att bli alltmer kännbart.

Jag måste därför för min del beklaga, att utskottet inte har ansett sig kunna tillmötesgå våra önskemål om en utredning. I frågans nuvarande läge har jag, herr talman, inte något särskilt yrkande.

Häri instämde herr *Herlitz*.

Herr Ekströmer: Med stort intresse har jag åhört herr Nordensons anförande. Jag har märkt, att hans framställning kanske var ej så litet annorlunda än vad man kan utläsa ur motionen. Ty denna har faktiskt — om jag har läst den rätt — tre ganska bestämda yrkanden.

För det första yrkar man på en utredning, som skulle ha till syfte att ge en översikt över organisationernas gestaltning — detta har herr Nordenson också påpekat i sitt anförande. Vi ha då påvisat, att det finns en ganska rikhaltig litteratur i detta ämne. Hur den är beskaffad, vill jag inte närmare gå in på. Men jag undrar verkligen, om en sådan kartläggning, som herr Nordenson nu yrkar på, har någon som helst praktisk betydelse. Man må betänka, att här gäller det kanske tusentals föreningar.

Vidare vilja motionärerna, att utredningen skulle omfatta en undersökning, hurvida behov förefinns av en statlig reglering för skapande av ändamålsenliga former för organisationernas arbete, uppdragande av gränser för deras maktutövning och förebyggande av skadliga verkningar av deras verksamhet. Utskottet har menat, att en sund utveckling av organisationsväsendet bäst främjas, om organisationerna framdeles som nu lämnas den största rörelsefrihet. Skulle missbruk eller missförhållanden uppkomma, får man väl vid behov försöka ställa dessa till rätta. Med tanke på den mångskiftande verksamhet, som organisationerna utöva, tror jag för min del, att det helt enkelt är omöjligt för en utredning att på förhand kunna vare sig bedöma de lämpliga formerna för organisationernas verksamhet, avgränsa deras maktutövning eller förebygga missförhållanden. Man får nog i dessa avseenden handla från fall till fall.

Slutligen vilja motionärerna även ha en utredning av frågan i vad mån organisationerna kunna och böra utrustas med funktioner i det allmännas tjänst. Även här tror jag, att uppkommande spörsmål få lösas från fall till fall, vilket ju hittills gått ganska väl i lås. Jag behöver bara erinra om våra stora jordbruksorganisationers märkliga insats under kristiden.

Utskottet ser kanske litet annorlunda på denna fråga än motionärerna. Vi äro merendels rent praktiska män och icke så särskilt vetenskapligt lagda. Åtminstone har jag fått för mig, att motionen mest innehåller teoretiska funderingar, i synnerhet som motionärerna t. o. m. själva säga, att de knappast ha förhoppning om att den föreslagna utredningen skulle leda till några positiva resultat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 263.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 7.35 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 13 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Ewerlöf* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 253, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;
samt
nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren för sin del ville besluta, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, måtte tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m., än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; ävensom att andra kammaren inbjudes att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Under förutsättning att denna inbjudan bifalles av andra kammaren, hemställer jag, att första kammaren för sin del måtte besluta, att antalet suppleanter i detta särskilda utskott ifrån första kammaren skall vara tjuvu.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 245, angående bakteriologiska undersökningar av dricksvatten; och
nr 246, angående alkoholistvårdsproblemen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Häradsrätterna; Reseersättningar till nämndemän jämte i ämnet väckta motioner;

nr 262, i anledning av väckt motion angående resekostnads- och traktaments-ersättning till icke lagfaren ledamot av övervakningsnämnd;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till kostnader enligt 19 § i lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m.;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till inventering av typskogar m. m.;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för allmänna fastighetstaxeringen år 1945; samt

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till statens organisationsnämnd m. m.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 270, till Konungen i anledning av väckt motion angående åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 271, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för fördelning av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar; samt

nr 272, i anledning av väckta motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 263, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond, m. m.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 253 och 265.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande, m. m.;

nr 22, i anledning av väckta motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befatt-

ningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.;

nr 129, i anledning av väckta motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet;

nr 130, i anledning av väckt motion angående utredning om behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1944/45 till allmänna indragningsstaten;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till telegrafverket av riksbankens fastighet i Vänersborg;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m., i vad avser punkt 6 angående livränta till Svea Osine Konstantia Larsson; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 35, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter;

nr 36, med överlämnande till riksdagen av departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av fast kronoegendom;

nr 45, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för försörjning av Holmön i Sävars socken med elektrisk kraft;

nr 46, i anledning av väckta motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan;

nr 47, i anledning av väckt motion angående förbättrade bestämmelser om utmärkning av och skydd för fiskredskap mot översegling, m. m.;

nr 48, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag, jaktstadga och fridlysningsbestämmelser, m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård i Norrbottens län, m. m., jämte en i ämnet väckt motion;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande

jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten för statens reproduktionsanstalt för budgetåret 1944/45, m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kris-tillägg för budgetåret 1944/45, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, såvitt angår jordbruksärenden; samt

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder mot landsbygdens avfolkning och angående en allsidig utredning om landsbygdens befolkningsfråga m. m.; samt

nr 11, i anledning av väckt motion angående utredning om rätt för kommun att bevilja stipendier eller andra bidrag till studieändamål;

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad; samt

nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning om förstatligande av apoteksväsendet, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrien.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 396, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 265 m. m.

Herr förste vice talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 17 innevarande månad företaga val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, kamrarna nu beslutit tillsätta.

Detta förslag antogs.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.